

Péče o archeologické nemovité a movité dědictví v krajině České republiky ohrožené těžbou lesa

Redakce: Mgr. Martin Tomášek, Ph.D.

**Péče o archeologické
nemovité a movité dědictví
v krajině České republiky
ohrožené těžbou lesa**

**NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV**

Památkový postup

Péče o archeologické nemovité a movité dědictví v krajině České republiky ohrožené těžbou lesa

Redakce výsledného textu:

Mgr. Martin Tomášek, Ph.D.

Autorský tým:

Ing. Alena Halamíčková (AH), Mgr. Jindřich Hlas (JH), NPÚ; Mgr. Peter Kováčik, Ph.D. (PK),
Slezská univerzita; Ing. Tomáš Koutecký, Ph.D. (TK), Mendelova univerzita v Brně;
Mgr. Tomáš Nitra (TN), Mgr. Pavel Šlězár, Ph.D. (PŠ), NPÚ; Mgr. Martin Tomášek, Ph.D. (MT), NPÚ;
RNDr. Josef Večeřa (JV), Slezská univerzita v Opavě/ČGS; Mgr. Michal Zezula, Ph.D. (MZ), NPÚ.

Klíčová slova:

*Archeologické památky – archeologické lokality – památková péče – ochrana přírody a krajiny –
lesní hospodářská činnost*

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV | ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRÁCOVIŠTĚ
V OSTRAVĚ

Obsah

I. Památkový postup	6
1. Vstupní údaje	6
1.1. Výzkumná aktivita	6
1.2. Cíle památkového postupu a jeho využití	7
1.3. Vlastní popis památkového postupu	7
1.4. Zdůvodnění novosti památkového postupu	7
2. Termíny a použité zkratky	8
3. Úvod do řešené problematiky	9
4. Památkový postup	10
4.1. Kritéria hodnocení archeologických lokalit podle významnosti	10
4.2. Implementace informací o archeologických lokalitách do jednotlivých podkladů – ÚAP, Lesní hospodářské plány, GIS	11
4.3. Kompetence jednotlivých aktérů monitoringu stavu a péče o archeologické kulturní dědictví v lese	12
4.4. Návrh mechanismů a postupů podle významnosti archeologických lokalit pro státní správu, samosprávu a vlastníky pozemků	14
4.4.1. Evidované kulturní památky	14
4.4.2. Archeologické lokality neevidované jako KP	15
5. Doporučené mechanismy a postupy k ochraně (záchranně) archeologických památek a lokalit ...	16
5.1. Ochrana evidovaných kulturních památek	16
5.2. Ochrana archeologických lokalit	16
5.3. Ochrana nově zjištěných archeologických lokalit	16
5.4. Postupy při ohrožení kulturních památek	16
5.5. Postupy při ohrožení archeologické lokality	17
5.6. Prezentace informací o archeologických lokalitách	17
5.7. Distribuce informací o archeologických lokalitách, včetně návrhu jejich ochrany vlastníkům pozemků, samosprávě	17
5.8. Typy předávaných dat pro potřeby lesních hospodářských osnov a plánů podle významu archeologických lokalit	18
5.9. Způsob předávaných dat – úroveň	18
5.10. Zákresy akceptovatelné pro porostní mapy a lesní hospodářské osnovy a plány	18
5.11. Označení kulturních památek a významných archeologických lokalit v terénu	19
5.12. Regulace pěstební činnosti v zájmu ochrany archeologických lokalit	20
5.13. Informovanost o pěstebních zásadách a mimořádných situacích v území evidovaných (vybraných) archeologických lokalit a kulturních památek	21
II. Komentáře a přílohy	22
6. Právní rámec ochrany	22
6.1. Péče o památkový fond archeologické povahy	23
6.2. Ochrana přírody a krajiny	24
6.3. Péče o les	25
7. Zákonné limity a možnosti eliminace ohrožení archeologických lokalit z hlediska péče o les	26
7.1. Obecné možnosti eliminace hrozeb pro památkový fond archeologické povahy	26
7.2. Možnosti eliminace ohrožení archeologických lokalit na úrovni samosprávy a územního plánování (obecní, krajská úroveň)	26
7.3. Možnosti eliminace ohrožení archeologických lokalit na úrovni státní správy	27
8. Nemovité archeologické lokality/památky	28
8.1. Členění dle rozsahu archeologické lokality/památky	28
8.2. Členění dle stupně ochrany	29
8.3. Typologie nemovitých archeologických památek dle funkce nebo původce	29
8.3.1. Sídelní areály a objekty	30
8.3.2. Agrární areály a objekty	37
8.3.3. Hornické areály a objekty	44
8.3.4. Výrobní areály a objekty	50
8.3.5. Vodohospodářské areály a objekty	52
8.3.6. Dopravní areály a objekty	53
8.3.7. Areály a objekty religiózního charakteru	53
8.3.8. Vojenské areály a objekty	53
8.3.9. Ostatní areály a objekty	59
8.4. Faktory ovlivňující vznik a vývoj archeologických lokalit	59
8.5. Význam a hodnota jednotlivých druhů archeologických lokalit	60
8.6. Faktory ohrožující archeologické lokality (přírodní, antropogenní)	60
8.7. Vzájemný vztah archeologických lokalit a přírodního biotopu	61
9. Identifikace „opomíjených“ archeologických lokalit v lesním prostředí a výsledky výzkumu vybraných částí území	62
9.1. Identifikace „opomíjených“ archeologických lokalit v lesním prostředí	62
9.1.1. Primární zdroje informací o archeologických památkách v lesním prostředí	62
9.1.2. Primární zdroje informací o ohrožení památek kůrovcovou těžbou	68
9.2. Výsledky terénního výzkumu vybraných částí území	68
9.2.1. Doly na železnou rudu na Javorovém vrchu (k. ú. Malá Morávka, okr. Bruntál)	68
9.2.2. Rudní revír Starohoří	70
9.2.3. Zaniklá středověká ves Rabendorf	88
9.2.4. Hradiště v trati „U Josefa“ (k. ú. Stavenice, okr. Šumperk)	100
9.3. Příklad aplikace doporučených mechanismů na lokalitě Zlaté Hory	101
10. Závěr	102
11. Citovaná a doporučená literatura	103
12. Elektronická literatura	104
13. V textu zmíněná legislativa	104
14. Užitečné kontakty	105
15. Užitečné odkazy	106
16. Seznam publikací, které předcházely památkovému postupu	106
PŘÍLOHA 1 Členění archeologických lokalit pro heuristickou mapu	107
PŘÍLOHA 2 Plán péče o archeologické památky	112

I. Památkový postup

1. Vstupní údaje

1.1. Výzkumná aktivita

(JV/MT) Tento metodický úvod a následný památkový postup jsou výsledkem vědecké činnosti a výstupem projektu PAMĚŤ KRAJINY MORAVSKÝCH A SLEZSKÝCH SUDET V OHROŽENÍ, který byl řešen Slezskou univerzitou v Opavě, Mendelovou univerzitou v Brně, Národním památkovým ústavem a Ústavem geoniky Akademie věd ČR, v. v. i., od března 2020 do prosince 2022. Poskytovatelem podpory je Ministerstvo kultury, a to v rámci Programu na podporu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity na léta 2016 až 2026 (tzv. NAKI II, kód DG20P02OVV008).

Terénní výzkum, spojený se získáním konkrétních dat pro vznik tohoto památkového postupu, se územně soustředil na oblast podstatné části moravských a slezských Sudet, to jest geomorfologicky téměř celou oblast Jesenicka na území České republiky (Východní Sudety), zahrnující Hrubý Jeseník, Nízký Jeseník, Rychlebské hory, Kralický Sněžník, Hanušovickou vrchovinu, Zábřežskou vrchovinu, Mohelnickou brázdou, Zlatohorskou vrchovinu s přílehlými geomorfologickými oblastmi Vidnavské nížiny, Žulovské pahorkatiny, Hornomoravského úvalu, Západobeskydského podhůří, Ostravské pánve a Opavské pahorkatiny (obr. 1). Z územně správního hlediska se jedná o území okresů Jeseník, Bruntál, Opava a přílehlých částí okresů Šumperk, Olomouc, Přerov, Nový Jičín, Ostrava-město. Celkově zájmová oblast představuje plochu o výměře cca 6300 km². Tento prostor se stal nejen oblastí základního terénního výzkumu, ale také testovacím prostorem vzhledem k možnostem péče o archeologický památkový fond v krajině nejen z pohledu památkové péče, ale rovněž z pohledu péče o přírodu a krajinu, jakož i hospodářského využití lesa.

• Obr. 1 – Zájmové území projektu.

1.2. Cíle památkového postupu a jeho využití

(MT) Zaniklá / archeologizovaná krajina je jednou z výrazných součástí a hodnot kulturní krajiny. Současná společnost deklaruje zájem na jejím poznání, popisu a tam, kde je to možné, i na jejím respektování a zachování pro další generace. Tento pohled se odráží i v legislativních úpravách, které péči o památky, přírodu a krajinu i hospodaření s ní definují. Nicméně, zcela základním předpokladem pro to, aby možnosti otevřené legislativou byly ve prospěch archeologického kulturního dědictví využity, jsou kvalitní a aktuální informace v těch správných rukách.

Památkový postup si klade za cíl pojmenovat cesty, kterými se mohou dostupné informace o nemovitých archeologických nálezech/lokalitych propsat do informačních zdrojů, které máme pro územní plánování. Zde se mohou propsat do hodnot krajiny také z pohledu ochrany krajiny a přírody a antropogenní reliéf lokality může být v míře zásadně větší, než je tomu dnes, akceptován v lesních hospodářských osnovách či plánech, hospodářských knihách a mapových podkladech.

Památkový postup si klade za cíl pojmenovat instituce, které se tohoto procesu mohou a mají účastnit. I v jejich organizačních strukturách nicméně je zásadní uvědomění si důležitosti rychlé a efektivní výměny informací mezi konkrétními lidmi. Proto, aby procesy, které povedou k rozumnému hospodaření s dochovaným památkovým fondem archeologické povahy v krajině, nebyly pomalé a stacionární, je nutný vztah organizací, oprávněných k provádění archeologických výzkumů (>OO),¹ včetně Národního památkového ústavu (>NPÚ) a obou archeologických ústavů AV ČR (>ARÚ), s vlastníky lesa. Ti mohou v diskusi s odbornými lesními hospodáři nejlépe reagovat na přítomnost archeologických lokalit a hledat možnosti, jak přizpůsobit hospodářské funkce lesa jejich existenci. Ani to jistě není samospasitelné. Mimo jiné proto, že ne všechny archeologické lokality jsou známé a popsány natolik, aby o nich bylo možné vést diskusi. Zde je uživatelem památkového postupu i nejširší veřejnost, která dostane návod, jak uplatnit své právo na to, podílet se na poznání a ochraně kulturní krajiny. Veřejností získané poznatky se mohou prostřednictvím >NPÚ, >ARÚ či >OO podílet na zkvalitnění informací o památkovém fondu a tedy i na lepší péči o něj.

Památkový postup si také klade za cíl definovat cesty, které každý občan, vlastník lesa, archeolog, památkář nebo ochránce přírody může využít k tomu, aby informace o archeologické lokalitě a její kvalitě dospěla tam, kam v různých „životních“ situacích dospět má a vznikla alespoň šance, že s touto informací bude dále nakládáno ve prospěch památkového fondu.

1.3. Vlastní popis památkového postupu

(MT) Předložený materiál je strukturován do dvou základních částí, které jsou pak dále členěny. První částí je vlastní památkový postup, který se snaží naplnit výše zmíněné cíle. Jedná se tedy věcně zejména o kapitoly 4. *Památkový postup* a 5. *Doporučené mechanismy a postupy k ochraně (záchranně) archeologických památek a lokalit*, směřující ke zlepšení současného stavu v oblasti péče o památkový fond archeologické povahy a hospodaření s ním. Druhou část tvoří kapitoly, věnované vývoji a současnému stavu legislativy, z nichž památkový postup vychází. Dále pak popis jednotlivých archeologických lokalit tak, jak je umožnila realizace projektu, doplněný o fotografie takovým způsobem, aby s nimi i člověk bez archeologického vzdělání či praxe mohl pracovat v terénu. Konečně, do této části patří také případové studie, vycházející z praxe při realizaci projektu, závěr a další užitečné informace.

Předložený výstup má dvě přílohy, z nichž pro památkový postup je stěžejní příloha 2 nazvaná *Plán péče o archeologické památky* (>PPAL). Potřeba existence podobného materiálu a jeho návrh je jedním z konkrétních výsledků projektu Paměť krajiny moravských a slezských Sudet v ohrožení.

1.4. Zdůvodnění novosti památkového postupu

(MT) Památkový postup vznikl jako výstup projektu, který byl realizován konsorciem pracovišť pod záštitou Slezské univerzity v Opavě. Při zpracování žádosti nebyly autorskému kolektivu známy žádné informace, které by snad svědčily pro to, že souběžně žádají o podporu projekty, které se zabývají podobnými téma-

1 Znak použitý v textu před zkratkou > označuje skutečnost, že zkratka je vysvětlena v kapitole č. 2 *Termíny a použité zkratky*.

ty.² Lze konstatovat, že výstupy projektů, které byly zadány na podobné téma se, pokud je nám známo, nezabývají péčí o památkově hodnotné archeologické lokality v terénu z tak komplexního pohledu. Památkový postup vznikl a těží fakticky zejména z vlastní terénní činnosti, realizované v rámci projektu, a vychází z vlastních zkušeností při jednáních s ostatními zainteresovanými stranami, zejm. pak se správci lesa. Jejich potřeby ovlivnily i strukturu památkového postupu a navazujících informací. Z výsledků terénního výzkumu je využita zejména ta část, která je dále využitelná pro uživatele památkového postupu jako svého druhu „vzorník“ lokalit, včetně fotografií.

2. Termíny a použité zkratky

AMČR – Archeologická mapa ČR je informační systém Archeologických ústavů AV ČR (>ARÚ) o archeologických výzkumech a jejich výsledcích.

AOPK – Agentura ochrany přírody a krajiny je organizační složkou státu, zřízenou k ochraně přírody a krajiny. Je správním orgánem pro území zvláště chráněná z pohledu ochrany přírody a krajiny. Odborná působnost >AOPK se vztahuje na celé území ČR.

ARÚ – Archeologický ústav Akademie věd České republiky je organizace uvedená v § 21 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů. Archeologické ústavy AV v Praze a v Brně plní roli vědeckého garanta definujícího standardy archeologických výzkumů, vedou informační systém >AMČR.

ČIŽP – Česká inspekce životního prostředí.

ČGS – Česká geologická služba. Vede soupis poddolovaných území, shromažďuje zprávy o výsledcích geologických průzkumů.

DMR – digitální model reliéfu. Vytváří se na základě dat leteckého nebo pozemního laserového skenování povrchu země.

HK – (Lesní) hospodářská kniha. Vede aktuální údaje lesních hospodářských plánů nebo osnov, jsou v ní zobrazeny rovněž informace lesní hospodářské evidence.

ISOP – Informační systém ochrany přírody, vede >AOPK.

KÚ – Krajský úřad. Je výkonným orgánem památkové péče pro >NKP i část přírodních chráněných území. Je součástí >SSL.

KP – kulturní památka, nemovitá a movitá věc, popřípadě jejich soubor, který má evidenční číslo v >ÚSKP. Do něj byla zapsána (před 1. 1. 1988), případně za kulturní památku prohlášena (po 1. 1. 1988, včetně).

KR – krajinný ráz. Pojem zákona o ochraně přírody a krajiny (§12). Je to přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti. Krajinný ráz je chráněn před činnostmi snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu.

LHO – Lesní hospodářská osnova – pro vlastníky lesů (do 50 ha) zpracovávají >OLH, zpravidla jednou za 10 let.

LHP – Lesní hospodářský plán – pro vlastníky lesů s rozlohou nad 50 ha. Schvalujícím orgánem státní správy lesů je příslušný >KÚ.

LLS – letecké laserové skenování zemského povrchu. Obecněji také LIDAR (Light Detection and Ranging). Umožňuje tvorbu digitálního modelu povrchu krajiny, včetně stop po jejím využití člověkem v minulosti. V ČR jsou data spravována a zpřístupňována Českým úřadem zeměměřičským a kartografickým (>ČÚZAK) prostřednictvím jeho geoportálu.

MZe – Ministerstvo zemědělství. Je ústředním správním úřadem pro úsek státní lesní správy.

MK – Ministerstvo kultury. Je ústředním správním úřadem pro úsek státní památkové péče.

MŽP – Ministerstvo životního prostředí. Je řízovatelem >AOPK. Je vrcholnou součástí systému péče o přírodu a krajinu.

NKP – Národní kulturní památka. Nejvyšší stupeň památkové ochrany. Je vyhlášována nařízením vlády ČR.

NPÚ – Národní památkový ústav, odborná organizace státní památkové péče zřizovaná >MK, vede >PK a spravuje >ÚSKP a >SASČR.

OO – Organizace oprávněná k provádění archeologických výzkumů – jejich soupis vede >MK.

OLH – Odborný lesní hospodář – licencovaná fyzická nebo právnická osoba, která pro vlastníka lesa zajišťuje odbornou úroveň a zákonnost hospodaření.

ORP – Obec s rozšířenou působností. Je výkonným orgánem státní památkové péče a současně součástí státní lesní správy.

OPRL – Oblastní plán rozvoje lesa, zpracovává >ÚHÚL.

PK – Památkový katalog. Informační systém památkové péče, vede >NPÚ.

PPAL – Plán péče o archeologické lokality. Dokument není legislativně ukotven. Obsahuje informace potřebné vlastníkovi, >OLH či odborným pracovníkům památkové péče a péče o přírodu a krajinu, pro odpovědný management archeologické lokality (PŘÍLOHA 2).

SSL – Státní správa lesů. Vykonávají ji >ORP, >KÚ, >MZ.

SASČR – Státní archeologický seznam ČR, informační systém o území s archeologickými nálezy a archeologických lokalitách. Spravuje >NPÚ.

ÚAN – Území s archeologickými nálezy. Je pojmem zákona č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů (§22, odst. 2 a §23 b). Je také základní kategorií popisu archeologických stop v krajině v rámci informačního systému >SASČR. Zde má 4 kategorie: ÚAN I. – území s prokázaným výskytem archeologických nálezů, ÚAN II. – území s předpokládaným výskytem archeologických nálezů, ÚAN III. – území, kde se výskyt archeologických nálezů nepředpokládá, ale nelze jej vyloučit, a ÚAN IV. – území bez archeologických nálezů.

ÚAP – Územně analytické podklady, poskytované k tomu příslušnými institucemi orgánům územního plánování (>ORP, >KÚ).

ÚHÚL – Ústav pro hospodářskou úpravu lesů.

ÚP – Územní plán, územně plánovací dokumentace na úrovni obce. Je závazný pro rozhodování v území.

ÚSOP – Ústřední seznam ochrany přírody. Informační systém, vede >AOPK.

ÚSKP – Ústřední seznam kulturních památek České republiky. Vede >NPÚ.

ZSV – Zaniklá středověká vesnice.

3. Úvod do řešené problematiky

(MT) Archeologické lokality a nálezy, i ty dosud neznámé a ukryté v zemi, tvoří nedílnou součást současného přírodního prostředí a kulturního dědictví. Antropogenní georeliéf je důležitou a mnohdy charakteristickou součástí kulturní krajiny. Kulturní krajina, věrna své definici, je krajinou, do které vstoupil, vstupuje a vstupovat také nadále bude člověk. Ano, archeologické lokality vznikají i dnes a vznikat budou i nadále. Jejich hodnotu v krajině jim však přisoudí v drtivé většině až čas. Ty vzniklé v minulosti již takovou časovou pečeti nesou.

Je možné až v existenčním zájmu moderní společnosti, aby byla kulturní krajina do budoucna uchována pokud možno s co nekomplexnějším zastoupením hodnot, které ji dnes definují. Věříme, že moderní společnost se snaží vstupovat do kulturní krajiny s rostoucí rozvahou a vědomím toho, že je nutné ji v dobrém stavu předat dalším generacím.

Kulturní krajina prošla díky člověku, a to zvláště od doby rozšíření zemědělství v neolitu, řadou etap vývoje. Stala se pro člověka, a je i nyní, zejména zdrojem surovin, a to jak z obnovitelných zdrojů (dřeva), tak těch neobnovitelných (nerostných surovin). Intenzivní zemědělská činnost, těžba surovin a jiné aktivity minulých komunit lidí vtiskly dnešní krajině svou charakteristickou pečeti. Zemědělství i zpracování nerostných surovin si vyžádalo rozsáhlá díla, umožňující často následné využití síly vody. Barokní umění přineslo snahu komponovat krajinu v širokém měřítku a přizpůsobit její vzhled tehdejšímu estetickému cítění.

² Zejména projekt *Mapování kulturního dědictví hospodářské činnosti člověka v lesích*; NAKI II (kód DG20P02OVV017).

Politické a válečné události vstupovaly do konkrétní polohy a podoby stálých sídel i etnické skladby jejich obyvatel. Z pohledu tématu následujícího textu nelze nezmínit odsun německého obyvatelstva z pohraničí jako výsledek druhé světové války. Ten, spolu s politickou situací, znamenal systematické pustnutí stovek historických sídel v pohraničí, na linii tzv. železné opony. Podobný zásah ve vnitrozemí znamenal vznik vojenských prostorů. Příroda se také díky tomu, formou sukcese a mnohde nekontrolovatelně, vrátila na své původní pozice. Lze možná litovat toho, že tento návrat neprovázela větší snaha o obměnu druhové skladby lesa. Tedy směrem od smrků jako hlavní hospodářské dřeviny a dřeviny, která v konkurenci jiných druhů přirozeně vítězí. Současný náhlý tlak na rychlou změnu druhové skladby lesa, kromě jiného jako prevence kalamitních situací, jaké byly v posledních letech spojené s kůrovcem, vyvolává stav ohrožení archeologických památek, dosud lesem spíše chráněných. Riziko znamená nejen náhlé odlesnění, ale také nevhodné zalesnění vzniklých holin. Listnaté stromy mají často hlubší kořeny a při nevhodném vysazení v budoucnu mohou narušit dosud dochované archeologické nemovité a movité památky v zemi. Je tedy nutné dobře zvážit rozsah, druhovou skladbu a rozmístění nové výsadby dřívě, než za nějakou dobu způsobíme další poškozování archeologických nemovitých a movitých nálezů (lokalit). Nedobrý stav lesa zřejmě nelze napravit pokračováním současného přístupu k hospodářskému lesu, tedy převažující výsadbou smrkových monokultur. Toto přehodnocení paradigmat bude mít jistě vliv i na platnou legislativu.

Současná kulturní krajina čelí řadě výzev i mimo změny klimatu. Je to, kromě jiného, tlak na růst rezidenční a komerční suburbanizace, která vede k radikálním změnám ve využití krajiny. Hrozí zánik či transformace některých funkcí krajiny. Dochází k fragmentaci krajiny a tlaku na přírodní prostředí. Ubývá zemědělské půdy a těžba nerostných surovin je značně omezena. Stále ale roste plocha, kterou si bere zpět les. Každoročně se totiž plocha lesů v ČR zvětší o cca 0,06 %, to jest cca 1600 ha.

Les plní v krajině řadu nezastupitelných funkcí. Z pohledu toho, že lesy se vrací na území, která byla dlouhodobě osídlena či jinak lidmi využita (například těžební či výrobní areály, komunikace, fortifikace etc.), je z pohledu péče o kulturní dědictví archeologické povahy nejdůležitější jeho funkce ochranná. Lesní kryt, kromě jiného, zabraňuje erozi, ovlivňuje vysychání půdy i rychlost větrů. V lesním prostředí není člověkem opuštěná krajina, plná morfologicky čitelných stop po minulém osídlení dochovaných v současném georeliéfu, ohrožena hlubokou orbou. Archeologické nálezy nemovité, tedy právě georeliéf, i movité, tedy nálezy ukryté v zemi, jsou sice neznámé, ale v relativním bezpečí před svým zničením. To platí do chvíle, kdy si nějaká předvídatelná (plánovaná hospodářská těžba) nebo nepředvídatelná (velkoplošné narušení způsobené abiotickými nebo biotickými činiteli, živelná pohroma) vynutí plošný zásah. Dosud neznámé archeologické lokality, a jak se ukazuje, i ty známé a dokonce památkově chráněné, mohou být bez jakéhokoliv dokumentace zničeny a kulturní krajina přichází nenávratně o jednu ze svých charakteristických vrstev.

Pro naši současnou společnost je mnohdy používán pojem informační společnost. Vzhledem k tomu, že péče o kulturní památky a péče o krajinu a přírodu u nás dnes není institucionálně dostatečně propojena, jsou právě aktuální informace na správném místě tím, co může zásadním způsobem ovlivnit schopnost péče o památkový fond archeologické povahy, alespoň zaznamenat údaje o ničených lokalitách a v optimálním případě dosáhnout toho, že budou zachovány a bude s nimi rozumně zacházeno jako s nedílnou součástí a hodnotou kulturní krajiny České republiky. Informace, jejich získávání, zveřejňování a přenos jsou zásadním tématem předkládaného památkového postupu.

4. Památkový postup

4.1 Kritéria hodnocení archeologických lokalit podle významnosti

(MT) Památek, chráněných zápisem do >ÚSKP jako archeologické stopy, je přes 1300. Památkovou legislativou nechráněný památkový fond archeologické povahy v krajině je ale nepoměrně širší. Kritéria pro posuzování jejich hodnoty jsou:

- Legislativní hledisko – kulturní památky archeologické povahy mají již deklarovaný veřejný zájem na nastavení pravidel péče o památku, která zajistí její přetrvání do budoucna.
- Odborné hledisko – významné archeologické lokality z pohledu četnosti jejich zastoupení v památkovém fondu archeologické povahy z jednotlivých období lidských dějin.

- Hledisko autentičnosti – mimořádně kvalitně autenticky zachované lokality jako ojedinělý příklad svého druhu.
- Hledisko krajinné/krajinotvorné – ochrana zaniklých struktur v lesním prostředí, například vesnice → tvrz → rybník → mlýn → pluzina, nebo důlní pole → místo úpravy rud → rybník → náhon → rudný mlýn aj.
- Hledisko prezentační – výběr lokalit, které jsou dostupné (naučné a turistické stezky) a dostatečně instruktivní (exkurzní lokality).

4.2 Implementace informací o archeologických lokalitách do jednotlivých podkladů – ÚAP, Lesní hospodářské plány, GIS

(MT) Informace o skutečnosti, že dané území je památkou, je nutné implementovat do základních informačních systémů, a to nejen památkových:

- V oblasti >ÚAP prostřednictvím zadavatelů územního plánování (>ORP, >KÚ).
- V oblasti lesních hospodářských osnov / plánů / odborných map (zejm. porostních) prostřednictvím >ÚHÚL.
- V oblasti IS památkové péče a ochrany přírody a krajiny a její GIS vrstvy >NPÚ a >AOPK.

4.3 Kompetence jednotlivých aktérů monitoringu stavu a péče o archeologické kulturní dědictví v lese

Různí účastníci procesů ovlivňujících péči o archeologické nemovité a movité nálezy v krajině mají různé kompetence, dané jim platnou legislativou:

- **Vlastník lesa**, na jehož ploše se nacházejí archeologické památky, má povinnosti, které upravuje zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči,³ i zákon č. 289/1995 Sb., o lesích.
 1. Pokud se na lesním či jiném hospodářském pozemku nachází kulturní památka, evidovaná v >ÚSKP, je jeho povinností o tuto památku na vlastní náklady pečovat. Dbát o její zachování, udržovat ji v dobrém stavu a chránit ji před ohrožením, poškozením, znehodnocením nebo odcizením. Má ji také užívat způsobem, odpovídajícím její památkové hodnotě (§ 9, odst. 1). Soupis kulturních památek vede >NPÚ (>ÚSKP) a >NPÚ poskytuje majiteli bezplatně nezbytnou konzultační činnost jako jednu z položek náhrady za případné omezení vlastnických práv.
 2. Deklarování veřejného zájmu na ochraně památkového fondu archeologické povahy evidencí v >ÚSKP může ovlivnit způsob a intenzitu hospodářského využití lesa. Případná úprava >LHO/>LHP je krokem, vedoucím k řádné péči o památku.
 3. Povinností vlastníka je chránit archeologické movité nálezy před odcizením. Měl by tedy podniknout vše pro zamezení provádění nelegálního volnočasového použití detektoru kovů k vyhledání a vyzvednutí archeologických nálezů na památce.
 4. Dle znění §20, odst. 1, písm. b) zákona č. 289/1995 Sb., o lesích je zakázáno provádět v lese terénní úpravy, narušovat půdní kryt (těžit hlínu, písek, kámen), budovat chodníky, stavět oplocení a jiné objekty. Obecně tedy – je zakázáno provádět činnosti, které (kromě jiného) ohrožují archeologické nemovité a movité nálezy v jejich původním uložení, to jest v zemi. Takové aktivity je možno provádět v některých případech se souhlasem vlastníka pozemku nebo orgánu státní lesní správy (>SSL), zejména v případě, že úpravy souvisejí s hospodářským využitím lesa (>LHP/LHO). Za účelem monitoringu stavu lesní parcely může vlastník požádat orgán státní správy lesů o zřízení tzv. lesní stráže.

³ Všechny zákonné předpisy jsou citovány ve znění, platném ke dni vzniku této práce. Schéma citace nejprve cituje číslo předpisu a jeho vnoření v Seznamu citovaných právních předpisů a (zpravidla) následně i čísla citovaného paragrafu v právním předpisu.

5. V případě zjištění poškození památkově chráněné lokality v důsledku činnosti jiných osob je nutné upozornit výkonný orgán památkové péče (>ORP, >KÚ), případně >NPÚ, >ARÚ či jinou >OO.
 6. Na poškození konkrétní památky může být upozorněna také ČIŽP, protože je například narušen terénní reliéf, a to i v případě, že se nejedná o památkově chráněnou archeologickou nemovitou lokalitu.
- **Návštěvník lesa** má v souvislosti s poznáním, dokumentací a ochranou nemovitých archeologických památek a lokalit svá práva, povinnosti a nezastupitelnou roli monitorovače stavu archeologizované krajiny.
1. Při návštěvě lesa, na jehož území se nachází kulturní památka, je upravuje zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Návštěvníci lesa i organizace (to jest například spolky, udržující se souhlasem vlastníka ruiny hradů či vsí) jsou povinni počínat si tak, aby nezpůsobili nepříznivé změny stavu památky nebo jejího prostředí (§9, odst. 3).
 2. Podobně je tomu i u nezapsaných památek v případě aplikace zákona č. 289/1995 Sb., o lesích. Zde je zakázáno provádět v lese terénní úpravy, narušovat půdní kryt (těžit hlínu, písek, kámen), budovat chodníky, stavět oplocení a jiné objekty. Obecně tedy – je zakázáno provádět činnosti, které ohrožují archeologické nemovité a movité nálezy v jejich původním uložení, to jest v zemi. Takové aktivity je možno provádět v některých případech se souhlasem vlastníka pozemku, a to zejména v případě, že úpravy souvisejí s hospodářským využitím lesa (>LHO/>LHP).
 3. Při náhodném zjištění archeologického nálezu upravuje povinnosti každého občana ČR §23, odst. 2 zákona č. 20/1987Sb., o státní památkové péči. Občan oznámí skutečnost nálezu >ARÚ nebo nejbližšímu muzeu buď přímo, nebo prostřednictvím obce, v jejímž územním obvodu k archeologickému nálezu došlo. Oznámení o archeologickém nálezu je povinen učinit nálezce nebo osoba odpovědná za provádění prací, při nichž došlo k archeologickému nálezu, a to nejpozději druhého dne po archeologickém nálezu nebo po tom, kdy se o archeologickém nálezu dověděl. >ARÚ má pro takové případy vyhrazeno i telefonní číslo, na které lze při výjimečných nálezech, například depotů, neprodleně volat. Toto číslo zveřejňuje na svých webových stránkách. Toto zákonné ustanovení se prakticky týká případů, kdy jsou na světlo světa vyneseny, v důsledku nějaké lidské aktivity nebo přírodní události, archeologické nálezy/artefakty.
 4. V případě, že je občan přesvědčen, že našel dosud neznámou a nezdokumentovanou archeologickou lokalitu, která se projevuje například právě svým charakteristickým georeliéfem a nepochází z ní žádné viditelné archeologické artefakty, je nutné, aby své zjištění sdělil na kontaktní e-mail >NPÚ či >ARÚ. Sdělení musí obsahovat zejména přesnou polohu zjištěné lokality, ideálně v souřadnice GPS, případně zákres do mapy. Dále krátké zdůvodnění, proč se jedná o archeologickou lokalitu, a ideálně i přiloženou fotodokumentaci. Na základě této informace může proběhnout ověření nálezu v terénu pracovníky některé >OO a lokalita může být evidována v IS (>SASČR, >AMČR).
 5. V případě zjištění poškození památkově chráněné lokality v důsledku činnosti jiných osob je nutné neprodleně upozornit výkonný orgán památkové péče (>ORP, >KÚ), případně >NPÚ, >ARÚ či jinou >OO.
 6. Na poškození může být upozorněna také ČIŽP například proto, že je narušen terénní reliéf, a to i v případě, že se nejedná o památkově chráněnou archeologickou nemovitou lokalitu.
- **Aktivní veřejnost** (občanská sdružení/zapsaný spolek). Taková sdružení lidí, usilujících o záchranu, dokumentaci a prezentaci konkrétní památky se, přirozeně se souhlasem majitele, podílejí na řádném hospodaření s jednotlivými archeologickými lokalitami a někdy i územím.
1. U lokalit (typicky zříceniny hradů), které jsou zapsanými kulturními památkami, musí být každá změna stavu památky posouzena, schválena a prováděna v souladu se zněním zákona 20/1987 Sb. o státní památkové péči. To se týká i archeologického kontextu těchto památek. Základní vstupní odborné podmínky musí být diskutovány v předstihu s příslušným pracovištěm >NPÚ a následně schváleny výkonnými orgány památkové péče (>ORP, >KÚ).
 2. V případě, že se současně jedná také o přírodní památku, je nutno postupovat obdobně v souladu se zněním č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny (>AOPK, >ORP, >KÚ).

- **Odborný pracovník památkové péče** (pracovník >NPÚ, >ARÚ a jiných >OO). Zejména co se týče podkladů pro >ÚPD, dále pro prohlašování a monitoring památkového fondu. Tyto podklady jsou nutné také pro zahrnutí informací o památkovém fondu archeologické povahy u krajinného rázu a hospodaření v lese.
1. Dokumentuje archeologické nemovité památky. Vytváří takovou dokumentaci, která umožní nejen vědecké poznání památky, ale také následnou péči o ni.
 2. Zajišťuje předání podkladů nutných pro evidenci dosud neznámých archeologických lokalit. Například prostřednictvím >ARÚ a IS >AMČR. Odtud může být zaznamenán do IS >SASČR. Podklady pro aktualizaci >SASČR je možno předat přímo >NPÚ. Prostřednictvím tohoto IS pak poslouží jako podklad pro příp. jev č. 16 >ÚPD, příp. jevu č. 11 a 13 >ÚPD.
 3. Shromažďuje informace o archeologické lokalitě pro >IS AOPK, využitelné případně pro krajinný ráz, jev č. 17a >ÚPD, příp. jevy č. 11 a 13 >ÚPD.
 4. Zpracovává návrh na prohlášení kulturní památkou prostřednictvím >ARÚ, včetně požadavků na její správu a další vývoj. Návrh by měl obsahovat údaje o nemovité věci, zdůvodnění požadavku na ochranu a požadavky na její správu, včetně zásad péče o terénní reliéf památky.
 5. V případě zjištění archeologické lokality, která byla narušena například v důsledku lesní hospodářské činnosti a neprobíhá zde řádný záchranný archeologický výzkum, tuto skutečnost neprodleně oznámí >ARÚ nebo nejbližšímu muzeu, a to i prostřednictvím místního obecního úřadu (§23, odst. 2 a 3 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči). Důležité je informovat o nálezu neprodleně také vlastníka tak, aby bylo zajištěno, že lokalita nebude do doby návštěvy archeologa dále ničena.
 6. Z pohledu péče o přírodu a krajinu, případně vodní toky v případě narušení nějaké z archeologických nemovitých lokalit osloví >ČIŽP. Georeliéf je předmětem zájmu a ochrany jak v rámci >KR, tak dle zákona č. 289/1995 Sb., o lesích.
 7. Zajistí provedení záchranného archeologického výzkumu na archeologické lokalitě vedené v >ÚSKP.
 8. Zajistí provedení záchranného archeologického výzkumu na archeologické lokalitě, která není kulturní památkou.
 9. Zajistí předání informací o nemovité archeologické památce v souvislosti s hospodářským využitím lesa vlastníkovi či >OLH.
- **Odborný pracovník ochrany přírody a krajiny** (pracovník >AOPK). Zejména co se týče podkladů pro >ÚPD, dále prohlašování a monitoring stavu fondu přírodních památek. Tyto podklady jsou nutné také pro zahrnutí informací o krajinném rázu a hospodaření v lese.
1. Vyhodnocuje podklady o archeologických nemovitých památkách/lokalitách z pohledu krajinného rázu, a to zejm. na základě podkladů od pracovníků >NPÚ, >ARÚ a jiných >OO. Původcem podnětů může být také veřejnost.
 2. V rámci jeho působnosti pak tyto poznatky připojuje k podkladům charakterizujícím krajinný ráz, které jsou dále využitelné např. pro >ÚPD.
 3. V rámci pravidelného monitoringu chráněných i nechráněných území, realizovaných agenturou, upozorňuje >NPÚ na ohrožené či poškozené památky/lokality.
- **Odborný lesní hospodář (revírník)** je licencovanou, fyzickou nebo právnickou⁴ osobou, která kromě jiného navrhuje vlastníkovi lesa způsob a postup obnovy lesa včetně dřevinné skladby. Vyznačuje výchovnou i kalamiťní těžbu a spolupracuje s vlastníkem na vedení lesní hospodářské evidence.⁵
1. Vstupuje do textové části lesních hospodářských plánů a osnov >LHP/>LHO a lesní hospodářské knihy (>HK)

4 V souladu s §37, odst. 2 Zákona č. 289/1995 Sb., o lesích.

5 Soupis >OLH viz <https://www.bioreality.cz/lesy/seznam-ohl/>

2. Koordinuje (zejm. u památek v >ÚSKP) s >NPÚ, >ARÚ příp. >OO postup při každoročním zpracování projektů zalesnění (u >LČR) a pěstebních projektů, které jsou po svém schválení plánem činnosti pro další kalendářní rok.
3. Většina >OLH je současně také členy tzv. lesní stráže. Ta je zřizována >KÚ a může se aktivně podílet na monitoringu archeologického kulturního dědictví.
4. Revírníci (většinou >OLH) LČR a vedoucí zaměstnanci (vedení LS a jeho zástupci) při své práci a kontrolní činnosti kontrolují dodržování lesního zákona ostatními uživateli lesů a monitorují stav objektů v oblasti jejich působnosti. Tedy včetně narušování antropogenního povrchu archeologických památek/lokalit.
5. V případě zjištění poškození památkově chráněné lokality v důsledku činnosti jiných osob upozorní výkonný orgán památkové péče (>ORP, >KÚ), případně >NPÚ, >ARÚ či jinou >OO.
6. Na poškození může upozornit také >ČIŽP, protože je například narušen terénní reliéf.

➤ Orgány státní správy

1. Orgány památkové péče (>ORP, >KÚ) v rámci své působnosti budou, na základě kvalitních podkladů k >ÚPD (>NPÚ), prosazovat promítnutí zájmů péče o archeologickou položku v kulturní krajině do příslušných >ÚP.
2. Orgány památkové péče (>ORP, >KÚ) v rámci své působnosti budou chápat plošnou těžbu v lesích jako ohrožení hodnot, pro které jsou některé archeologické památky chráněny jako kulturní památka ČR. Takové akce by se měly stát předmětem rozhodnutí výkonných orgánů památkové péče, protože těžba bez předem daných pravidel může znamenat změnu stavu památky, a to prakticky vždy směrem k její likvidaci.
3. Orgány památkové péče (>ORP, >KÚ) v rámci své působnosti budou chápat lesní hospodářskou činnost jako legitimní příležitost k provedení (alespoň) záchranného archeologického výzkumu tam, kde je existence archeologických lokalit hospodářskou činností v lese přímo ohrožena.
4. Orgány ochrany přírody a krajiny (>AOPK, >ORP, >KÚ) v rámci své působnosti, pokud budou vybaveny dostatečnými informacemi o archeologickém fondu památkové povahy v krajině, tyto podklady vyhodnotí a budou s nimi dále pracovat jako s jednou z hodnot tvořících krajinný ráz.
5. Orgány ochrany přírody a krajiny (>AOPK, >ORP, >KÚ) mohou hrát aktivní roli v monitoringu stavu krajiny, včetně její archeologické komponenty.
6. Orgány >SSL (>ORP, >KÚ) ve své působnosti mohou, pokud budou vybaveny dostatečnými informacemi, více přihlídnout k ochraně terénního reliéfu památek/lokalit, a to jak při těžbě plánované, tak kalamitní. Stejně tak lze přihlídnout k zájmům památkové péče při následném zalesnění.
7. Orgán >SSL (>ORP, >KÚ) zřizuje tzv. **lesní stráž**. Lesní stráž je fyzická osoba, zajišťující ochrannou službu v lesích při obecném užívání lesů občany. Lesní stráž se ustanovuje také na návrh vlastníka lesa. V průkazu lesní stráže současně stanoví obvod její působnosti (§ 38 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích). Tato stráž může zasáhnout například v případě neoprávněného narušování terénního reliéfu v lese, například v souvislosti s narušováním archeologických lokalit hledači pokladů za pomoci detektoru kovů. Může se podílet na monitoringu stavu archeologických lokalit v případě, že bude s problematikou seznámena.

4.4 Návrh mechanismů a postupů podle významnosti archeologických lokalit pro státní správu, samosprávu a vlastníky pozemků

4.4.1 Evidované kulturní památky

(MT) U památek archeologické povahy evidovaných v >ÚSKP je nutné zajistit:

- zákres archeologických nemovitých památek zapsaných do >ÚSKP do >ÚPD a následně do >ÚP jako jev č. 16 Území s archeologickými nálezy, prostřednictvím >NPÚ,

- předání potřebných informací o lokalitě >AOPK. Ta na základě vyhodnocení informací může zařadit informace o archeologické památce či celé zaniklé sídelní struktuře do >ÚPD a následně do >ÚP jako jev č. 17a *Krajinný ráz území*,
- zvýšení zájmů zadavatelů >ÚPD o zkvalitnění >ÚP a požádat >NPÚ (příp. >AOPK) o potřebné údaje ke zpracování jevů č. 11. *Urbanistické a krajinné hodnoty* a č. 13a *Plochy architektonicky nebo urbanisticky cenné stavby nebo soubory staveb, historicky významné stavby, místa nebo soubory staveb*,
- seznámení (prokazatelným způsobem, tedy nejlépe písemně) vlastníka pozemku s přesnou polohou KP, její charakteristikou (forma, hodnota, nebezpečí poškození),
- po dohodě s majitelem, případně >OLH, označení archeologické nemovité památky a její rozlohy v terénu tabulkou a případně pásovým značením,
- vytvoření *Plánu péče o archeologické lokality* (>PPAL – viz PŘÍLOHA 2) a tento projednat s vlastníkem pozemku, případně >OLH, včetně pravidel a případného omezení využití pozemku. V opodstatněných případech lesních pozemků navrhnout ochranu převodem na lesy zvláštního určení,
- ve shodě s vlastníkem pozemku realizovat pravidelný monitoring,
- nastavení pravidel informovanosti při ohrožení nebo narušení KP (například informace před začátkem těžby, při zjištění nelegálního zásahu a podobně),
- v případě narušení KP třetí osobou postup v souladu se zákony č. 20/1987Sb., o státní památkové péči, zákona č. 289/1995 Sb., o lesích a zákona č. č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny,
- v případě řešení pravidelné těžby či kalamitní situace znamenající plošnou těžbu a obnovu porostu postupovat podle >PPAL. V případě, že není k dispozici, požádat o konzultaci postupu regionální pracoviště >NPÚ a projednat s ním přístup k metodě těžby i následnému zalesnění.

4.4.2 Archeologické lokality neevidované jako KP

(MT) U významných archeologických lokalit neevidovaných v >ÚSKP je nutné zajistit:

- zákres významných archeologických nemovitých lokalit do >ÚPD a následně do >ÚP jako jev č. 16 Území s archeologickými nálezy prostřednictvím >NPÚ,
- předání potřebných informací o lokalitě >AOPK. Ta na základě vyhodnocení informací může zařadit informace o archeologické lokalitě či celé zaniklé sídelní struktuře do >ÚPD a následně do >ÚP jako jev č. 17a *Krajinný ráz území*,
- zvýšení zájmu zadavatelů >ÚPD o zkvalitnění >ÚP a požádat >NPÚ (příp. >AOPK) o potřebné údaje ke zpracování jevů č. 11. *Urbanistické a krajinné hodnoty* a č. 13a *Plochy architektonicky nebo urbanisticky cenné stavby nebo soubory staveb, historicky významné stavby, místa nebo soubory staveb*,
- seznámení (prokazatelným způsobem, tedy nejlépe písemně) vlastníka pozemku s přesnou polohou významné archeologické nemovité lokality a její charakteristikou (forma, hodnota, nebezpečí poškození),
- navrhnout vlastníkovu postupy k minimalizaci rizik, spojených s hospodářskou činností v lese (podobně jako u Plánů ochrany),
- ve shodě s vlastníkem pozemku realizovat pravidelný monitoring,
- nastavit pravidla informovanosti při ohrožení nebo narušení archeologické lokality (například informace před začátkem těžby, při zjištění nelegálního zásahu a podobně).

5. Další doporučené mechanismy a postupy k ochraně (záchraně) archeologických památek a lokalit

(MT) Na základě vyhodnocení zkušeností z praxe a s přihlédnutím k legislativnímu rámci lze pojmenovat a rozvinout některé mechanismy, které mohou přispět k ochraně či dokonce záchraně existujících archeologických lokalit.

5.1 Ochrana evidovaných kulturních památek

- K ochraně archeologických kulturních památek, které jsou evidovány dle zákona č. 20/1987 Sb. (>ÚSKP), z dlouhodobého hlediska je nutné:
 - 1) zabezpečit tok informací (>PK).
 - 2) seznámit vlastníka s její přesnou polohou a rozsahem (>NPÚ, >OO).
 - 3) definovat hodnoty památky (>NPÚ, >OO).
 - 4) navrhnout odpovídající hospodářské využití lesa (>OLH; >KR).
 - 5) v LHO/LHP nastavit pravidla hospodaření (>OLH; >ÚHÚL).
 - 6) realizovat pravidelný monitoring stavu kulturní památky v souladu s pravidelnou obnovou LHO (>NPÚ, >OLH) a při kontrole jeho plnění v polovině jeho platnosti.

5.2 Ochrana archeologických lokalit

- K ochraně archeologických lokalit, které jsou známé, avšak nejsou předmětem ochrany plynoucí prohlášením či zapsáním za kulturní památku, je z dlouhodobého hlediska nutné, aby:
 - 1) vlastník lesa byl seznámen s jejich přesnou polohou a rozsahem (>NPÚ, >PK).
 - 2) bylo projednáno odpovídající hospodářské využití s ohledem na hodnoty archeologické lokality v území (>NPÚ, >OLH).
 - 3) byl případný průnik zájmů aplikován v >LHO/>LHP (>ÚHÚL).
 - 4) památka/lokalita byla vyznačena v terénu.

5.3 Ochrana nově zjištěných archeologických lokalit

- K ochraně nově zjištěných archeologických lokalit je nutné zajistit:
 - 1) organizace oprávněná k provádění archeologických výzkumů (>OO) zaznamená polohu a další údaje o lokalitě do informačních systémů (>SASČR, >AMČR);
 - 2) seznámí vlastníka/OLH se svým zjištěním;
 - 3) v diskusi s nimi se bude podílet na případné úpravě >LHO/>LHP tak, aby byl respektován zejména terénní reliéf lokality (>NPÚ, >OLH);
 - 4) případný průnik zájmů pak je možno aplikovat v >LHO/>LHP (>ÚHÚL);
 - 5) je-li význam nově zjištěné památky vzhledem k ostatnímu památkovému fondu ČR shledán jako nadregionální, pak je možno se souhlasem vlastníka navrhnout MK ČR prohlášení lokality za kulturní památku (>NPÚ).

5.4 Postupy při ohrožení kulturních památek

- V případě zjištění ohrožení/narušení archeologické lokality zapsané jako KP v důsledku náhlé potřeby / kalamitního stavu organizací oprávněnou k provádění archeologických výzkumů (>NPÚ, >ARÚ, >OO) je nutné informovat neprodleně vlastníka lesa o skutečnosti, že při řešení vzniklé situace mohou být poškozeny či zničeny archeologické terény. Informace směrem k vlastníkovi lesa musí obsahovat:

- 1) rejstříkové číslo ÚSKP (>PK);
 - 2) dostupnou prostorovou dokumentaci;
 - 3) slovní vyjádření hodnot, pro které je tato lokalita chráněna jako součást kulturní krajiny;
 - 4) doporučení týkající se rozsahu a podmínek možného zásahu tak, aby byla škoda na kulturním dědictví z pohledu péče o archeologické kulturní dědictví minimalizována.
- V případě zjištění ohrožení / narušení archeologické lokality zapsané jako KP v důsledku náhlé potřeby / kalamitního stavu majitel pozemku nahlásí tuto skutečnost >ARÚ nebo >NPÚ a umožní jim, nebo jiné k tomu oprávněné organizaci, provedení záchranného archeologického výzkumu.
 - V případě zjištění ohrožení / narušení archeologické lokality, zapsané do ÚSKP jako KP, v důsledku náhlé potřeby / kalamitního stavu, budou zahájeny následující kroky:
 - 1) realizace záchranného archeologického výzkumu podle §22., odst. 1 a 2 zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (výkonný orgán památkové péče, >NPÚ, >ARÚ, >OO);
 - 2) informovat >NPÚ a >ARÚ (>AMČR);
 - 3) požádat (vlastník) o schválení výjimky k povinnosti zalesnit vzniklou holinu do dvou let (tzv. „odklad zalesnění“) nebo výjimky z povinnosti zajistit kulturu v zákonné lhůtě („odklad zajištění kultury“) – bude-li to situace vyžadovat.

5.5 Postupy při ohrožení archeologické lokality

- V případě zjištění ohrožení archeologické lokality nezapsané jako KP v důsledku náhlé potřeby / kalamitního stavu organizací oprávněnou k provádění archeologických výzkumů je nutné informovat neprodleně vlastníka lesa o skutečnosti, že při řešení vzniklé situace mohou být poškozeny či zničeny archeologické terény. Informace směrem k vlastníkovi lesa musí obsahovat:
 - 1) dostupnou prostorovou dokumentaci;
 - 2) slovní vyjádření hodnot, pro které je tato lokalita důležitou součástí kulturní krajiny jako obhájení veřejného zájmu na minimalizaci škod na ní, případně jejího zachování;
 - 3) doporučení priorit prvků archeologického georeliéfu, vzhledem k jeho hodnotám v krajině, které mají být – je-li to možné – zachovány.

5.6 Prezentace informací o archeologických lokalitách

(MT) Dostupné informace o památkovém fondu archeologické povahy jsou jedním ze základních předpokladů úspěšného managementu kulturního dědictví archeologické povahy.

- Zdrojem odborných informací o chráněném i nechráněném památkovém fondu archeologické povahy jsou části integrovaného systému památkové péče (>NPÚ, a to >PK a >SASČR).
- Zdrojem odborných informací o archeologických výzkumech a jejich výsledcích je informační systém Archeologická mapa ČR (>AMČR, >ARÚ).
- Zdrojem odborných informací o kulturní krajině je Informační systém ochrany přírody (>AOPK; >ISOP).
- Zákres do obecných a jiných specializovaných map, včetně turistických.
- V terénu zejm. tabule (naučné stezky) a turistické značení.
- Tabulky a pruhové značení na stromech či sloupcích.

5.7 Distribuce informací o archeologických lokalitách, včetně návrhu jejich ochrany vlastníkům pozemků, samosprávě

(MT) Shromážděné a prezentované informace o památkovém fondu archeologické povahy je nutno zapojit do legislativou popsanych procesů, kterými se řídí památková péče, ochrana přírody a krajiny i hospodářská činnost v lese.

- Z pohledu již dříve zapsaných kulturních památek odborná organizace památkové péče (>NPÚ): 1) seznámí vlastníka lesa s vymezením kulturní památky (>ÚSKP); 2) seznámí vlastníka lesa s hodnotami, pro které je KP chráněna; 3) podá případné návrhy na péči o tyto hodnoty, a to včetně koncepčních s ohledem na plánování >LHO; 4) zajistí zaznamenání údajů o památce do informačního systému památkové péče (>PAK).
- Z pohledu archeologických lokalit, které nejsou vedeny jako památka (>ÚSKP), organizace oprávněná k provádění archeologických výzkumů (>NPÚ; >ARÚ; >OO): 1) zajistí vlastníkově informace o archeologických lokalitách na jím vlastněných pozemcích; 2) seznámí vlastníka s polohou a rozsahem konkrétních lokalit v terénu; 3) seznámí vlastníka s hodnotami, pro které je chráněna; 4) podá případné návrhy na péči o tyto hodnoty, a to včetně koncepčních s ohledem na plánování >LHO; 5) zajistí zaznamenání údajů o památce do informačního systému památkové péče (>PAK).

5.8 Typy předávaných dat pro potřeby lesních hospodářských osnov a plánů podle významu archeologických lokalit

(MT) Možnosti ovlivnění lesních hospodářských plánů a osnov jsou rozličné podle kategorie lesa. V případě lesa zvláštního určení by informace o archeologické lokalitě a principech, jakož i potenciálních negativních jevech, kterým je třeba v zájmu ochrany památky předejít, měla být implementována minimálně do textové části >LHP/>LHO.

Tyto informace pak mohou najít své místo jako účelové opatření v rámci návrhu hospodářských opatření. Zařazení archeologických lokalit mezi lesy zvláštního určení nebude možno realizovat ve větším měřítku, a to nejspíše ani pro všechny archeologické lokality chráněné jako kulturní památky dle zákona č. 20/1987Sb., o státní památkové péči.

U lesů hospodářských je primární funkcí lesa produkce dřevní hmoty, ochrana reliéfu a tedy ani archeologických nemovitých a movitých nálezů není v rámci hospodářského plánu prioritou a je obtížně vymahatelná.

Klíčové je zanesení relevantních údajů o archeologické lokalitě, včetně případného návrhu opatření pro zachování archeologické lokality do textové části >LHO/>LHP a do porostní knihy, se kterou je konfrontován každý plánovaný i nahodilý zásah v lesním porostu. Tak dostane >OLH informaci/připomenutí, že se při zásahu bude pohybovat na archeologické lokalitě. Tuto informaci vkládá do podkladů pro >LHO/>LHP (>ÚHÚL) zpracovatel >LHO/>LHP.

V akutních případech lze, seznámením a následnou diskusí s vlastníkem lesa a OLH minimalizovat tlak hospodářského využití lesa na prostor archeologické lokality, a to v souladu se zněním §20, odst. 1, písm. b) zákona č. 289/1995 Sb., o lesích. Může se tak stát pouze po vymezení a charakteristice archeologické lokality v rámci prostorového rozdělení lesa a stanovení priorit péče o terénní reliéf v >PPAL. Následná tvorba a poskytnutí dostatečných podkladů pro >OLH zpracování >LHO/LHP, i když jako nepovinné části podkladů, může být pro nastavení udržitelných podmínek pro budoucnost archeologické lokality klíčová! Pouze správné nastavení pravidel hospodářského využití lesa znamená respekt k dalším kulturním hodnotám v území a je jedním ze znaků řádné péče.

5.9 Způsob předávaných dat – úroveň

(MT) Dodává se záznam a charakteristika objektů:

- V případě památek zapsaných do >ÚSKP a žádosti o změnu kategorie lesa vlastníkově a >ÚHÚL.
- V případě ostatních lokalit vlastníkově a >OLH. Dále pak zpracovateli >LHO/>LHP.

5.10 Zákresy akceptovatelné pro porostní mapy a lesní hospodářské osnovy a plány

- Nejlépe formou speciální mapové přílohy >LHO/>LHP.

5.11 Označení kulturních památek a významných archeologických lokalit v terénu

(MT) Z pohledu hospodářského využití lesa, ale i z pohledu turistického ruchu a v neposlední řadě i díky možnosti, že nejširší veřejnost jako uživatel krajiny (včetně její archeologické komponenty) může pečovat o krajinu, je důležité jednoznačné vymezení a označení kulturních památek i jinak významných archeologických lokalit.

- Značení národních kulturních památek, kulturních památek a památkově chráněných území z pohledu státu či ostatních orgánů státní správy a samosprávy není zákonem č. 20/1987 Sb. O státní památkové péči nijak upraveno. Vyhláškou ministerstva kultury č. 12871/2000 Sb. je stručně definována možnost označení stavebních kulturních památek tabulkou s nápisem kulturní památka v zásadě pouze v případě, že s tímto označením souhlasí vlastník. Tato vyhláška se nijak netýká památek plošných, včetně archeologických. Pro oblast památkové péče je vhodným inspirativním vzorem terénní značení národních přírodních památek, národních přírodních rezervací a značení přírodních památek a přírodních rezervací, které přímo ukotvuje zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a vyhláška č. 64/2011 Sb. o plánech péče, podkladech k vyhlášení, evidenci a označování chráněných území. Značení je rozdílné dle typu ochrany (§ 42 odstavec 4 a 5 citovaného zákona). Národní přírodní památky a národní přírodní rezervace se označují velkým státním znakem a přírodní památky a přírodní rezervace pak malým státním znakem. >MŽP také zveřejnilo pravidla jednotného vizuálního stylu označení zvláště chráněných území, památných stromů, ptačích oblastí, evropsky významných lokalit, smluvně chráněných území a smluvně chráněných památných stromů. Značení provádí ochrana přírody a krajiny podle své působnosti (>AOPK, >KÚ). Památková péče, resp. resort kultury, by mohl tuto cestu následovat a i když není možno označení památky předepsat jako povinné (chybí legislativní opatření), je možné stanovit vyhláškou pravidla a podobu takového označení. Nabízí se následovat příkladu ochrany přírody a krajiny a pouze nahradit podkladovou zelenou barvu tabulí na hnědou, která je v oblasti kulturních památek v Evropě standardem. Bylo by nutné přizpůsobit opis cedule s tím, že v terénu by byla umístěna podél stávajících komunikací vždy tam, kde terénní reliéf naznačuje přítomnost archeologické památky (je-li to možné s ohledem na typ památky). Tímto směrem již vykročilo označení archeologických památek na území hlavního města Prahy, a to za přispění >NPÚ (2016).
- Z pohledu vlastníka lesa a jeho hospodářského využití, ale i v zájmu péče o památkový fond archeologické povahy, je nutné označit lokalitu jednoznačným způsobem i přímo v lese, a to nejlépe samostatnou značkou. Ta pro archeologické lokality dosud nebyla zavedena. Také zde je možno hledat inspiraci v oblasti ochrany přírody a krajiny. Zde se pro označení hranic chráněného území používá pruhové značení na hraničních stromech či sloupcích. Jsou to dva pruhy červené barvy o šířce 5 cm, mezi nimiž je mezera o šířce 5 cm. Horní pruh je po celém obvodu a dolní pruh upřesňuje, zda se nacházíme v chráněném území či nikoliv. To znamená, že pokud jsme mimo chráněné území, vidíme pruhy dva. Jsme-li uvnitř, pak pouze pruh jeden. Vzdálenost mezi jednotlivými označenými stromy/sloupky není přesně určena, podmínkou je pouze, aby byla vždy sousední značka dobře viditelná (vyhláška č. 64/2011 Sb.). Značení provádí a udržují orgány ochrany přírody dle své působnosti (>AOPK, >KÚ). Nabízí se varianta, aby značka pro maloplošná chráněná území z pohledu památkové péče (tedy nejen archeologické, ale i jiné kulturní památky) byla vymezena památkovou péčí podobně, nejlépe pouze v jiné dobře viditelné barevné variantě, například v oranžové barvě. Barva musí být zvolena s ohledem na jiné platné a užívané lesní značky. Taková značka nicméně v současnosti neexistuje a je nutné ji zřídit, a to například opatřením obecné povahy, tedy vyhláškou ministerstva kultury.
- Pro orientaci vlastníků lesů, >OLH i veřejnosti je důležité značení archeologických památek v IS jiných resortů. Je v zájmu resortu kultury, zejména >NPÚ, aby usiloval o smysluplné propojení a vzájemnou aktualizaci informací o památkovém fondu archeologické povahy na základě údajů ze svých informačních systémů.
- Označení některých archeologických >KP v terénu a v návaznosti na to i v turistických mapách, je realizováno také prostřednictvím jiného značení na stromech, kterým jsou turistické značky. Jejich použití je metodicky zaštitěno Klubem českých turistů. Dobrovolní značkovači obnovují každoro-

ně ca. 1/3 tras z celkových asi 45 tisíc kilometrů značených tras. Zde je nutná kooperace Klubu českých turistů a zejména >NPÚ. Je možné zřídit a označit odbočky k některým archeologickým nemovitým památkám či významným lokalitám, případně upravit znění již stávajících tabulek, například o informaci, že narušování terénního reliéfu památky výkopy při použití detektoru kovů je nelegální.

- Označování archeologických památek, a to jak zákonem chráněných, tak těch nechráněných, do veřejně přístupných kartografických děl je velmi různorodé podle typu díla. Například jeden z nej-používanějších informačních mapových systémů mapy.cz zná kategorii archeologie/archeologické naleziště, podle které lze vyhledávat. Bodovou značkou je zde hnědá silueta rozbitého hrnce, čárová značka není. Nicméně, zobrazené památky do této kategorie nejsou navedeny ani z daleka systematicky. U googlemaps podobná jednotlicí kategorie a také značky prakticky chybí. Také zde je role kvalitních informačních systémů >NPÚ nezastupitelná.
- Zapojení archeologických lokalit do naučných stezek je konečně další možností, jak kulturní památky archeologické povahy vyznačit přímo v terénu. Snahu o koncentraci informací o tomto segmentu prezentace, včetně metodických poznámek, lze pozorovat na <https://www.naucne-stezky.cz/>. Naučné stezky jsou zřizovány některými orgány veřejné správy, ochranou přírody a krajiny, případně vlastníky. Zde je velký prostor pro v místě působící >OO.

5.12 Regulace pěstební činnosti v zájmu ochrany archeologických lokalit

(MT) Z pohledu péče o archeologickou složku kulturní krajiny jsou hrozbou pro dlouhodobé zachování archeologické vrstvy v krajině zejména nevhodně volené způsoby těžby a soustředování vytěženého dřeva. Dalším významným prvkem je nevhodně umístěná následná výsadba obnovovaného lesa. Zde je možné definovat, z pohledu péče o památkový fond archeologické povahy, některá základní východiska přístupu k těžbě a obnově lesa:

- pohyb mechanizace, vedení přibližovacích linek a trasování odvozních cest je třeba realizovat s maximálním respektem k historickým antropogenním tvarům reliéfu v lesních porostech. Zejména je třeba se vyhnout výrazným konvexním i konkávním objektům, u nichž hrozí největší míra poškození.
- V případě poddolovaných území přistupuje i riziko propadů a k odtěžení by v takových plochách neměla být vůbec použita těžká technika. Vhodné je použití visutých lanovek nebo koňské síly. Týká se to také suťových kuželů a kamenných odvalů, které jsou často destrukcemi zdív, zděných mnohdy bez malty a tedy v podobě destrukce velmi nenápadných. Podobně ohroženy jsou i agrární tvary (hromadnice, valy, meze) nebo svazky úvozových cest, které jsou často středověkého stáří. Při plánování plošné těžby je nutno v maximální možné míře využít současné cestní sítě, kde je oprávněný předpoklad, že se při jejich vzniku tvůrci s archeologickým terénem již vypořádali. I když destruktivně.
- Pokud je to možné, je nutné zvolit vhodný termín pro provádění prací (například při zámru, při vysoké sněhové pokrývce či za sucha). Příznivé povětrnostní podmínky mohou těžbu učinit, vzhledem k archeologickým památkám a lokalitám, šetrnější.
- Nevhodnými místy pro novou výsadbu z pohledu péče o antropogenní reliéf obecně jsou:
 - 1) dna a svahy propadlin, příkopů, historických cest, náhonů a podobně (konkávní tvary),
 - 2) tělesa valů, historických rybníčních hrází, mohyl a podobně (konvexní tvary),
 - 3) destrukční kužely zdív historických objektů jako jsou například kamenné plenty valového opevnění, které byly zděny na hlínu, destrukce zdív hradních lokalit, vesnických staveb a podobně. Patří sem i kamenné odvaly spojené s hornictvím, ale i vzniklé jako hranice zaniklých polí (plužin) a podobně.

5.13 Informovanost o pěstebních zásadách a mimořádných situacích v území evidovaných (vybraných) archeologických lokalit a kulturních památek

(MT) Na podzim každého kalendářního roku se zpracovávají (u >LČR) projekty zalesnění a pěstební projekty. Týkají se pěstební činnosti a ochrany lesa a lesních kultur. Zpracovávají je jednotliví >OLH (revírníci) a jsou po schválení plánem činnosti pro další kalendářní rok. Tyto plány nejsou v případě zalesňování archeologických lokalit v předstihu konzultovány s >NPÚ či >ARÚ, resp. jinou >OO.

II. Komentáře a přílohy

6. Právní rámec ochrany

(MT) Legislativní úprava je odrazem potřeby společnosti tu či onu oblast života společnosti regulovat zákonem. Téma ochrany archeologické části kulturního dědictví ČR v lesním prostředí dnes jednoznačně souvisí minimálně se třemi základními oblastmi, které jsou v České republice v současné chvíli samostatně upraveny zákony. Tedy zákonodárství upravující péči o památkový fond ČR, ochranu přírody a krajiny a ko- nečně lesní hospodářskou činnost.⁶

Pominout nelze ani zapojení veřejnosti jako uživatele informací o památkovém fondu archeologické po- vahy do péče o krajinu a památky v ní. Jde zejména o prostor, který by veřejnost měla mít definován pro vlastní aktivity spojené s poznáváním, dokumentací a ochranou památkového fondu. Veřejnost, jako ná- vštěvník a uživatel lesa má velký a dosud nevyužitý prostor např. v monitoringu stavu památkového fondu archeologické povahy.

První z oblastí, kterých se snaha o legislativní uchopení dotkla, je z pohledu moderního státu snaha regu- lovat hospodaření se dřevem, a tedy také s lesy jako strategickou surovinou. Tato oblast, pomineme-li po- kusy středověkých vladařů, se na našem území dočkala jako první regulace moderním státem v roce 1754.

S oblastí péče o les nepochybně souvisí i postupné uvědomování si významu ochrany krajiny jako celku, včetně její kulturní položky. Tento proces postupně definuje sílící ochranné tendence v oblasti krajiny a přírody, které se s památkovou péčí setkaly už bezprostředně po vzniku první Československé republiky v roce 1918. Osobností, která oba obory hledající své místo v hodnotovém i legislativním prostředí nové republiky spojila, byl Zdeněk Wirth, který působil již od roku 1918 jako přednosta oddělení památkové péče tehdejšího Ministerstva školství a národní osvěty. V této pozici tedy budoval památkovou péči sou- časně jako péči o přírodní a kulturní památky.⁷ Oba tyto obory pak provázal ve 20. století velmi podobný osud. Během první Československé republiky, tedy mezi léty 1919 až 1938, nebyl schválen žádný zákon, který by dal oběma veřejným zájmům právní rámec (*Pešout 2019*, 36). Jako první v segmentu péče o kul- turní památky, krajinu a přírodu se legislativní úpravy, možná poněkud překvapivě a ve zvláštní době, dočkala právě archeologie. Stalo se tak nařízením protektorátní vlády č. 274/1941 Sb. ze dne 12. června 1941 o archeologických památkách. Archeologické kulturní dědictví je tedy od té doby výslovně chráněno ve veřejném zájmu. Nicméně další poválečný vývoj péče o krajinu a přírodu a péče o památkový fond ČR se i nadále odehrával společně. Prakticky současně dospěl také k první legislativní úpravě (roku 1956 zákon č. 40/1956 Sb. o státní ochraně přírody a zákon č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách) a zejména pak ke společné institucionální stabilizaci, zosobněné Státním ústavem památkové péče a ochrany přírody (SÚPPOP), který existoval mezi lety 1958 a 1990. Po tomto datu se, alespoň co se organizace týká, cesty péče o památky a přírodu a krajinu rozešly.

Péči o les jako zdroj významné strategické suroviny a předmět intenzivní hospodářské činnosti, zmíněnou na počátku, provázela naproti tomu řada legislativních úprav (v letech 1754, 1852,⁸ 1960, 1977, 1995 a dosud platná z roku 2003).

⁶ Pouze okrajově se dotýkáme problematiky vodního hospodářství v lesích a (zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů) a důlní činnosti (zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství). Stranou jsme ponechali rizika, která pro archeologické nálezy znamená např. pohyb zvířat, ať již hospodářských, nebo volně žijících.

⁷ Vycházel přitom z rakouských předpisů a instrukcí ministerstva kultu a vyučování, které platily, než je zrušil až zákon č. 22/1958, jímž mj. vznikl Státní ústav památkové péče a ochrany přírody. Viz např. Placht – Buzek – Daneš – Dvořák 1934.

⁸ Kaiserliches Patent, wirksam für die Kronländer Oesterreich unter und ob der Enns, Salzburg, Steiermark, Kärnthen, Krain, Görz, Gradiska, Istrien, Triest, Tirol und Vorarlberg, Böhmen, Mähren, Schlesien, Galizien mit Krakau und die Bukowina, wodurch für diese Kronländer ein neues Forstgesetz erlassen, und vom 1. Jänner 1853 angefangen, in Wirksamkeit gesetzt wird.

6.1 Péče o památkový fond archeologické povahy

(MT) Jak již bylo řečeno, první komplexní právní úpravou v oblasti péče o památkový fond, včetně jeho archeologické části, byl zákon č. 22/1958 Sb. o kulturních památkách. Ten obecně definoval památku a kon- statoval, že památka je i to, co není zapsáno do státních seznamů památek. Zavedl institut národní kulturní památky a plošně chráněných území jako *památkové rezervace* (§4), včetně jejich ochranného pásma (§5). S datem jeho účinnosti skončila platnost samostatné úpravy archeologie zmíněným nařízením protektorátní vlády z roku 1941. Přijatý zákon znamenal zásadní krok v institucionalizaci státní památkové péče a deklaroval veřejný zájem na ochraně kulturního dědictví. Archeologii je v něm věnována část 3, tedy §15-17. Tyto paragrafy definují oprávnění k provádění archeologických výzkumů, a to zejména směrem k archeologickým ústavům tehdejší ČSAV a vybraným muzeím (§15, odst. 1). Archeologické nálezy, ať již získané výzkumem či náhodně, jsou majetkem státu a ukládají se do muzeí (§17, odst. 1). Institucionál- ním vyjádřením veřejného zájmu na ochraně památkového fondu byl vznik Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody (SÚPPOP), jako odborné organizace památkové péče (a současně i péče o přírodu a krajinu).

Druhým legislativním počinem byl dodnes platný zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči, který vstoupil v platnost 1. 1. 1988. Ten navázal na předchozí právní úpravu. Nově zavedl institut prohlášová- ní jednotlivých věcí a jejich souborů za kulturní památky definovaným procesem prostřednictvím >MK, zatímco dosud byly zapisovány do státních seznamů kulturních památek okresními národními výbory. Památkami je nyní tedy pouze to, co bylo před 1. 1. 1988 zapsáno do státních seznamů kulturních pa- mátek a po tomto datu prohlášeno ministerstvem. Tyto památky jsou evidovány v >ÚSKP, který vede odborná organizace památkové péče, kterou je v současné době Národní památkový ústav (>NPÚ; <https://www.pamatkovykatalog.cz/>). Po roce 1989 došlo k institucionálnímu oddělení ochrany přírody a krajiny a památkové péče, když je vedle odborné organizace památkové péče (budoucího >NPÚ) zřízena ještě Agentura ochrany přírody a krajiny (>AOPK). Památková péče ve své legislativě zachovává odděle- nou existenci složky odborné, kterou je NPÚ, a výkonné. Výkonnou složkou jsou příslušné odbory v rámci struktury obcí s rozšířenou působností (>ORP u kulturních památek), krajských úřadů (>KÚ) u národních kulturních památek) a konečně ministerstvo kultury ČR, jako metodický a odvolací orgán.

Archeologické výzkumy vykonávají ze zákona archeologické ústavy Akademie věd České republiky sídlící v Praze a v Brně (§21, odst. 1, >ARÚ). Ty jsou, spolu s Akademií věd ČR, zákonným garantem odbornosti jejich provádění a shromažďují zprávy o výsledcích archeologických výzkumů. Další organizace mohou archeologické výzkumy realizovat na základě oprávnění vydaného >MK a po uzavření dohody o rozsahu a podmínkách provádění archeologických výzkumů s Akademií věd ČR. V současné právní úpravě jsou movité archeologické nálezy majetkem kraje, případně státu či obce v zásadě podle toho, kdo zřizuje organizaci, která archeologický výzkum realizuje (§23a). Archeologické nálezy nejsou nikdy, a to ani ty náhodně, soukromým majetkem.

V současnosti platná legislativa ukládá jednoznačnou povinnost strpět záchranný archeologický výzkum zejména v případě stavební činnosti (§22, odst. 2). U ostatní činnosti, kterou je ohroženo provádění arche- ologických výzkumů na lokalitě, a nedojde-li k dohodě o provedení záchranného archeologického výzku- mu mezi vlastníkem a >OO, zákon předpokládá, že o povinnosti strpět archeologický výzkum vlastníkem (správcem, uživatelem) a podmínkách dohody rozhodne případně >KÚ. Právě tento případ může nastat při plánované hospodářské těžbě v lesním prostředí (z kategorie ostatní činnosti). Zákon tedy předpokládá, že organizace oprávněné k provádění archeologických výzkumů (>OO) budou samostatně provádět moni- toring památkového fondu a následně, v případě, že majitel (správce, uživatel) nebude souhlasit s výzku- mem, přes výkonný orgán památkové péče (v tomto případě příslušný >KÚ) pak budou prosazovat veřejný zájem na provedení záchranného archeologického výzkumu. Tato konstrukce neřeší jasně a uspokojivě financování záchranných archeologických výzkumů mimo stavební činnost a také není z pohledu péče o kulturní dědictví archeologické povahy v žádném případě preventivní. Pouze dává možnost reagovat na již realizovaná narušení archeologických nemovitých památek a lokalit v krajině. Legislativní proces je v tomto případě nicméně časově definován a v případě mimořádné události (jako je například právě řešení kůrovcové kalamity) jej lze považovat za nepružný.

Po roce 1989 následovaly téměř dvě desítky vážných pokusů změnit památkovou legislativu v ČR, bohužel se tak dosud nestalo. Nicméně je možno konstatovat, že díky členství České republiky v Evropské unii a Radě Evropy je naše země také signatářem několika evropských dokumentů, které jsou tak dnes součástí i našeho právního řádu a dotýkají se ochrany památkového fondu archeologické povahy v krajině. Prvním z nich je Úmluva o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidovaná, č. 99/2000 Sb. m. s.), známá též jako Maltská konvence či konvence z La Valletty. Ta stanoví obecné plošné principy poznávání, dokumentace a ochrany archeologického památkového fondu. Ve svém bodě 4., odst. ii definuje úkol pro signatářské státy, kterým je zajistit svým právním řádem *ochranu a údržbu archeologického dědictví, nejlépe na původním místě*. Signatáře také zavazuje vést soupis archeologického kulturního dědictví (článku 2, odst. i). Archeologické dědictví, jako součást hodnot kulturní krajiny, je předmětem zájmu a ochrany také v kontextu *Evropské úmluvy o krajině* (č. 13/2005 Sb. m. s.) i Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy (č. 73/2000 Sb. m. s.).

Obecně lze konstatovat, že současná platná legislativa neposkytuje příliš možností, jak aktivně chránit památkový fond archeologické povahy. Přirozeně kromě prohlášení za kulturní památku. Nejpodstatnějším nástrojem je zatím využití procesů územního plánování, kde je >NPÚ v rámci vyhlášky č. 500/2006Sb. o územně analytických podkladech poskytovatelem podkladů projev č. 16, nazvaný Území s archeologickými nálezy. Spolu s >AOPK pak mohou být jím shromážděné informace projev č. 11, tedy *Urbanistické a krajinné hodnoty*. I v rámci něj lze upozornit na zaniklé sídelní struktury a učinit je v rámci stavební a jiné činnosti v krajině alespoň předmětem diskuse.

V případě zjištění narušení chráněné kulturní památky, včetně archeologických, jsou prvním kontaktním místem výkonné orgány památkové péče (>ORP, >KÚ), v případě jejich nečinnosti pak kontrolní orgán památkové péče, kterým je Památková inspekce ministerstva kultury.

6.2 Ochrana přírody a krajiny

(MT) Institucionální zázemí ochrany přírody a krajiny dává Agentura ochrany přírody a krajiny (>AOPK), zřízená s účinností od 1. 1. 2015 zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Na rozdíl od >NPÚ je >AOPK současně také výkonným orgánem pro zákonem chráněná přírodní území, ochranná pásma i jednotlivé přírodní památky. Pro zbytek území ČR je odbornou organizací v oblasti své působnosti a vede Ústřední seznam ochrany přírody (>ÚSOP) a Jednotnou evidenci speleologických objektů. Provozuje Informační systém ochrany přírody (>ISOP) jako jednotného informačního systému s celostátní působností.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny poskytuje >AOPK vhodný nástroj k ovlivnění dalšího vývoje krajiny. Je jím krajinný ráz (>KR). *Ráz krajiny je významnou hodnotou dochovaného přírodního a kulturního prostředí a je proto chráněn před znehodnocením. Je dán specifickými rysy a znaky, které vytvářejí její rázovitost – odlišnost a jedinečnost. Ráz krajiny vyjadřuje nejenom přítomnost pozitivních jevů a znaků, ale též kulturní a duchovní dimenzi krajiny. Pojmu „krajinný ráz“ odpovídá pojem „charakter krajiny“ (Landscape Character, Landschaftscharakter), vyjádřený především morfologií terénu, charakterem vodních toků a ploch, vegetačního krytu a osídlení. Evropsky přijatý standard předpokládá, že existuje zájem na celoplošné ochraně krajinného rázu jako součásti kulturního dědictví minulosti a příznivého životního prostředí budoucích generací.* (<https://www.ochranaprirody.cz/obecna-ochrana-prirody-a-krajiny/krajiny-raz-a-vystavba/>).

Archeologické nemovité a movité nálezy, otištěné v antropogenním reliéfu krajiny, jsou jedním ze znaků současného přírodního prostředí. Významně se podílí např. na historické charakteristice krajinného rázu. Mohou být tedy, v případě, že budou shledány pro budoucí úpravy krajiny za důležité, zahrnuty do vyhodnocení krajinného rázu. Informace o krajinném rázu pak mohou vstoupit do procesu uplatňování zájmů ochrany krajinného rázu při umisťování a povolování jednotlivých záměrů v rámci zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu. Krajinný ráz je v době účinnosti zmíněného zákona jedním z jevů vyžadovaných pro územně-plánovací dokumentaci. Uplatňuje se prostřednictvím orgánů ochrany přírody, a to mimo zastavěná a již dříve definovaná zastavitelná území (§12, odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny). Zásadním partnerem je orgánům územního plánování >AOPK. Právě ona se podílí na tvorbě územní plánovací dokumentace a může – v souladu se svými cíli v krajině – upozornit i na hodnoty skryté v její archeologické komponentě. Klíčovým úkolem je zde vstoupit do podkladů pre-

ventivního hodnocení krajinného rázu. Preventivní hodnocení krajinného rázu má svůj základ v prostorové a charakterové diferenciaci posuzovaného území. Antropogenní reliéf je zde viditelným jevem a měřitelným prvkem, jejichž fyzická přítomnost je prokazatelná. Má svou vizuální hodnotu a projevuje se v krajině.⁹ Tato cesta není pro svou časovou náročnost vhodná při náhlé potřebě řešení aktuálních problémů v krajině, způsobených například kalamitní situací.

V případě zjištění náhlého a výrazného poškození přírodního prostředí a v jeho rámci také archeologizovaných sídelních struktur, je možné obrátit se na Českou inspekci životního prostředí (>ČIŽP). Mezi její úkoly patří dohled nad ochranou přírody, ochranou lesa a ochranou vod. Vyjadřuje se tedy také k otázkám, spojeným s hospodářským využitím lesa. Narušení archeologické lokality může být vnímáno jako narušení krajinného rázu, přírodního prostředí a konečně někdy také ochrany vod.

6.3 Péče o les

(MT) Les, který dnes pokrývá 34,1 % území ČR (dle údajů ÚHÚL k roku 2020) plní, kromě mnoha jiných funkcí, nepochybně významnou hospodářskou úlohu. Využití dřeva jako základní suroviny pro výrobu řady nezbytných výrobků od stavebního materiálu po nástroje či papír nebo jako zdroje tepla pro vaření i vytápění je staré jako lidská společnost sama. Intenzitu jeho těžby v průběhu dějin zvyšovaly v našem prostředí také požadavky například rozsáhlé dřívinnosti. Jednalo se, a vlastně dosud jedná, o strategickou surovinu. Moderní stát se proto záhy snažil vnést do hospodaření s lesy tehdy platná hospodářská hlediska, která vyústila již v roce 1754 ve vznik legislativního rámce, který se od té doby vyvíjí (*Lenoch* 2014).

V ČR byl na základě zákona č. 166/1960 Sb. o lesích a lesním hospodářství (lesní zákon) zřízen Ústav pro hospodářskou úpravu lesů (>ÚHÚL). Tento ústav z našeho pohledu vstupuje především do systému správy, plánování a rozvoje lesa na území ČR.

ÚHÚL zpracovává *oblastní plány rozvoje lesů* (>OPRL), které jsou metodickým nástrojem státní lesnické politiky a doporučují zásady hospodaření v lesích s výhledem na 20 let (dle § 23 odst. 1 zákona č. 289/1995 Sb., o lesích). Jsou zásadním metodickým nástrojem státu v oblasti lesnické politiky, když doporučují zásady hospodaření v lesích, především při tvorbě a schvalování lesních hospodářských plánů a osnov (<https://geoportal.uhul.cz/mapy/MapyOprl.html>). Zadávatel a uživatelem těchto plánů je stát. Spolu s lesními hospodářskými plány či osnovami (>LHO/>LHP) jsou základem lesnického plánování. >OPRL dnes reagují i na změny klimatu a měly by přispět k minimalizaci střetu veřejných a vlastnických zájmů v lesích. Jsou východiskem pro podrobné plánování hospodaření v lesích a hodnocení funkcí lesa. Je možné, že i tento koncepční materiál by mohl v budoucnosti napomoci v procesu dlouhodobé udržitelnosti péče o archeologickou komponentu kulturní krajiny.

Právě >ÚHÚL může být, vedle >ORP a majitelů lesů, významným hráčem v oblasti informovanosti a preventivních kroků, vedoucích k dlouhodobě udržitelnému hospodaření s památkovým fondem archeologické povahy, jako hodnotou kulturní krajiny. Jinými slovy – v jeho působnosti je možné zohlednit vedle hospodářského zájmu také veřejný zájem na ochraně památkového fondu v krajině, například formou kategorizace lesa při aktualizaci schvalování nových lesních hospodářských plánů, případně osnov (>LHO/>LHP). O kvalitnější ochraně kulturní památky prostřednictvím institutu zařazení archeologických lokalit mezi lesy zvláštního určení lze nicméně uvažovat pouze v ojedinělých případech, nikoliv plošně. Tato kategorie lesa totiž znamená omezení vlastnických práv a majitel má právní nárok na náhradu zvýšených nákladů, které mu omezením hospodaření vzniknou. Všechny zmíněné koncepční dokumenty se týkají dlouhodobého a střednědobého plánování hospodářského využití lesa.

Přicházejí i náhlé události, vyvolané zejména přírodními faktory. Kalamitní stavy v lesích, jako například aktuální kůrovcová kalamita, jsou řešeny postupem podle § 51a zákona č. 289/1995 Sb., o lesích, opatřením obecné povahy, které vydalo Ministerstvo zemědělství. Tímto opatřením se cíleně uvolňují stávající pravidla tak, aby vlastníci lesů získali větší prostor k co nejefektivnějšímu využití pracovních kapacit na zefektivnění boje s kůrovcem a postupnou obnovu lesních porostů na kalamitních holinách. To ale současně zužuje prostor pro památkovou péči alespoň dokumentovat a případně i příznivě ovlivnit metodiku odlesňování a následného opětovného zalesňování jednotlivých archeologických nemovitých lokalit.

9 Srovnej např. Vorel, I. – Kupka, J. ed. 2011: *Krajinný ráz v sídlech / sídla v rázu krajiny*.

7. Zákonné limity a možnosti eliminace ohrožení archeologických lokalit z hlediska péče o les

(MT) V současném prostředí je velkým problémem včasná eliminace hrozeb pro existenci archeologických lokalit v lesním prostředí nejen nepropojenost informačních zdrojů o dotčeném území, ale také nedostatek personálních kapacit na straně památkové péče, ochrany přírody a krajiny i v oblasti hospodářského využití lesa. Systémové řešení je nelehké a v každém případě nebude rychle dosaženo. Jednotliví účastníci dialogu o budoucnosti archeologických lokalit v lesích by proto měli postupovat ve shodě s cíli tohoto památkového postupu společně a tam, kde je to z pohledu platné legislativy možné, eliminovat rizika ze svých hledisek, různými metodami a v různém rozsahu.

7.1 Obecné možnosti eliminace hrozeb pro památkový fond archeologické povahy

Postup, kterým lze z pohledu dobré praxe eliminovat hrozby pro památkový fond archeologické povahy dosud dochovaný v krajině je například:

- Vtělřit informace o kulturně-historické hodnotě části lesního pozemku a jiného pozemku (cesty, vodní plochy...) do podkladů vstupujících do systému správy, plánování a rozvoje lesa na území ČR (>OLH; >LHO/>LHP; >ÚHUL a jeho organizačních složek).
- Informovat vlastníky lesa o skutečnosti, že na jimi vlastněných lesních a jiných pozemcích se nacházejí archeologické nemovité a movité nálezy (>NPÚ; >ARÚ; >OO), včetně doporučení, jak se v tomto prostředí chovat – plán péče o archeologické lokality (>PPAL).
- Zapojit lesní odborné hospodáře (OLH) do informovanosti o památkovém fondu archeologické povahy a faktického využití lesních a jiných hospodářských pozemků. Soupis >OLH vedou příslušná >ORP. OLH také – zpravidla jednou za 10 let – zpracovávají podklady pro lesní hospodářskou osnovu (plán). Při přípravě těchto plánů tam, kde je to možné, respektovat PPAL.
- Zpracovat metodickou přípravu pro ochranu archeologických památek a začlenit ji do procesu přípravy >OLH ve spolupráci s GŘ >LČR a dalšími vlastníky jako trvalou součást vzdělávání >OLH a nově nastoupených zaměstnanců >LČR.
- U vybraných památek, zejména evidovaných v >ÚSKP, navrhnout a projednat změnu jejich kategorizace směrem od hospodářského lesa k lesům zvláštního určení, a to na základě zpracovaného PPAL (>NPÚ; jiné >OO; >OLH; >ÚHÚL).
- Zřídit pruhové označení pro (archeologickou) kulturní památku (>NPÚ, >ÚHÚL),
- Zpracovat a do informačních systémů jednotlivých resortů včlenit pravidla chování vlastníků a návštěvníků lesa s ohledem na antropogenní reliéf, jako hodnotu kulturní krajiny (>NPÚ; >AOPK).
- Ve spolupráci s ÚHÚL zahrnout do textových částí >LHP a hospodářských knih (>HK) informaci o tom, že se jedná o archeologickou lokalitu s návrhem způsobu k památce šetrného hospodaření.

K archeologickým památkám/lokalitám šetrná aplikační praxe přímo v terénu je:

- Zakládání porostů – tam, kde je to možné neaplikovat celoplošnou přípravu půdy, sazenice neumisťovat na antropogenní reliéf, který by mohl být výsadbou, pěstebními zásahy nebo vzniklým porostem poškozen.
- Úprava linií dopravy – využít stávající komunikace, stanovení bezpečného koridoru.
- Úprava technologie těžby a soustředování dřevní hmoty – lanovka, kůň, případně cílené klimatické podmínky v době těžby.

7.2 Možnosti eliminace ohrožení archeologických lokalit na úrovni samosprávy a územního plánování (obecní, krajská úroveň)

(MT) Nástrojem pro nastavení dlouhodobě platných pravidel vývoje konkrétní části krajiny, a tedy i systémové ochrany archeologické vrstvy v kulturní krajině, je územní plánování. To se snaží nalézt průnik zájmů

veřejných a soukromých. Územní plán (>ÚP) je pořizován na celém území ČR dle stavebního zákona pro obce, vyšší územní celky, případně kraje. Pro pořizovatele ho zpracovává autorizovaná osoba s oprávněním od České komory architektů. Výkonnými orgány jsou obecní úřad územního plánování, dále krajský úřad územního plánování, a konečně Ministerstvo pro místní rozvoj, jako nejvyšší a odvolací orgán. Zdrojem informací pro tvorbu ÚP jsou územně analytické podklady (>ÚAP). Schválený a platný >ÚP je zveřejněn na webu každé obce.

- Pořizovatel >ÚAP pro jev č. 11 Urbanistické a krajinné hodnoty může požádat o podklady >NPÚ a >AOPK. Zde položka: dochovaná historická kulturní krajina a historické krajinné struktury (například uspořádání sídel, cestní sítě a zemědělsky využívaných ploch, lesních komplexů a vodních útvarů vycházejících z přírodních podmínek a historického vývoje osídlení), komponovaná krajina (záměrné propojení přírodních a kulturních hodnot).
- Poskytovatelem podkladů pro >ÚAP, jev č. 16 Území s archeologickými nálezy, je NPÚ,¹⁰ a to na základě vybraných informací o památkovém fondu archeologické povahy shromážděných v informačních systémech >NPÚ (>PK, >SASČR).
- Poskytovatelem podkladů >ÚAP, jev č. 17a Krajinný ráz je >AOPK. Prostor pro promítnutí některých zájmů péče o archeologické kulturní dědictví zde dává určení krajinného rázu v oblasti identifikace znaků přírodních, kulturních a historických charakteristik v oblastech a místech krajinného rázu (>AOPK).

Krajský úřad může také vydat, v dohodě s ministerstvem kultury, *plán území s archeologickými nálezy v kraji nebo ve vymezené části kraje*, a to na základě znění §23b zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Tento plán je možné vydat nařízením kraje, ve kterém se vyznačí území, na nichž se vyskytují nebo se mohou odůvodněně vyskytovat archeologické nálezy. Plán slouží pro zabezpečení veřejného zájmu na ochraně kulturního dědictví archeologické povahy. Zdrojem informací pro tento plán jsou informace o památkovém fondu archeologické povahy, které jsou k dispozici v procesu územního plánování, to jest jev 16 (>NPÚ). Tento plán je podkladem pro textovou i grafickou část územního plánu.

7.3 Možnosti eliminace ohrožení archeologických lokalit na úrovni státní správy

(MT) Současná legislativa umožňuje provedení některých kroků, směřujících obecně k umenšení rizik ohrožení existence archeologických lokalit. Jsou to zejména:

- Systematická a koordinovaná poznávací a monitorovací činnost odborné organizace státní památkové péče (>NPÚ), organizací oprávněných k provádění archeologických výzkumů (>MK), organizací, jejichž činnost se dotýká péče o památkový fond ČR a veřejnosti uplatňující svůj zájem na poznání a ochraně památkového fondu archeologické povahy.
- Zahrnutí vybraných informací o památkovém fondu archeologické povahy do IS AOPK (>ISOP) a dále pak do územně analytických podkladů územního plánování za pomoci povinného jevu č. 17a Krajinný ráz (>AOPK za pomoci údajů >NPÚ, případně dalších >OO).
- Hladký a smysluplný průnik informačních prostředí jednotlivých zákonů regulovaných zájmů v oblasti památkové péče a péče o přírodu a krajinu (>NPÚ; >AOPK).
- Státní správu nad archeologickým kulturním dědictvím jako součást výkonu státní památkové péče vykonávají >ORP, >KÚ a >MK, které zřizuje >NPÚ jako odbornou organizaci státní památkové péče.
- Státní správu lesů vykonávají příslušné obce s rozšířenou působností (>ORP), krajské úřady (>KÚ) a Ministerstvo zemědělství (>MZe). Zvláštní postavení má (>MŽP), kterému je svěřen tzv. vrchní správní dozor nad dodržováním lesního zákona. Právě v jeho strukturách působí >AOPK. >MŽP (prostřednictvím >AOPK) tak vykonává funkci ústředního orgánu státní správy i krajského úřadu na územích národních parků a chráněných území a jejich ochranných pásem.

¹⁰ Může to být i příslušný >KÚ viz https://www.mmr.cz/getmedia/48cbe94-bb00-4447-a469-13188d27e999/Methodicky_navod_UAP_jevy_12_2019_final.pdf.aspx?ext=.pdf

8. Nemovitě archeologické lokality/památky

(MT/PK) Archeologickými lokalitami pro potřeby tohoto textu nazýváme místa, kde jsou archeologické nemovitě a movité nálezy uloženy dosud v zemi. Viditelnou položkou a nejsnadněji vnímatelnou hodnotou, kterou archeologická lokalita znamená pro kulturní krajinu, je její antropogenní reliéf. Ten v sobě nese mimořádné a neopakovatelné svědectví o zaniklých společenstvích, minulých generacích a o jejich aktivitách na dnešním území našeho státu. Tuto informaci dále upřesňují a specifikují také movité archeologické nálezy. Ty mohou v případě, že jsou archeologickým výzkumem vyzdvíženy, upřesnit chronologii vzniku, života i zániku struktur, které předcházely vzniku archeologické lokality. Je třeba si uvědomit, že nálezy získané mimo archeologické výzkumy, to jest například při průzkumu detektory kovů neodborníky, mají výpovědní hodnotu z tohoto pohledu velmi omezenou.¹¹ I proto je takový průzkum z hlediska péče o kulturní krajinu jednoznačně nežádoucí a z pohledu zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, nelegální! Je totiž metodou archeologického výzkumu, který může realizovat pouze k tomu oprávněná organizace/osoba.

Pro potřeby tohoto textu můžeme archeologické nemovitě památky/lokality rozdělit z pohledu charakteru lokality na *jednoduché* a *složené*, a dále z pohledu jejich rozsahu na *plošné* a *bodové*.¹² Konečně také podle stupně jejich *právní ochrany*, tedy ty, které jsou vedeny v ÚSKP jako kulturní památky nebo národní kulturní památky, památkové rezervace nebo zóny. Na ty, které evidujeme v informačním systému o archeologickém kulturním dědictví >SASČR, vedeném odbornou organizací státní památkové péče (>NPÚ), případně v jiných oborových databázích, a konečně na ty, které ještě *neznáme*. To jsou takové památky, které archeologie ještě nerozpoznala, nedokumentovala a nemůže tedy ani definovat hodnoty, na jejichž základě by je případně bylo možné chránit. Také je můžeme rozdělit podle jejich původní funkce nebo původce.

8.1 Členění dle rozsahu archeologické lokality/památky

(MT/PK) Dnešní podoba archeologické lokality nemusí být svou povahou charakterizována přítomností movitých archeologických nálezů/artefaktů tak, jak se veřejnost mnohdy domnívá. Stejně tak nemusí být nemovitě archeologické památky/lokality na první pohled jasně zřetelné a viditelné (zdivo, příkopy a podobně). Mnohdy smysl jejich pozůstatkům v terénním reliéfu dodá až důkladná dokumentace, a to zejména k archeologickým terénům šetrnými, tedy nedestruktivními metodami.

Z prostorového hlediska ve vztahu k evidenčním informačním systémům (>SASČR) lze archeologické nemovitě lokality členit na:

- **bodové** – informační systémy v archeologii v současné době dosud pracují i s úrovní bodového označení jednotlivých lokalit v případě, když bod označuje jednotlivý objekt (kvůli možnostem zobrazení v informačních systémech – často do velikosti 4x4 m), nejčastěji se však jedná o zaznamenání ojedinělého nálezu nebo depotu a podobně, přičemž někdy jde o označení předpokládané polohy staršího nálezu bez bližších souvislostí, i tento nálezy však zřejmě byl částí větší archeologické struktury (jednoduché či složené). Podobné záznamy byly v informačních systémech učiněny v minulosti spíše mylně a jsou nyní předmětem oprav.
- **plošné** – jedná se o drtivou většinu lokalit. Ty jsou v informačních systémech vyznačeny jako polygony vymezené souřadnicemi. V některých opodstatněných případech jsou však takto vyznačeny i lokality s ojedinělými nálezy, a to v případech když lze důvodně předpokládat související archeologické situace v nejbližším okolí.

Z prostorově-funkčního (resp. prostorově-interpretčního) hlediska pak lze archeologické nemovitě lokality rozdělit na:

- **základní/dílčí** – lze tak označit zachycenou jednotlivou lokalitu či spíše archeologický objekt (entitu), například hrob, zahloubenou chatu, sídelní jámu, hliník, pec, větrací šachtu atp. Ty lze v informačních systémech prostorově (a zpravidla i úzce časově a funkčně) vymežit/definovat ať už jako bodovou nebo

plošnou lokalitu, přičemž se ale pravděpodobně jedná o součást širší, blíže nedefinované jednoduché (a také složené) lokality.

- **jednoduché** – lze tak označit jednotlivou, prostorově (a často i časově a funkčně) definovanou lokalitu (někdy taky jako areál), například jedno pohřebiště, jedno hradiště a podobně.
- **složené** – někdy označované jako „zaniklá krajina“/„zaniklá sídelní struktura“. Žádná aktivita člověka v krajině v dané době se neudála a neděje osamoceně a stopy po nich nevytváří prázdný prostor. Například se zaniklou vesnicí jako nemovitou archeologickou památkou/lokalitou nepochybně souvisejí pole, zahrady, lesní díly, ale také mlýny či hamry na vodních tocích, šlechtická sídla, sakrální objekty a podobně. Tyto (a jiné) druhy aktivity se otisknou také do podoby krajiny. Nemusí přinášet movité archeologické nálezy/artefakty, avšak byly důležitou součástí životního prostoru minulé společnosti. Nejčastějším příkladem složené archeologické památky může pak být například extravilán historické vesnice nebo města. Tyto památky již nelze většinou úzceji časově definovat, resp. jejich rozsah, intenzita projevu, funkce a podobně se během času mění.

8.2 Členění dle stupně ochrany

(MT) Samostatných památek archeologické povahy je dnes v ÚSKP evidováno ca. 1400. Řada jiných typů památkových objektů evidovaných v seznamu má také svůj archeologický kontext (například hradní zříceniny, pozůstatky mlýnů a podobně). Další desítky tisíc evidujeme v oborových informačních zdrojích a další desítky ještě neznáme.

- **chráněné** – Výběr archeologických nemovitých lokalit je chráněn rozhodnutím MK o prohlášení věci za kulturní památku a následně zápisem do ÚSKP jako kulturní památka dle zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Odborně zdůvodněný návrh, včetně mapového podkladu, podává na MK >ARÚ. Nejvýznamnější památky vyhláší vláda ČR za národní kulturní památky. Jejich soupis vede >NPÚ. Vlastník kulturní památky je pak povinen se o ni řádně starat a udržovat ji v dobrém stavu tak, aby neztrácela hodnoty, pro které je prohlášena kulturní památkou. Výkonným orgánem památkové péče je zde >ORP a u >NKP pak je to příslušný >KÚ. Podobné procesy provázejí také prohlášení památkově chráněných území, jako jsou například památkové zóny.
- **evidované** – Archeologické nemovitě nálezy, evidované jako archeologická lokalita v rámci oborového informačního systému o archeologických lokalitách >SASČR (zde >ÚAN 1). Tvoří definovanou součást >ÚAN a nade vší pochybnost se na ně vztahují některá ustanovení zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, a to zejména povinnost vlastníka oznámit >ARÚ nebo jiné >OO záměr provadět činnost, která by mohla archeologické nemovitě či movité nálezy poškodit či zničit. Dále je vlastník povinen strpět provedení záchranného archeologického výzkumu. Ten stavbou či jinou aktivitou ohrožené archeologické nálezy a situace odborně zdokumentuje, vyzvedne movité nálezy a zajistí jejich vyhodnocení a uložení.
- **nechráněné** – Krajina ČR patří v evropském kontextu mezi ty, které jsou z pohledu archeologického poměrně dobře prozkoumané. Stále se však, zejména v dnes zalesněných oblastech ČR, nalézají dosud neznámé, neevidované, tedy potenciální lokality. Ty nejsou z pohledu zákona nijak zvláště chráněny. Platí pro ně ale obecná ustanovení zákona č. 20/1987Sb., o státní památkové péči ve stejném rozsahu jako u lokalit evidovaných. Platí také povinnost osoby, která takový nálezy učiní, oznámit jej nejbližšímu obecnímu úřadu nebo muzeu. Myšleno je zejména narušení takových lokalit, které obsahují archeologické artefakty a konstrukce (zdiva). Takové je veřejnost schopna rozlišit. Řada z nich je však natolik nenápadná, že je neodborná veřejnost nerozpozná.

8.3 Typologie nemovitých archeologických památek dle funkce nebo původce

(PK) V případě většiny antropogenních tvarů lze morfologické tvary dochované a tedy viditelné rozdělit dle účelu. Pro náš památkový postup jsme zvolili členění použité v Heuristické mapě. Ta vznikla pro území vymezené a dotčené tímto projektem a je jedním ze základních výsledků projektu (viz PŘÍLOHA 1 <https://krajinasudet.cz/mapa/heuristica.html>). Obecně se jedná o:

11 Z pohledu péče o archeologické památky jako součást kulturní krajiny naší země je třeba zdůraznit, že movité nálezy/artefakty, jsou součástí nemovitě památky.

12 Lze si možná představit i památky/lokality bodové, nicméně s takovými např. >SASČR nepracuje.

8.3.1 Sídlní areály a objekty

(PK) Sídlní (rezidenční) areály jsou nepřekvapivě velmi širokou a variabilní skupinou. V první řadě sem patří především „běžné“ rezidenční areály, to jest **pravěké a historické vesnice, menší osady a soliterní usedlosti**. Řadíme sem i paleolitické stanice, i když zde rezidenční funkce není jistá. Jejich projevem jsou nejčastěji nálezy štěpané industrie.

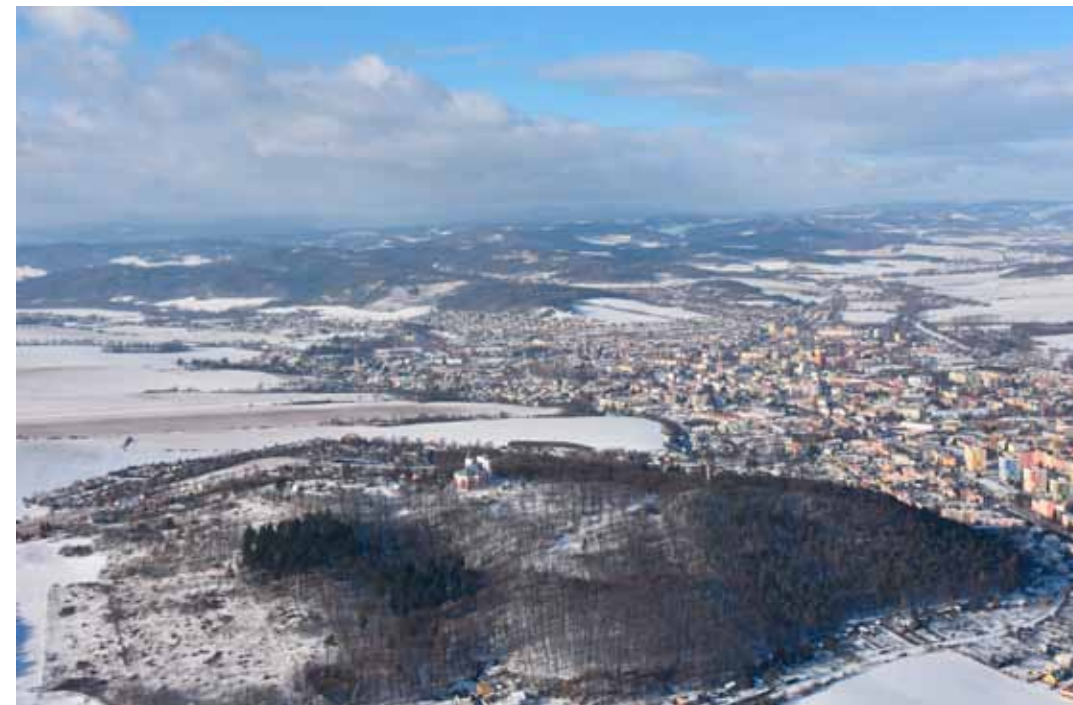
Z této skupiny lze za ohrožené lokality v lesním prostoru považovat především zaniklé historické vesnice. Z hlediska památkové péče jsou evidované jako >ÚAN I (Bohuňovice – zaniklá ves Prlov, Lichnov u Bruntálu / Milotice nad Opavou – zaniklá ves Rabendorf, Dlouhá Stráž – zaniklá ves Schwarzenorf, Rudoltovice – zaniklá vesnice Nové Oldřůvky, Pusté Držkovice – dvůr a zaniklá ves Držkovice, Tršice / Velký Újezd – zaniklá ves Bělá, Tršice-Zátěš), resp. ÚAN II (Potštát/Olišovec – zaniklá ves Pod Tlustým Janem, Kozlov u Velkého Újezdu – zaniklá ves Lomec, Heřmanovice – zaniklá ves u zříceniny Drakovského hrádku, Brodek u Přerova – zaniklá ves Milíčov nebo zaniklá ves Semetín, Kozlov u Velkého Újezdu – zaniklá ves Kojišov, Kozlov u Velkého Újezdu – zaniklá ves Neplachov, Kozlov u Velkého Újezdu zaniklá ves Citich, Kozlov u Velkého Újezdu – zaniklá ves Popelov, Lipník nad Bečvou, Podhoří – zaniklá ves Juřitínov, Veselíčko u Lipníka nad Bečvou – zaniklá ves Vicínov, Slezské Rudoltice – zaniklá ves Pelhřimovy, Osek nad Bečvou – zaniklá ves Podolší, Ondřejovice v Jeseníkách – zaniklá ves Javorná, Milenov – zaniklá ves Žabíkov, Potštát, Lipná – zaniklá ves Heltínov, Majetín – zaniklá ves Lhota).

Řada vesnic se v rámci zájmového území projektu nachází na území Vojenského újezdu Libavá, kde vesměs zanikly po roce 1945 v souvislosti s odsunem německého obyvatelstva (obr. 2). Z hlediska památkové péče jsou evidovány jako >ÚAN I (zaniklá ves Olejovice), většinou však jako >ÚAN II (zaniklé vsi Barnov, Bělá, Čermná, Heroltovice, Heřmánky, Jestřabí, Keprtovice, Mastník/Zigartice, Milovany, Nová Ves nad Odrou, Rudoltovice, Smilov, Stará Voda, Varhošť, Velká Střelná, Vojnovice).

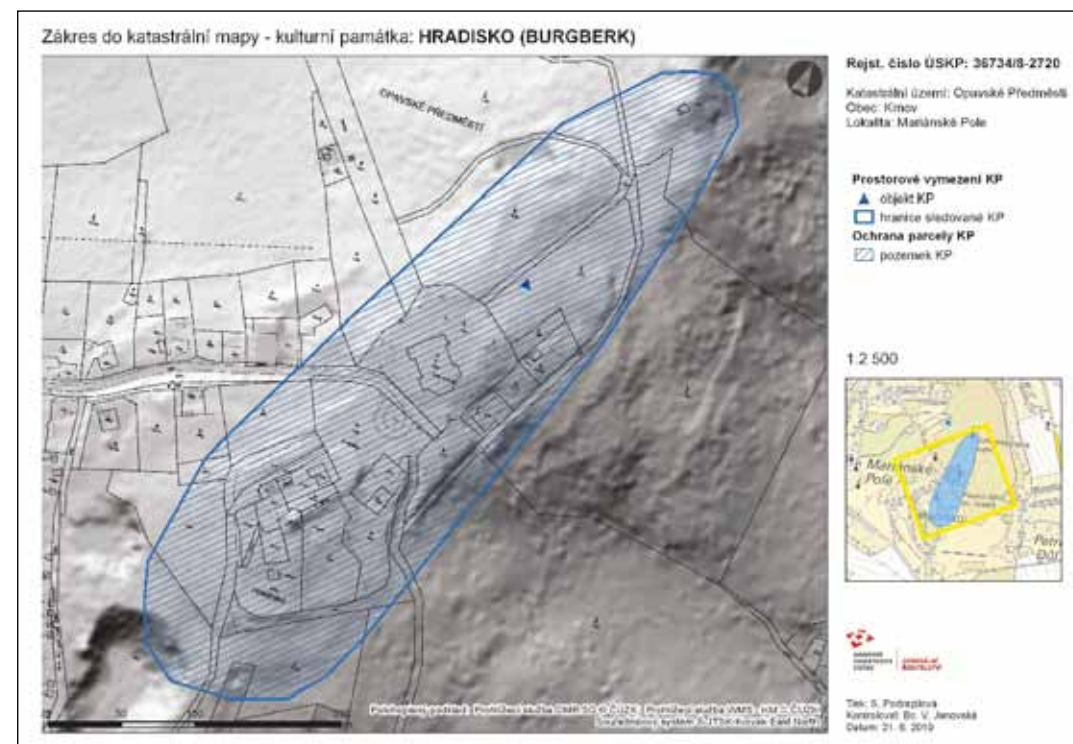
Další podskupinou jsou **specializované sídlní areály** s významným podílem vedlejší, nejčastěji výrobní funkce. Řadíme sem například hornická sídliště, ale i podhradí, to jest přidružená sídliště opevněných areálů. Za ohrožené lokality v lesním prostoru z této skupiny lze považovat především zaniklá hornická sídliště. Specializovaným sídlním areálem je Karlova Studánka – výrobní provoz a následné využití odpadní vody k léčebným účelům – lázně.

• Obr. 2 – Postupně obnovovaný kostel sv. Jiří vsi Pelhřimovy, zaniklé po r. 1945. Foto: M. Zezula 2020.

• Obr. 3 – Přední cvilínský kopec u Krnova (k. ú. Opavské předměstí) – kulturní památka Hradisko (Burgberg), rejstříkové číslo 36734/8-2720. Foto: M. Zezula 2017.

• Obr. 4 – Přední cvilínský kopec u Krnova (k. ú. Opavské předměstí) – kulturní památka Hradisko (Burgberg), rejstříkové číslo 36734/8-2720. Zákres rozsahu v katastrální mapě. (www.pamatkovykatolog.cz/pravni-ochrana/hradisko-burgberk-148611).

• Obr. 5 – Zřícenina hradu Cvilín (Šelenburk) a hradisko z doby bronzové na zadním cvilínském kopci u Krnova (k. ú. Opavské předměstí) – kulturní památka rejstříkové číslo 38947/8-196. Foto: M. Zezula 2017.

• Obr. 6 – Zřícenina hradu Freudenštejn (k. ú. Opavské předměstí) narušená polomem – kulturní památka rejstříkové číslo 44811/8-209. Foto: M. Zezula 2020.

Centrální sídliště lze označit za sídelní areály regionálního významu s doloženou či předpokládanou správní funkcí; patří sem pravěká výšinná (neopevňovaná) sídliště, historická městečka a trhové osady, případně další pravěké i historické sídlištní aglomerace. Za ohrožené památky v lesním prostoru lze obecně z této skupiny považovat především výšinná sídliště, v zájmovém území projektu se však nenachází.

Z následující podskupiny **centrálních opevněných sídlišť** (hradiště, města) lze za ohrožené památky v lesním prostoru z této skupiny považovat pouze hradiště, z nichž některá jsou chráněna jako kulturní památky (například Čekyně-Hradisko, Hrubý les, nebo Stavenice-Hradisko, další jsou evidována jako ÚAN I (Slezské Rudoltice – hradiště Víno, Krnov – Horní Předměstí – hradisko Pfaffenberg), Krnov – Opavské předměstí – Hradisko (Burgberg) (obr. 3 a 4). Zatímco jejich centrální části jsou vzhledem k zpravidla dobře patrným terénním reliktvům spíše „chráněné“ vůči terénním zásahům svým jasným vzhledem, ohroženější jsou tak jejich předpokládaná a v reliéfu méně nápadná zázemí vymezená v >SASČR jako II. (ochranná) pásma, resp. >ÚAN II.

Další podskupiny sídelních areálů představují **sídla nižší elity** (dvorec, dvůr, tvrz/hrádek, zámeček/vila) a **sídla vyšší elity** (hrad, městský hrad, zámek), z nichž lze za potenciálně ohrožené památky v lesním prostoru považovat především hrádky/tvrze (například Bítov u Bílovce – tvrz Hradisko, Bohušov – opevnění u Dubského mlýna, Heřmanovice – zřícenina Drakovského hrádku, Horní Město – hrádek Rešov, Jankovice-Medlice / Pustý zámek u Javorníka, Javorník – hrádek v Račím údolí, Mutkov – zřícenina hradu Waldhausen, Nový Malín – Burgstein, Třemešná – hrádek Artmanov, Vrbno pod Pradědem – Rabštejn, případně i Odry – Babí Hrádky, Milíkov) a hrady (Bílčice – zřícenina hradu Šternek, Bludov – zřícenina hradu, Bohušov – zřícenina hradu Fulštejn, Brničko – zřícenina hradu, Brumovice, Pocheň – zřícenina hradu Vartnov, Budišov na Budišovkou – zřícenina hradu Vildštejn, Černá Voda – zřícenina hradu Kaltenštejn, Heřmanovice – Quinburg, Horní Údolí – zřícenina hradu Koberštejn, Javorník – zřícenina hradu Rychleby, Jiříkov – zřícenina hradu Strálek, Kopřivná – Nový hrad, Kyžlířov – hrad Puchart, Pustý zámek, Krnov – hrad Cvilín, Libavá – zřícenina hradu Drahotuš, Pleče – zřícenina bezejmenného hradu, Vrbno pod Pradědem – hrad Freudenštejn, Pustý zámek). Jelikož se zpravidla jedná o zapsané kulturní památky, vlastní těžbou ohroženy zřejmě nejsou, destruuje je spíše působení kořenů porostů, polomy a povětrnostní vlivy (obr. 5 a 6). I v tomto případě patří jejich centrální části zpravidla k těm, které jsou v terénu dobře patrné a tedy do jisté míry „chráněné“ vůči terénním zásahům. Ohroženější jsou tak spíše jejich předpokládaná a v terénu méně nápadná zázemí (předpolí, přístupové komunikace) vymezená v >SASČR jako II. (ochranná) pásma, resp. >ÚAN II.

• Obr. 7 – Dolní Holčovice, vesnice a kopec Kamenice, 30. léta 20. stol. Zdroj: www.fotohistorie.cz.

• Obr. 8 – Dolní Holčovice, kostel Neposkvrněného početí P. Marie, vesnice a krajina, 1927. Zdroj: www.fotohistorie.cz

• Obr. 9 – K. ú. Komora, m. č. obce Holčovice (okr. Bruntál). Rovnaná kamenice o výšce 2 m a šířce 5 m. Foto: T. Nitra.

• Obr. 10 – K. ú. Horní Údolí, m. č. obce Zlaté Hory (okr. Jeseník). Rovnaná hromadnice. Foto: T. Nitra.

• Obr. 11 – Petrovice (okr. Bruntál), kostel sv. Rocha a okolní krajina, pohled z Dáblova kopce, 20.-30. léta 20. století. Zdroj: Reprofoto z Kroniky obce Petrovice.

• Obr. 12 – Petrovice (okr. Bruntál), pohled z Dáblova kopce. Foto: T. Nitra 2018.

• Obr. 13 – K. ú. Ztracená Voda, m. č. obce Město Albrechtice (okr. Bruntál). Posed v kamenici. Foto: T. Nitra 2018.

Poslední podskupinou jsou **areály specifické komunity** (kasárna, věznice, školy/koleje, špitály, lázně kláštery, komendy, chaty/boudy, z nichž lze za ohrožené památky v lesním prostoru považovat především chaty/boudy, ale na našem zájmovém území se nachází i areál zaniklého kláštera v Olejovicích, a to v blízkosti dopadu střelnice, a klášter Kartouzka u Dolan, který je však spíše ohrožen nelegálními výkopy.

8.3.2 Agrární areály a objekty

(PK) I když tato skupina antropogenních areálů byla v období zemědělského pravěku v historických obdobích co do výměry přirozeně nejrozsáhlejší, jejich doklady jsou dnes evidovány a chráněny spíše vzácně. Patří sem plužiny (bloková, traťová, záhumenicová) a agrární stavby (terasy, meze, agrární valy, kamenice, hromadnice, meliorace, agrární příkopy, dále výrobny, sklady).

Dochované plužiny i s některými agrárními stavbami (meze, valy, kamenice, hromadnice) se nacházejí například na katastrech obcí Janov u Krnova, Jindřichov ve Slezsku, Heřmanovice, Horní a Dolní Údolí, Dobřečov, Dlouhá Ves, Holčovice, Horní Město – Stříbrné Hory, Horní Město – Rešov, Krasov, Krnov – Horní Předměstí – vesnice západně od města, Liptaň, Město Albrechtice – zaniklá osada Ztracená Voda, Roudno, Vraclávek (obr. 7a).

Význam a hodnoty agrárních objektů, areálů a agrární krajiny je mimořádný, a to jak v rovině kulturně-historické, tak ekologické. Jednotlivé prvky agrární krajiny spoluvytvářejí přírodně-antropogenní reliéf odrážející proces vzniku kulturní krajiny a její historickou podobu, určují krajinný ráz a navazují na urbanistickou strukturu sídelních areálů (obr. 7b a 8). Významná je i jejich architektonická podoba, zvláště u skládaných typů agrárních staveb. Prvky agrární krajiny mimo to vytvářejí specifické ekotopy pro řadu druhů živočichů i rostlinných společenstev a plní protierozní funkci (obr. 9 a 10).

Prvky agrární krajiny podléhají dlouhodobému přirozenému rozpadu, který je velmi pozvolný a mírný. Mnohem větší ohrožení ale přinesl zánik tradičních forem hospodaření po roce 1945, který vedl k zalesnění části zemědělsky využívané půdy na zájmovém území (obr. 11 a 12), zarůstání pastvin a luk, nové výstavbě zemědělských areálů (státní statky aj.), rodinných domů, rekreačních objektů a komunikací. Exploatační přístup ke krajině se dále projevuje těžbou kamene, zřizováním úkrytů užívaných při lovu zvěře a posedů, vyhlídkových bodů a podobně v agrárních prvcích a také jejich poškozeními v důsledku extenzivních forem pastvy skotu (obr. 13).

• Obr. 14 – K. ú. Horní Údolí, m. č. obce Zlaté Hory (okr. Jeseník). Kamenice přerušená novým průjezdem, přestože jen o 10 m výše je cesta stará. Foto: T. Nitra 2021.

• Obr. 16 – Petrovice (okr. Bruntál), zcela rozvrácená kamenice pojížděním v podélném směru. Foto: T. Nitra 2021.

• Obr. 15 – K. ú. Spálené, m. č. obce Holčovice (okr. Bruntál). Terasy poškozené vývraty v důsledku pojíždění těžké techniky. Foto: T. Nitra 2022.

• Obr. 17 – K. ú. Horní Údolí, m. č. obce Zlaté Hory (okr. Jeseník). Kamenice přerušená a zkrácená rozšířením lesní cesty pro uložení dřeva. Foto: T. Nitra.

• Obr. 18 – K. ú. Dlouhá Voda, m. č. obce Město Albrechtice (okr. Bruntál). Odtokový koridor porušující agrární prvek. Foto: T. Nitra 2021.

• Obr. 20 – K. ú. Dlouhá Voda, m. č. obce Město Albrechtice (okr. Bruntál). Kamenice násobně poznamenaná zbytečnými vývraty listnáčů a přejezdy techniky. Foto: T. Nitra 2021.

• Obr. 19 – K. ú. Dlouhá Voda, m. č. obce Město Albrechtice (okr. Bruntál). Kamenice násobně poničená vývraty a přejezdy. Foto: T. Nitra 2021.

• Obr. 21 – K. ú. Ztracená Voda, m. č. obce Město Albrechtice (okr. Bruntál). Kamenice překrytá zbytky po těžbě. Foto: T. Nitra 2022.

• Obr. 22 – K. ú. Dlouhá Voda, m. č. obce Město Albrechtice (okr. Bruntál). Vhodně ponechaný pařez stabilizující skládanou kamenici. Foto: T. Nitra 2021.

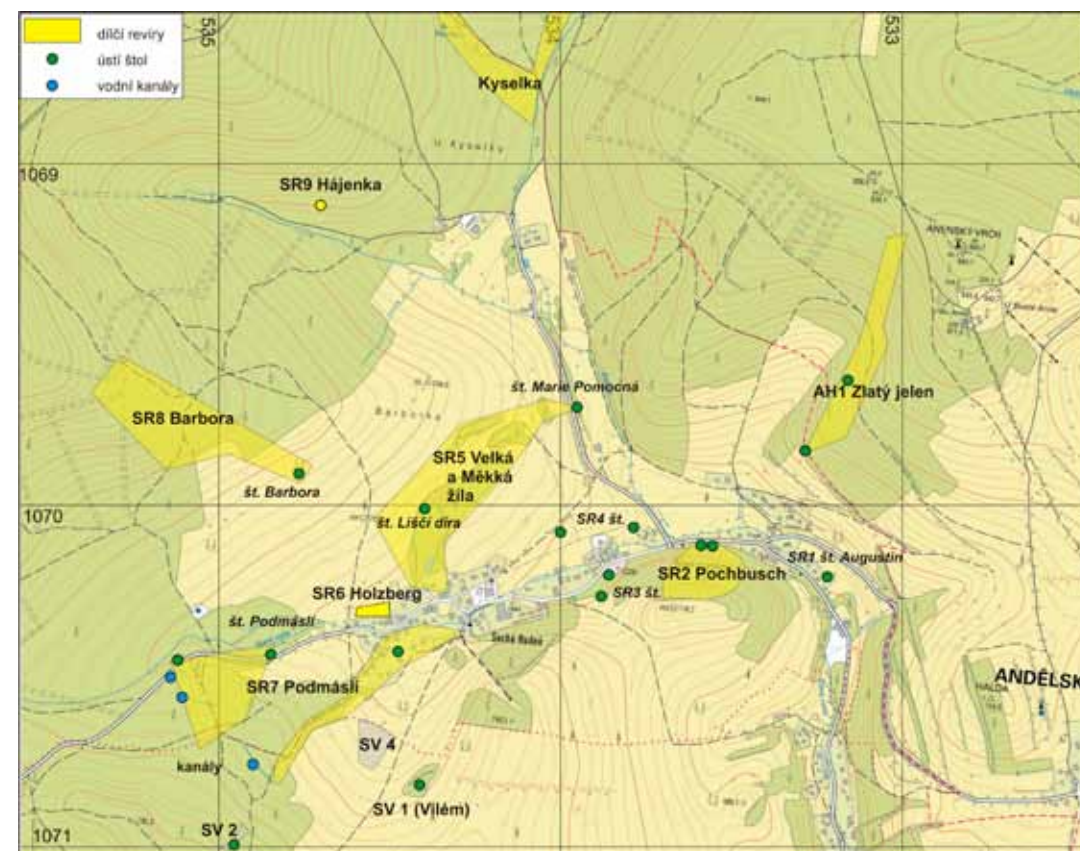
Od roku 2015 probíhala, a z důvodu dlouhodobého sucha a následné kůrovcové kalamity stále probíhá, intenzivní těžba zvláště smrkového porostu. Umožnilo to částečné, místy úplné, odhalení skrytých agrárních prvků a přispělo k možnosti srovnávání, respektive možnosti podrobnějšího terénního zkoumání. Současně je ale nutné konstatovat, že na agrární prvky měla a má těžba a zjednodušování manipulace s dřevní hmotou destruktivní vliv, mnohdy fatální:

- nejčastěji zaznamenanými případy poškození agrárních prvků jsou přejezdy těžké techniky přes kamenice v příčných směrech, v nejhorších případech není agrární objekt vůbec brán v potaz a je rozježděn opakovaně v několika sekvencích nad sebou; v některých případech jsou kamenice přerušeny přejezdy po celé své délce v téměř pravidelném rytmu.
- zřizování stále nových příčných přibližovacích komunikací v malé vzdálenosti od sebe, poškozování z důvodu trasování nových lesních cest, a to mnohdy zbytečně, když jen o malou vzdálenost níže nebo výše je k dispozici starší cesta (obr. 14).
- poškozování v důsledku poježdění těžké techniky po horních mezních částech agrárních teras, které způsobuje vývraty stromů zpevňujících terasu a následně její rozpad (obr. 15).
- nejdestruktivnějším způsobem poškození je poježdění těžké techniky po agrárním prvku v podélném směru, které vede k jeho úplné likvidaci a zániku (obr. 16).
- zřizování a umístování dočasných úložišť dřeva rovněž často nebere ohled na průběh a umístění agrárních prvků, z pohledu ochrany hodnotných kulturních prvků bývají tato úložiště umístěna nevhodně, nejsou realizována například v prostoru mezi kamenicemi, ale část jich zabírají a likvidují (obr. 17).
- obdobně v případech rozšiřování lesních cest pro míjení a otáčení techniky, kdy jsou spodní části agrárních prvků nevhodně využívány jako podpora pro zpevnění a rozšíření cesty.
- zřizování a umístování odtokových koridorů přímo zneužívá agrární prvky – hluboce rozježděné vrstevnicové cesty, které se svažují až po určité vzdálenosti, způsobují při průtržích zaplavení intravilánů obcí, jsou proto v určitých úsecích probourávány tak, aby mohla voda odtékat po svahu na

více místech, bohužel jsou tato místa volena při agrárních objektech, jež jsou tímto poškozovány – je na ně navalena vrstva zeminy, nebo je jejich část také odbourána či destruována (obr. 18).

- necitlivý způsob těžby dřeva, při kterém dopadají na agrární objekt odtěžované kmeny, poškozování přitom způsobuje také následná manipulace se dřevem a jeho doprava (obr. 19).
- těžba a likvidace listnatých stromů, jež jsou součástí autentické hodnoty agrárního objektu, která způsobuje rozpad agrárního prvku od nejspodnějších vrstev, respektive jeho úplný rozklad a zánik (obr. 20 s 21).
- překrytí agrárního prvku dřevní hmotou zbylou po těžbě, to jest kmeny a větvemi a následná manipulace s touto hmotou (obr. 21).

Současně je ale nutné zmínit, že existují také dosud vzácné příklady ohleduplného jednání vůči agrárním prvkům, které umožňuje zachování těchto historických struktur pro budoucí generace (obr. 22).

• Obr. 23 – Andělskohorský rudní revír. Lokalizace jednotlivých dílčích revírů. Podle Prix-Večeřa-Zezula 2017.

• Obr. 24 – K. ú. Suchá Rudná, m. č. obce Světlá Hora (okr. Bruntál). Důlní tahy H2 a H3. Foto: M. Zezula 2017.

8.3.3 Hornické areály a objekty

(JV/PK) Jako hornickou lokalitu chápeme území, na němž probíhala činnost spojená s vyhledáváním, průzkumem nebo těžbou a úpravou nerostných surovin, zpravidla ražením, hloubením, lámáním, vrtáním, výkopem nebo uložením rubaniny a jejich zabezpečením. Jejím projevem jsou vlastní **hornická díla** přetvářející zemský povrch (konkávními i konvexními tvary) nebo tvořící volné prostory v podzemí a **hornické stavby**. Hornické stavby můžeme dále rozlišit na objekty nutné k zajištění provozu dolu a na objekty spojené s úpravou vytěžené suroviny. Hornické stavby spolu s hornickými díly tvoří provozní celek označovaný jako důl¹³ nebo lom¹⁴.

Doly mohou zabírat plošně rozsáhlá území, v nichž lze vyčleňovat základní objekty, kterými jsou štoly, jámy, odvaly, výsypky nebo důlní pole a důlní tahy (obr. 23–26).¹⁵

V případě lomů rozlišujeme vlastní důlní dílo podle těžené suroviny (dobývka – pro rudní a nerudní suroviny, kamenolom, pískovna, hlinišťe; (obr. 27, 28).

Specifickým objektem jsou rýžoviště,¹⁶ která lze členit podle pozice na aluviální, vyšších teras a pohřbených sedimentů.

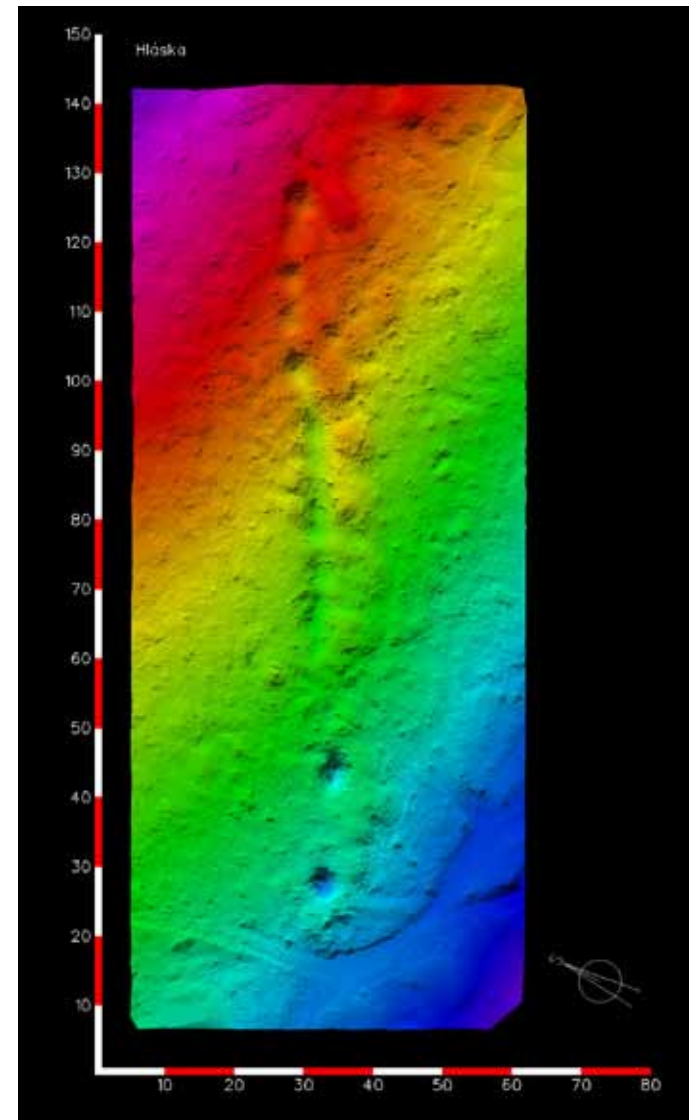
Hornické stavby jsou většinou součástí areálu dolu nebo lomu (kavna, těžní věž, strojovna, lampovna, sklad střešiva a podobně), ale některé, sloužící k úpravě suroviny, mohou být umístěny samostatně, zvláště

13 Důl je těžební závod, na kterém se užitkový nerost dobývá v podzemí. Tvoří jej soubor důlních děl, důlních a povrchových objektů a zařízení. Podle produkované suroviny se dělí na uhelný, rudný, nerudný (ON 44 0001/41).

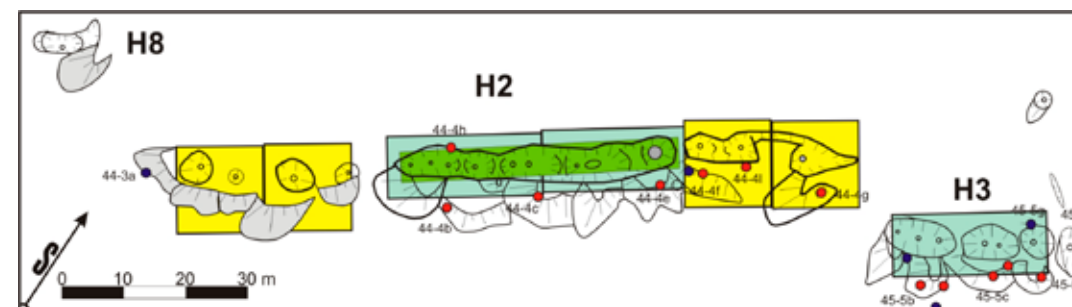
14 Lom je těžební závod, na kterém se užitkový nerost dobývá povrchově z ložisek uložených buď na povrchu, nebo blízko povrchu. Tvoří jej zpravidla jediné dílo a příslušné objekty a zařízení (lomové hospodářství, pomocné lomové provozy). Podle produkované suroviny se dělí na uhelný, rudný, nerudný (ON 44 0001/83).

15 Plošně (pole) nebo lineárně (tah) uspořádané projevy důlních děl (Večeřa a kol. 2021).

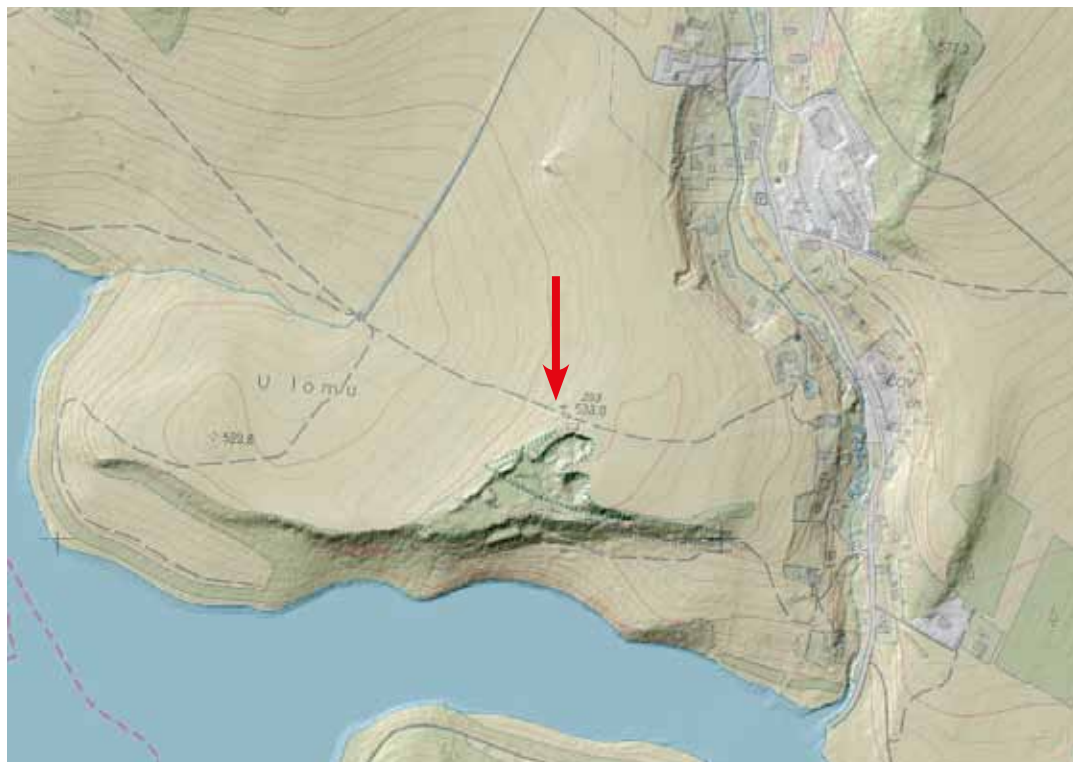
16 Rýžoviště je plocha, v níž jsou pozůstatky po těžbě a zpracování nepevných sedimentů rýžováním (Večeřa a kol. 2021)

• Obr. 25 – K. ú. Andělská Hora, m. č. obce Světlá Hora (okr. Bruntál). Důlní tahy H2 a H3. Zaměření laserovým pozemním skenováním, stínovaný model, pohled od SZ (autor M. Tejkal).

• Obr. 26 – K. ú. Andělská Hora, m. č. obce Světlá Hora (okr. Bruntál). Zaměření důlních tahů H2 a H3. Podle Prix-Večeřa-Zezula 2017.

• Obr. 27 – Lomy na tufit v Razové (okr. Bruntál) v digitálním modelu reliéfu (DMR). Zdroj: data ČÚŽK.

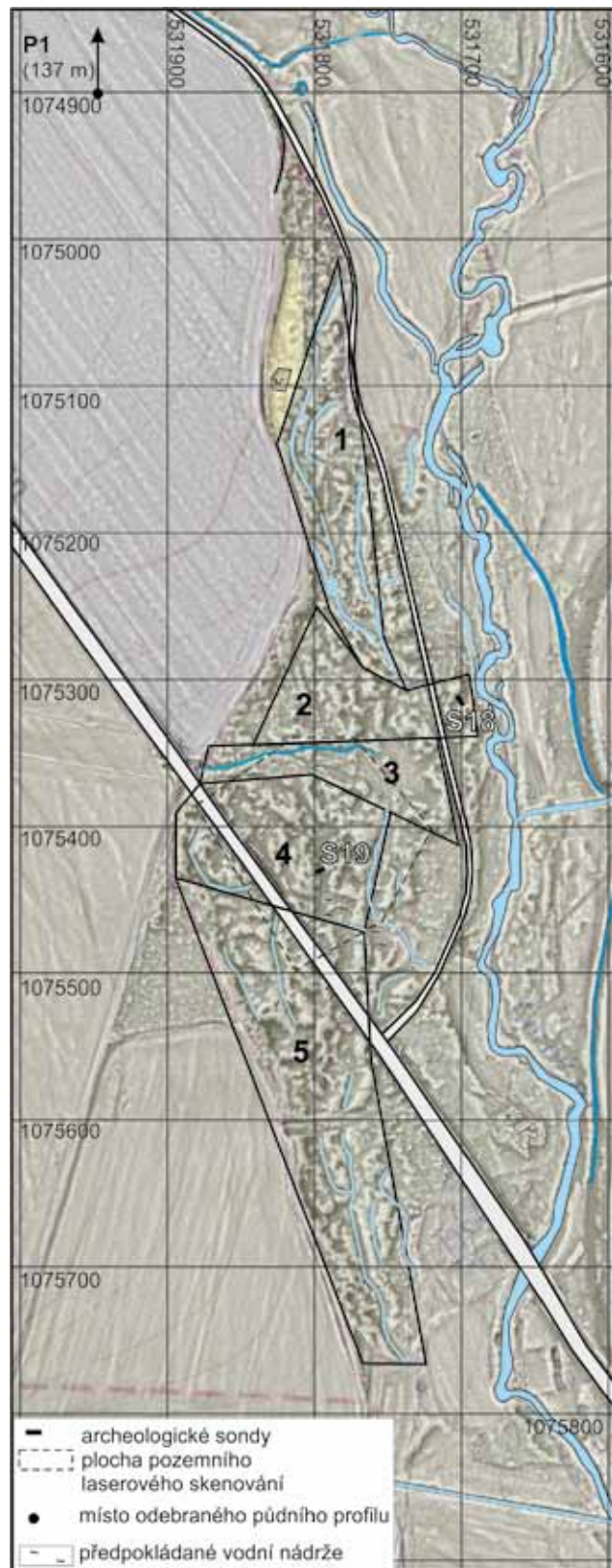
• Obr. 28 – Lomy na tufit v Razové (okr. Bruntál). Foto: M. Zezula 2017.

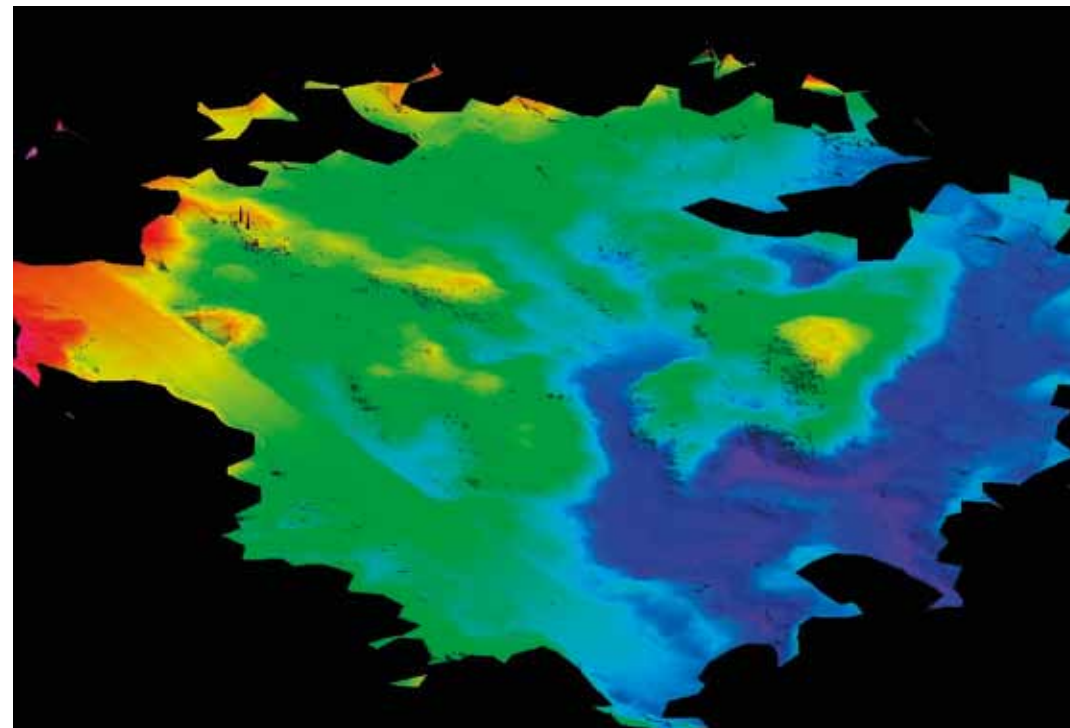
• Obr. 29 – Nová Véska, m. č. obce Staré Město (okr. Bruntál). Pohled na centrální část rýžoviště přiléhající k silnici od SV, stav po kalamitní kůrovcové těžbě. Foto: M. Zezula 2019.

• Obr. 30 – Nová Véska, m. č. obce Staré Město (okr. Bruntál). Pohled na centrální část rýžoviště přiléhající k silnici od JZ, stav po kalamitní kůrovcové těžbě. Foto: J. Brhelová 2020.

• Obr. 31 – Nová Véska, m. č. obce Staré Město (okr. Bruntál). Rýžoviště v severozápadní části katastru s pozicí technických prací, digitální model reliéfu (DMR) z dat laserového leteckého skenování v kompozitní vizualizaci. Podkladová data CzechGlobe, vizualizace O. Malina. Podle M. Zezula a kol. 2021.

• Obr. 32 – Nová Véska, m. č. obce Staré Město (okr. Bruntál). Stínovaný model rýžoviště zaměřeného metodou pozemního laserového skenování (centrální část v pohledu od jihu). Autor: J. Tejkal. Podle Zezula, M. a kol. 2021.

pokud je k jejich provozu nutná vodní síla. Jedná se zvláště o třídírny, drtírny, stoupy, rudné mlýny, pražírny. Mezi hornické stavby patří i odkaliště nebo uhelná prádla.

Při terénních výzkumech jsou často dokumentované objekty, které nelze označit za hornické, ale úzce s nimi souvisí. Ty jsou řazeny do kategorie ostatních. Jedná se například o vrtné plošiny, lochšťajny, hornické značky (obr. 33).

Objekty úzce související s hornickou činností (sídelní zázemí, komunikace, vodní stavby, hraniční valy) patří do jednotlivých skupin podle účelu). Pokud se nacházejí přímo v areálu dolu nebo lomu (domy, dopravní cesty, vodní kanály, vodní nádrže) a přímo souvisí s dobýváním nebo úpravou, jedná se o hornické stavby (obr. 34, 35).

Od hornických staveb je nutno odlišovat výrobní objekty. Úzká linie mezi hornickým objektem a výrobním objektem je dána rozdílem mezi úpravou a zušlechťováním nerostů (hornický objekt) a výrobou finálních produktů (výrobní objekt), a také mají odlišné vlastnosti (nerost–kov).

Na našem zájmovém území se hornická díla objevují celkem často. Zastoupena jsou rýžoviště, zvláště na Černé Opavě, Opavě, Moravici, Oskavě nebo u Zlatých Hor, kde jsou zastoupeny i specifické tzv. „měkké doly“. Velmi početné jsou také pozůstatky po těžbě primárních rud (štoly, jámy, dobývky) v hlavních rudních revírech Zlatohorském, Andělskohorském, Malomoráveckém, Hornoměstském, ale také v podobě roztroušených samostatných důlních děl nebo jejich menších skupin (Zlatý Chlum u Jeseníku, Rejvíz, Zálesí, Adolfovice, Horní Benešov, Čabová, Hlubočky...). Významná byla i těžba nerudných surovin (tufit – Razová, pískovec – Matějovice, kaolín – Vidnava, křemen – Velká Kraš, grafit – Velkovrbenská klenba, vápenec – pruh od Vápenné po Rudu na Moravě). Početnou skupinu hornických děl tvoří těžebny stavebních surovin (kamenolomy, pískovny, hliniště), které se nachází téměř v každé obci. Z archeologického hlediska jsou nejdůležitější a také z hlediska aktuální kůrovcové těžby a s ní související činnosti nejhroženější objekty, jejichž vznik spadá do středověku, což způsobuje hned několik faktorů: četnost, častý výskyt v lesním prostředí, jejich nenápadnost a konkávní tvar. Právě tyto objekty často chybí v informačních systémech památkové péče (>SASČR, >PK, ad.).

• Obr. 33 – Interpretace reliéfu části rýžoviště zaměřeného metodou pozemního laserového skenování. 1 - předpokládané vodní plochy a kanály, 2 – původní terén, 3 – první vrstva hald, 4 – nejmladší halda. Autor: J. Večeřa. Podle Zezula, M. a kol. 2021.

8.3.4 Výrobní areály a objekty

(JV) Výrobní objekty jsou velmi širokou skupinou, kterou ve vazbě na oborové průzkumy navrhujeme členit na objekty:

- energetické (milíře, kotelny, elektrárny, plynárny),
- zpracovávající nerostné suroviny a výrobky z nich (hutě, hamry, varny vitriolu, sklárny, vápenky, porcelánky, šamotárny, cihelny ad.),
- zpracovávající organické suroviny a výrobky z nich (pily, dehtárny, tírny, koželužny, papírna, přádelna, barevna, bělidlo ad.) potravinářské (sladovny, pivovary, lihovary, mlýny vodní a větrné, pekárny ad.),
- ostatní (nezařazené).

Ze skupiny objektů zpracovávajících nerostné suroviny lze vyčlenit objekty zpracovávající rudní suroviny (hutě, železárny), nerudní suroviny (vitriolové varny, vápenky, cementárny, sklárny, porcelánky, šamotárny) a stavební suroviny (cihelny). U hutních objektů je potřeba si uvědomit, že se nemusí vždy jednat pouze o výrobu z vytěžených nerostných surovin (recyklace, pagament) a mnohdy jsou úzce provázané s následující výrobou (slévárny, válcovna).

• Obr. 34 – K. ú. Malá Morávka, Javorový vrch (okr. Bruntál). Důlní kámen (lochštajn). Foto: M. Zezula 2020.

• Obr. 35 – K. ú. Malá Morávka, Javorový vrch (okr. Bruntál). Vodní kanál. Foto: J. Večeřa 2018.

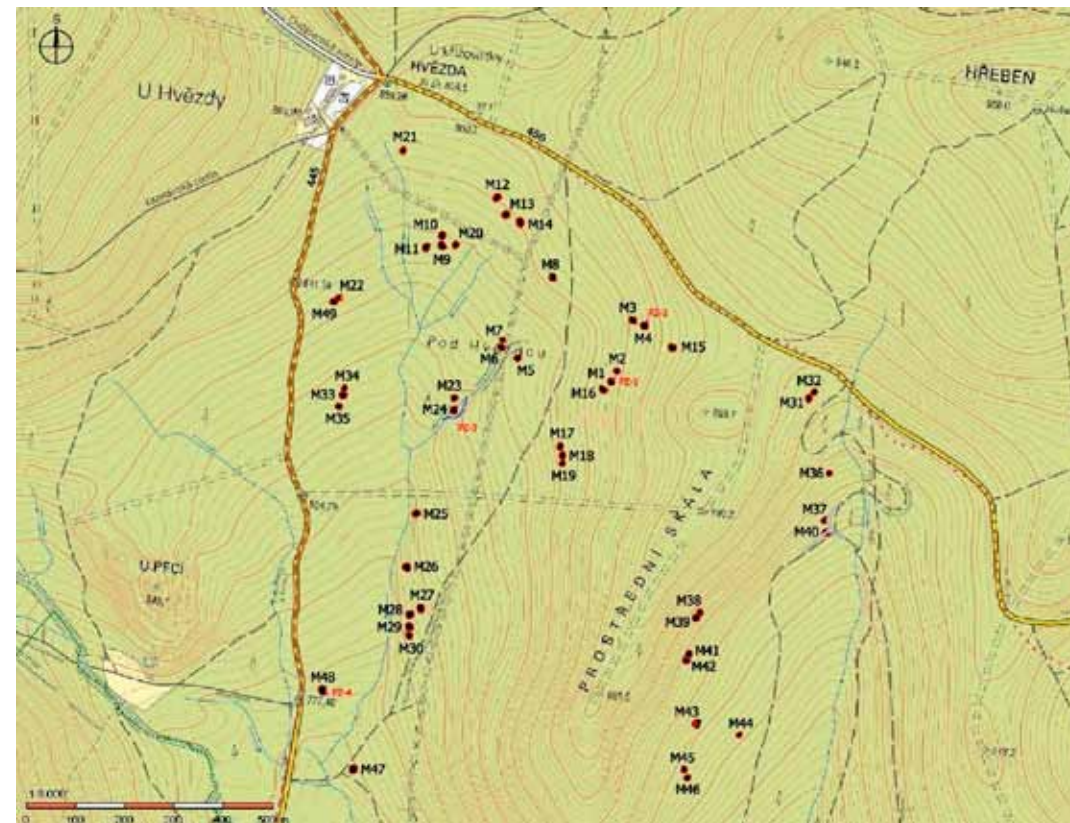
Na našem zájmovém území se výrobní areály a objekty objevují často a některé se nacházejí i v lesním prostředí (například Ramzová – sklárna, Železná – Elisabeth Hammer, drátovna Železná – Drathhütte, Železná – pila Steinseifen, Železná – pila Vogelmühle, huť Železná – Bílý Potok, Zainhütte, hamr Heřmanovice – Vogt Mühle, Heřmanovice – Laurenzi Hütte, Heřmanovice – Christian Hammer, Mnichov – hamr Vogelgesang Mühle, Mnichov – Josefský hamr, Lipník nad Bečvou, Podhoří – historická milířiště V Pekle, milířiště v Malomoráveckém rudním revíru; (obr. 36–39).

8.3.5 Vodohospodářské areály a objekty

(PK) Tato skupina areálů je doložena pouze v historických obdobích. Patří sem areály plošné/akumulační (rybníky, přehrady), lineární/vododopravní (kanály/náhony, jezy/splavy), meliorační kanály a bodové/zdrojové (prameny, studny, cisterny). Za ohrožené objekty v lesním prostoru lze považovat především zaniklé kanály/náhony, dále menší rybníčky a prameny.

• Obr. 36 – Heřmanovice (okr. Bruntál). Dřevouhelná vysoká pec Drakov (Laurenzi Hütte). Zdroj: NPÚ. Památkový katalog.

• Obr. 37 – Zaměření milířiště v S části k. ú. u Podlesí p. Pradědem, m. č. obce Světlá Hora (okr. Bruntál). Autor: L. Kunčík a P. Malík.

8.3.6 Dopravní areály a objekty

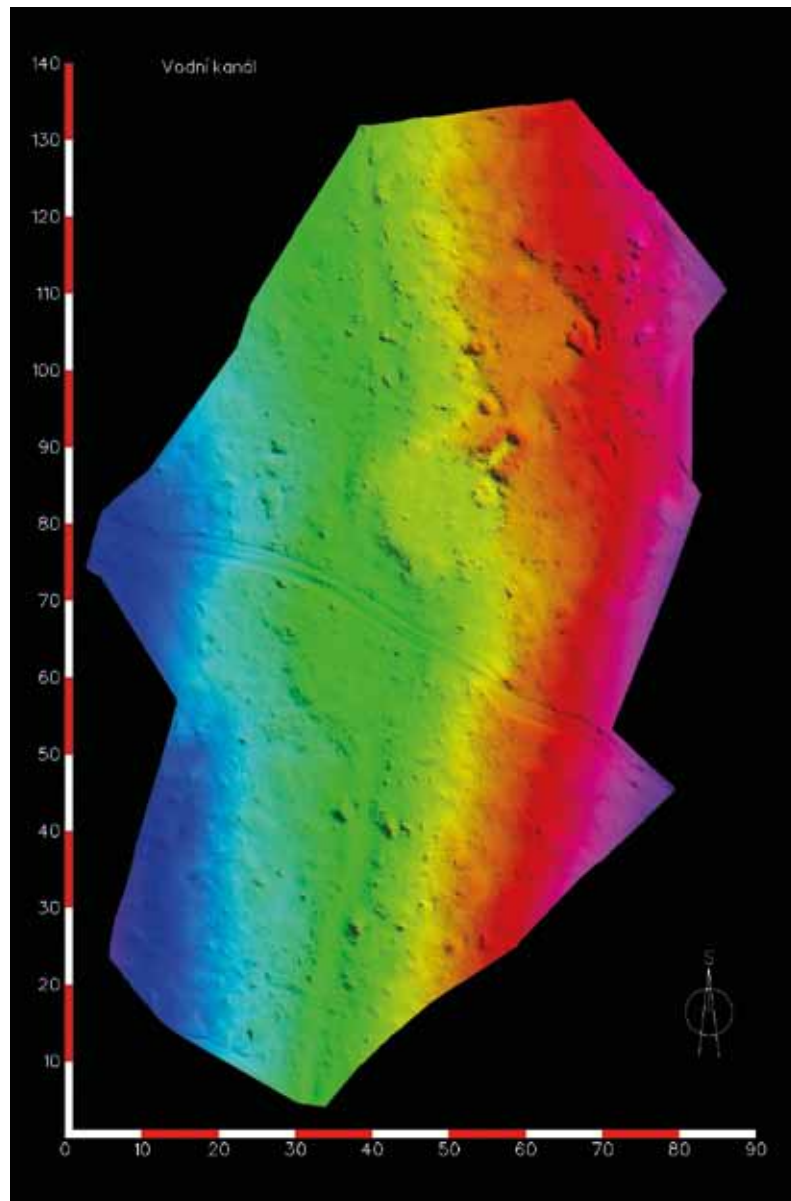
(PK) Do této skupiny patří především různé historické komunikace (pěšiny, drahy/průhony, cesty, dráhy, vlečky, smyky a lanovky) a dílčí komunikační stavby a zařízení (úvozy, svazky úvozů, náspy, mosty, viadukty/akvadukty, brody, milníky). Za ohrožené areály a objekty v lesním prostoru lze považovat většinu zástupců v této skupině (obr. 40–42).

8.3.7 Areály a objekty religiozního charakteru

(PK) Do této specifické, ale důležité skupiny patří areály pohřební (pohřebiště, hřbitovy, mohlníky, solitérní hroby a mohly), kultovní (kultovní místa/kultišťe, kostely, kaple, synagogy a další svatyně, poutní místa a křížové cesty, kříže, smírčí kříže a boží muka), sociokultovní (rondely, Viereckschanze). Za ohrožené v lesním prostoru lze z této skupiny považovat mohlníky, kultovní místa, poutní místa a křížové cesty, kříže, smírčí kříže a boží muka (obr. 43, 44).

8.3.8 Vojenské areály a objekty

(PK) Další specifickou skupinu reprezentují bojiště (zákopy/přikopy, náspy/valy, tunely, krátery), polní opevnění (přikopy, valy, hradby, bunkry), tábory (pochodové, obléhací), pevnostní (bunkry, pevnosti) a případně další (obr. 45, 46). Za ohrožené v lesním prostoru lze z této skupiny považovat především bojiště, polní opevnění, případně obléhací tábory. Polní opevnění z období prusko-rakouských válek v 18. století se dochovala například v okolí Hradce nad Moravicí, s událostmi 2. světové války souvisí pevnostní systém budovaný ředitelstvím opevňovacích prací v období 1. republiky a zákopy a okopy z let 1938 a 1945, sekundárně pak byla husity jako vojenská základna využívaná lokalita Dolany – Kartouzka.

• Obr. 38 – Milířiště překrývající vodní kanál v S části k. ú. Podlesí p. Pradědem, m. č. obce Světlá Hora (okr. Bruntál). Zaměření laserovým pozemním skenováním, stínovaný model, pohled od jihu. Autor: M. Tejkal.

• Obr. 39 – Odebírání vzorků pro přírodovědné analýzy z milíře v S části k. ú. Podlesí p. Pradědem, m. č. obce Světlá Hora (okr. Bruntál). Foto: M. Zezula 2018.

• Obr. 40 – K. ú. Lesní Albrechtice (okr. Opava). Svazek úvozových cest J od Včelího Hradu, digitální model reliéfu (DMR) z dat laserového leteckého skenování v kompozitní vizualizaci. Podkladová data ČÚZK, vizualizace O. Malina.

• Obr. 41 – Úvozové cesty v k. ú. Žimrovice, m. č. obce Hradec n. Moravicí (okr. Opava). Foto: M. Zezula.

• Obr. 42 – Úvozové cesty v k. ú. Žimrovice, m. č. obce Hradec n. Moravicí (okr. Opava). Foto: M. Zezula.

• Obr. 43 – Stěbořice (okr. Opava). Raně středověké mohylové pohřebiště, rejstř. č. ÚSKP 32103/8-1482. Zdroj: NPÚ, Památkový katalog.

• Obr. 44 – Areál kostela ve St. Městě (okr. Bruntál) s ohradní zdí a prezentovanými pozůstatky románského kostela. Severní část areálu v horní části snímku je ve stavu po odtěžení kůrovcem napadeného smrkového porostu. Foto: J. Hlas 2020.

• Obr. 45 – K. ú. Jelení, m. č. obce Holčovice (okr. Bruntál). Zákopy z období 2. sv. války. Foto: M. Zezula 2017.

• Obr. 46 – Hradec nad Moravicí (okr. Opava). Zemní opevnění Šance na úbočí vrchu Hanuše. Foto: M. Kiecoň 2022.

8.3.9 Ostatní areály a objekty

(PK) Do poslední skupiny jsme zahrnuli nejrůznější areály a objekty, jako například hraniční (hraniční kopy, hraniční příkopy, hraniční kameny), areály jiné aktivity (depoty a depotová pole, popraviště, rozhledny, plošiny), areály neurčené aktivity (stopy a aktivity). Přes různou variabilitu lze všechny reprezentanty této skupiny považovat za ohrožené v lesním prostoru, poněvadž se v něm často vyskytují. Význam ochrany (na našem zájmovém území například, Osoblaha – pískovna, Dolany – Sádek, Hraničné Petrovice – Těšíkovský mlýn, Hlubočky – Nad nádražím, Třemešná – Dlouhý vrch) podtrhuje fakt, že stopy a aktivity mohou indikovat rozsáhlejší lokality s intenzivnějšími, ale dosud nerozpoznanými projevy.

8.4 Faktory ovlivňující vznik a vývoj archeologických lokalit

(PK/MT/JV) Archeologické lokality vznikly v minulosti v důsledku procesů, které jsou nazývány **archeologizací**, případně archeologickou transformací. Konkrétní předměty, ale i celé struktury (vesnice, opevněná sídliště, pohřebiště, výrobní objekty a areály, pole, rybníky aj.) se vydělují z kontextu své původní kultury a jejich funkce zaniká. Archeologické nemovité a movité nálezy, skryté (převážně) v zemi, se stávají pramenem vědomostí o minulosti předmětného území. Archeologizaci na jejím počátku (zánikovou transformaci) často způsobí lidská činnost (opuštění nebo záměrná destrukce). Svůj podíl však někdy mají i přírodní vlivy (přírodní katastrofy – záplavy, přírodní požáry, zemětřesení a podobně). V dalším průběhu proces archeologizace, kromě člověka, výrazně ovlivňuje příroda. Díky ní dochází k dalším transformacím, a to zejména kvantitativním (redukční, kumulační, fragmentarizační a rozčleňující; viz Neustupný 2007, 14–15). I tento přirozený proces dále narušuje a mění podobu archeologické nemovité památky.

Faktory, které ovlivňují archeologizaci, a tím také „výslednou“ podobu nemovité archeologické památky, jsou: **stáří památky**, **poloha**, **materiálové složení**, **forma** a **pozice vůči terénu**.

Stáří památky – teoreticky by mělo jít o přímou úměru; čím větší stáří památky, tím delší a intenzivnější proces archeologizace (archeologické transformace), neplatí to však beze zbytku, poněvadž do procesu vstupují i další výše uvedené faktory.

Poloha nemovité památky ovlivňuje její transformaci, to jest narušení a ohrožení. Exponovaná poloha na vyvýšenině napomáhá její erozi po svahu, poloha na okraji srázu či břehu řeky jejímu sesuvu. Poloha v lesním porostu může napomoci některým druhům památek (například mohylník) v jejich dochování, poloha ve zvodnělém prostředí (resp. prostředí s vysokou vlhkostí – například důl, jeskyně) může napomoci dochování organických částí, naopak agresivní půdní podmínky mohou výrazně přispět k destrukci některých součástí památek.

Materiálové složení opět výrazně ovlivňuje dochování, to jest narušení a ohrožení památek, často v kombinaci s jejich polohou. Obecně platí, že organické materiály se rozkládají snadněji a rychleji.

Forma archeologické nemovité památky se skládá z jejích dílčích entit. Těmi jsou zejména základní archeologické stratigrafické jednotky: uložení (vrstvy a výplně), výkopy (jámy), konstrukce a stykové plochy. Každá z těchto jednotek se během procesu archeologizace chová ze své podstaty jinak. Za nejzranitelnější lze považovat zejména nadzemní vertikálně orientované konstrukce (zdi), zatímco například základové zdivo, horizontální dlažby, studny nebo zaklenuté kanalizace lze považovat za objekty vůči vnějším vlivům relativně rezistentní. K archeologizaci (zásypu) výkopů dochází zpravidla v rychlém časovém úseku, a i díky tomu jsou pak vůči dalším transformačním přírodním vlivům odolné. Obdobně se chovají i stykové plochy či uložení, v některých případech, i když například uložení jako součásti valů jsou ohroženy více.

Pozicí vůči terénu rozumíme rozdělení nemovitých archeologických památek na **konkávní** (terénní deprese), které jsou vůči původnímu terénu zahloubené, a **konvexní**, které naopak původní terén převyšují (terénní elevace/vyvýšenina), případně **kombinaci obou**. Například vyrovnaný terén (plošina) vznikl odstraněním materiálu v jedné části (deprese) a jeho dosypáním v jiné části (elevace). Typickým příkladem mohou být komunikace, které jsou na jedné straně zařízené do svahu a na druhé rozšířené náspem. V některých případech nejsme schopni odlišit ani to, zda se jedná o tvar vzniklý antropogenní činností, nebo přírodními pochody. V případě, kdy neznáme původce nebo účel, je nutno takové tvary označovat pouze obecnými termíny.

Na první pohled dochází díky přírodním silám a vlivům a antropogenním činnostem k archeologizaci prostřednictvím postupného zasypání depresí a aplanaci elevací, v některých případech však tento proces může být složitější (například několikanásobná archeologizace lokality (to jest opětovné osídlení sídliště nebo hradiště v různých epochách nebo opětovné užívání exploatačního místa).

8.5 Význam a hodnota jednotlivých druhů archeologických lokalit

(MT) Každá archeologická lokalita má svou hodnotu v kontextu území, ve kterém se dochovala. Obecně hodnotu zvyšuje doba, která uplynula od doby jejího vzniku. Z hlediska odborného pak také kvantifikovatelné zastoupení daného druhu lokality v rámci celého památkového fondu archeologické povahy.

Konečně je třeba zdůraznit, že zásadní hodnotu mohou mít z pohledu odborného i lokality novověké i zcela moderní. Tedy zdánlivě takové, které s archeologií nemají mnoho společného. Jsou to ale lokality, které například představují unikátně autenticky dochovanou strukturu, případně ilustrují mimořádné užití krajiny v některém z období moderních dějin (například v souvislosti s dějinami poloviny dvacátého století, od ohrožení republiky nacismem po komunistické pracovní tábory). Jedná se, i přes existenci písemných pramenů, o mimořádně důležitou položku kulturní krajiny, o kterou je třeba pečovat.

8.6 Faktory ohrožující archeologické lokality (přírodní, antropogenní)

(JV/PK) Faktory, které v minulosti přispěly k archeologizaci (transformaci) původních člověkem vytvořených struktur v archeologické památky, zůstávají většinou faktory, které je ohrožují také dnes. Stále zde působí přírodní síly a vlivy jako jsou gravitace, eroze, povětrnostní vlivy, působení půdního chemizmu či bakteriální rozklad. Stále významnější roli v současnosti hrají i velkoplošná narušení lesních porostů nejčastěji působená vichřicemi, degradací prostřednictvím hmyzu nebo požáry. Jejich intenzita i četnost výskytu momentálně narůstají v důsledku klimatické změny.

Na aktuálnosti, právě v souvislosti s moderním hospodařením v krajině, nabývají antropogenní činnosti, jako jsou zemědělství a chovatelství, lesní hospodářství, dobývání/těžba, stavební činnost, průmyslová činnost. Stoupající tendenci má i výskyt nelegálních vykopávek (například detektoring) a další příklady vandalství. Nežádoucí jsou i volnočasové aktivity, např. jízda na terénních čtyřkolkách, motocyklech či terénní cyklistika. Nelze opomenout ani nadměrný turismus, který může mít pro archeologické nemovitě památky devastující následky. Neustálou hrozbou jsou bohužel i válečné události.

Obecně lze konstatovat, že přírodní vlivy jsou zpravidla pochopitelnější a také méně rušivé než antropogenní aktivity. Ty, zejména s časovým odstupem, mohou v povědomí společnosti ztratit kontext, ve kterém byly konány, a zdát se nahodilými. Většina uvedených ohrožujících faktorů má nicméně devastující účinky na archeologické lokality bez rozlišení jejich druhu. Výchozím bodem míry poškození je často pozice vůči terénu.

Polomy – v případě vzniku vývrátů výrazně ovlivňují mikrorelief tvorbou vývrátových kup a jam. Devastační účinek lze očekávat v okruhu několika metrů od vyvráceného stromu až do hloubky 1 m, v závislosti na druhu, vlhkosti a hloubce půdy. Potenciálně ohrožená území představují zejména starší lesní porosty se stromy větších dimenzí.

Vodní (větrná) eroze – svažité terény s trvalým lesním porostem, břehy vodních toků a záplavové oblasti. Devastující charakter v místě erozní rýhy (často až na skalní podklad), v případě eroze břehů po úroveň vodní hladiny v dosahu i několika metrů od břehové linie v případě nárazového břehu. Pohřbení záplavovými sedimenty mocnými i několik metrů. Objekt nemusí být zničen, ale na povrchu přestane být identifikovatelný.

Sesuvy – potenciálně ohrožené svažité terény, zvláště vymezená sesuvná území evidovaná ČGS (https://mapy.geology.cz/svahove_nestability/). Devastující účinek – změna polohy, často spojená s destrukcí.

Poddolovaná území – území potenciálně ohrožená projevy hornické činnosti jsou evidována v ČGS (https://mapy.geology.cz/dulni_dila_poddolovani/). Devastující účinek v případě propadů, narušení polohy a statiky v případě poklesů. Případný záchranný archeologický průzkum komplikuje nebezpečí dalších propadů a poklesů území.

Těžba dřeva – potenciálně ohrožené jsou zejména lokality v lesních porostech mýtního věku nebo porostech náchylných ke vzniku nahodilých těžeb (aktuálně se jedná hlavně o kultury jehličnanů). Až devastující

účinky na povrchové a přípoверхové části objektů (do 0,5 m) může mít zvláště soustředování dřevní hmoty s využitím těžké mechanizace.

Stavba dopravních komunikací – Devastující účinek v profilu dopravní komunikace, včetně přilehajících příkopů.

Stavba liniových staveb (produktovody) – Devastující účinek v místě stavby omezený hloubkou výkopu, u nadzemních vedení omezeno na základy pro sloupy.

Ostatní stavební činnost (zakládání staveb) – devastující v okruhu základů a terénních úprav.

Chov dobytka – při větším množství dobytka dochází k narušení pokryvu vyšlapáním cest a k totální destrukci ve vlhkých místech – kaliště (většinou deprese se zadržanou vodou).

8.7 Vzájemný vztah archeologických lokalit a přírodního biotopu

(TK) Na archeologické lokality lze v mnoha případech pohlížet nejen jako na stěžejní součást kulturního dědictví, ale také jako na sekundární biotopy, jež mohou pro řadu organismů suplovat v krajině chybějící biotopy přírodní. Zejména to platí u areálů a objektů s morfologicky výrazným reliéfem, který jednak nabízí širší plejádu stanovišť než okolní terén a zároveň brání intenzivnímu hospodářskému využití lokalit. V lesním prostředí se tento vliv může projevit přítomností druhově, prostorově a věkově pestřejších lesních porostů, často se zastoupením stromů většího stáří a také vyšší druhovou diverzitou bioty. Z hlediska typologie nemovitých archeologických památek se nejčastěji jedná o areály a objekty sídelní (hradiště, hradní zříceniny, zaniklé vesnice), agrární (meze, hromadnice, agrární valy) a montánní (staré dobývky, lomy, odvaly a výsypky, sejpy a podobně).

Mezi sídelními areály a objekty zaujímají z hlediska druhové diverzity významné místo zříceniny středověkých hradů. Charakteristický je pro ně exponovaný členitý reliéf, často i se skalními výchozy, který jako specifické biotopy doplňují vlastní relikty staveb. Na vegetaci i některých modelových skupinách živočichů (například na malakofauně) je možné detekovat vyšší obsah minerálních živin v půdě, zejména pak karbonátů uvolněných ze zdiva. V okolí hradních zřícenin bývá rovněž obvyklé vyšší zastoupení skeletu, což se projevuje výskytem vegetace náročnější na dusík a fosfor, a to jak ve dřevinném, tak i bylinném patře. Lesní porosty, pokud mají přirozenou dřevinnou skladbu, pak nabývají podoby suťových lesů. Areály hradů a jejich okolí se běžně stávají součástí maloplošných zvláště chráněných území (příkladem z řešeného území mohou být PR Rabštejn nebo NPP Landek). Hradní zříceniny, ale také například zaniklé vesnice, dále někdy fungují jako refugia pro některé archeofytické druhy rostlin. Příkladem může být v rámci projektu zaznamenaný výskyt čechřice vonné (*Myrrhis odorata*) u bývalé osady Ztracená voda u Města Albrechtic. Druh je v rámci ČR vázán na podhorské a horské oblasti Sudet s někdejšími německými osídleními (mimo Šumavu a Český les).

Za zvláštní biotop je možné označit také agrární památky. Zejména liniové a bodové objekty, jako jsou meze, agrární valy a hromadnice, představují ve srovnání se svým okolím značně odlišná stanoviště. Rozdíl je tím markantnější, čím více je jejich povrch tvořen kameny. Zároveň se v posledních několika desítkách let jedná o krajinné segmenty bez hospodářského využití, na kterých je proto vyvinuta spontánně vzniklá vegetace, obvykle se zapojeným dřevinným patrem. V podhůří Hrubého Jeseníku se například nejčastěji setkáváme s porosty s vyšším zastoupením javoru klenu. Stanovištně se jedná o nitrofilní biotopy, které však v případě náhlého oslunění (například v důsledku těžby okolního porostu) mají sklon k vysychání. Pokud se tyto památky vyskytují v lesních porostech, pak představují důležité stabilizační prvky, zejména na plochách po asanovaných smrkových porostech napadených kůrovcem (obr. 47, 48).

Další velkou skupinou památek, které mají značný vliv na biologickou rozmanitost krajiny, jsou areály a objekty montánní. Těžební činnost v době, kdy je provozována, obvykle působí významnou devastaci životního prostředí (což platilo i ve středověku). Po jejím ukončení však opuštěné dobývky, těžební lomů nebo odvaly a výsypky zvyšují geodiverzitu krajiny a vytvářejí pro řadu druhů nedostatková extrémní stanoviště. V případě karbonátových hornin nebo neovulkanitů má na biotu zásadní a dlouhodobý vliv už jen samotné odhalení minerálního podloží. Následnou sukcesí pak mohou vzniknout biologicky velmi hodnotná společenstva, která se mimo antropogenní reliéf nemají kde vytvořit. Samostatnou kapitolu pak tvoří historická podzemní důlní díla jakožto zimoviště netopýrů a vrápenců. Řada historických, ale i recentních montánních lokalit je chráněna jako maloplošná chráněná území nebo významné krajinné prvky.

9. Identifikace „opomíjených“ archeologických lokalit v lesním prostředí a výsledky výzkumu vybraných částí území

9.1 Identifikace „opomíjených“ archeologických lokalit v lesním prostředí

9.1.1 Primární zdroje informací o archeologických památkách v lesním prostředí

(PK) Metodikou identifikace a dokumentace archeologických památek/lokalit na základě dostupných údajů se obšírně zabývají některé odborné publikace (například *Kuna a kol.* 2004; *Sokol a kol.* 2017).

V našem případě „opomíjených“ montánních a agrárních památek v lesním prostoru, to jest o potenciálním území s archeologickými nálezy (>ÚAN), jde v první fázi o získání primární informace o dosud neevidované památce. Tuto informaci můžeme získat různými způsoby (viz Tab. 1).

Nejčastějším primárním zdrojem informací o montánních památkách v našem případě byla specializovaná prostorová databáze (GIS) České geologické služby (>ČGS) *Důlní díla a poddolování* (https://mapy.geology.cz/dulni_dila_poddolovani/) a mapová aplikace *Báňské mapy* (https://mapy.geology.cz/banske_mapy/).

Dalším cenným zdrojem nejen pro montánní a agrární památky jsou historické prameny, konkrétně publikace *Císařské otisky stabilního katastru 1:2880, Morava a Slezsko z let 1824–1836*, dostupná na serveru ČÚZK ([https://geoportal.cuzk.cz/\(S\(t1wemlg3ysm4lfvexagirryh\)\)/Default.aspx?mode=TextMeta&side=d-Sady_archiv&metadataID=CZ-CUZK-COM-R&menu=2902](https://geoportal.cuzk.cz/(S(t1wemlg3ysm4lfvexagirryh))/Default.aspx?mode=TextMeta&side=d-Sady_archiv&metadataID=CZ-CUZK-COM-R&menu=2902)). Zde (v měřítkém operátu) jsou exploatační místa nejen vyznačena a rozdělena dle kategorií na pískovny a štěrkovny, hliniště, rašeliniště a kamenolomy. Uvedené prameny pro velkou část Moravskoslezského kraje jsou dostupné v soutisku se současnou katastrální mapou prostřednictvím mapové aplikace <https://geoportal.msk.cz/Html5Viewer/?viewer=cisarskeotisky> (obr. 49, 50). V případě Hlučínska, které tehdy nebylo součástí monarchie, lze použít fond „Katastrální mapování Hlučínska (1844–1959), uložený v Ústředním archivu zeměměřictví a katastru v Praze, nebo fond „Pruský katastr pro Hlučínsko 1860–1953 (1959)“, uložený v Zemském archivu v Opavě (Peterka 2017, 41).

Třetím hlavním zdrojem primární informace o potenciální existenci památky byl vlastní terénní výzkum. Ten je stěžejní pro zjištění agrárních památek.

Primární informaci o potenciální existenci památky dále můžeme získat analýzou leteckého laserového snímkování (>LLS) nebo kolmého leteckého (ortofoto) snímkování. Tyto metody již náleží mezi terénní archeologické prospekční metody používané při výzkumu krajiny (Tab. 2).

Výsledkem první fáze – získání primární informace, shromáždění a vyhodnocení dostupných informací o potenciální archeologické památce – je **rešerše**.

Tab. 1: Primární zdroje informací o dosud neevidované archeologické památce

Odborná literatura	
Odborné zprávy	Oborové odborné zprávy (nálezné zprávy, stavebněhistorické průzkumy) Mimooborové odborné zprávy (zprávy geologického průzkumu, dokumentace ke krajinnému rázu)
Odborná dokumentace	Písemná dokumentace Kresebná dokumentace Fotografická dokumentace Audiovizuální dokumentace
Historické prameny	Historické písemné prameny Kartografické prameny Ikografické prameny
Informační systémy	Archeologické informační systémy (>SASČR, >AMČR, >PK) Mimooborové informační systémy (Mapový server ČGS – mapa Důlní díla a poddolování, IS >AOPK)

Tab. 2: Terénní archeologické prospekční metody

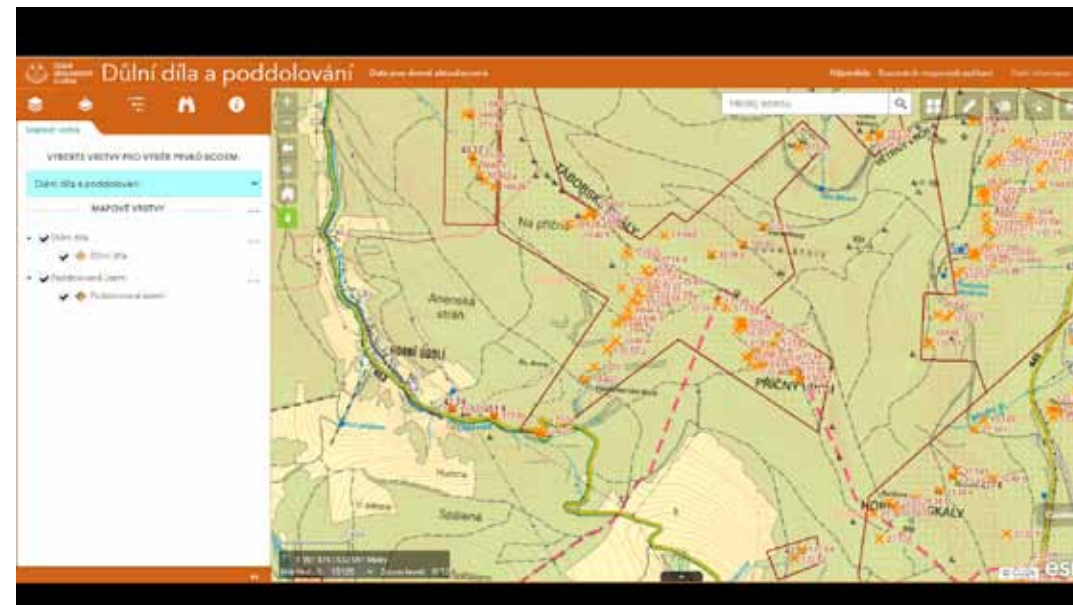
Nedestruktivní povrchové průzkumy	Povrchový (vizuální) průzkum antropogenních tvarů a příznaků Geodeticko-topografické měření
Destruktivní povrchové průzkumy – sběry	Identifikační povrchový sběr Analytický povrchový sběr
Metody omezeně destruktivního terénního výzkumu	Vpichy Ruční vrty pedologickou tyčí Výsledky geologického průzkumu Mikrosondáž Vzorkovací sondáž Sondážní výzkum
Metody dálkového průzkumu Země	Prospekce z nízko letícího letadla nebo dronu (UAV) Analýza kolmého leteckého snímkování Analýza leteckého laserového snímkování (>LLS) Analýza družicových snímků
Geofyzikální prospekční metody	Geoelektrické metody Elektromagnetické metody Gravimetrické metody Magnetometrické metody Geotermické metody Seismické metody
Geochemické prospekční metody	Chemické analýzy zemin
Geobotanické prospekční metody	Metody přímého pozorování Metody nepřímé indikace

• Obr. 47 – K. ú. Valštejn, m. č. obce Město Albrechtice (okr. Bruntál). Kompaktní linie zeleně v místě mezi jednotlivých lánů. Foto: T. Nitra 2022.

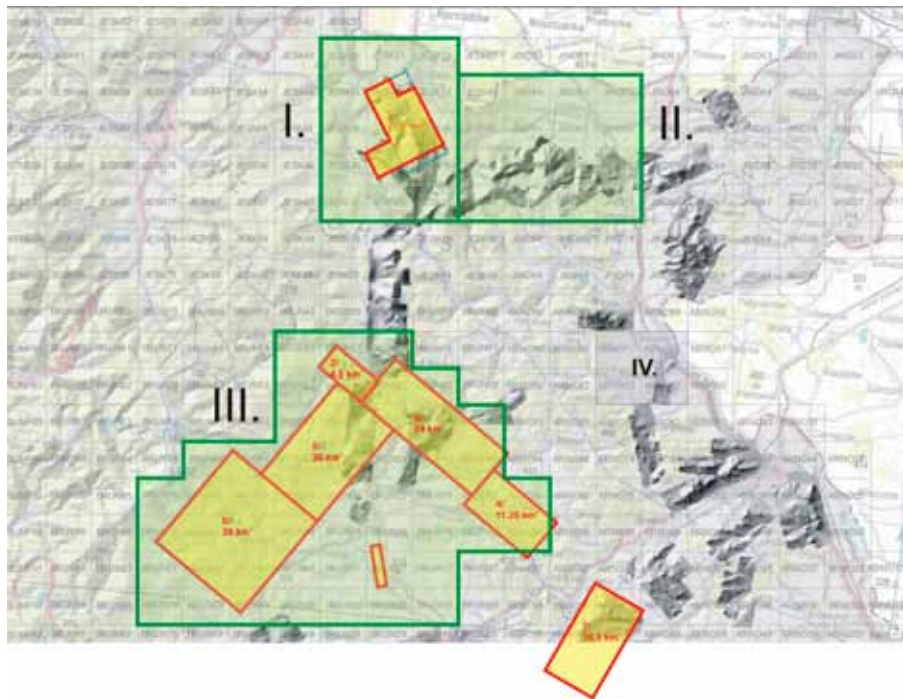
• Obr. 48 – K. ú. Valštejn, m. č. obce Město Albrechtice (okr. Bruntál). Hromadnice jako ostrov zeleně. Foto: T. Nitra 2018.

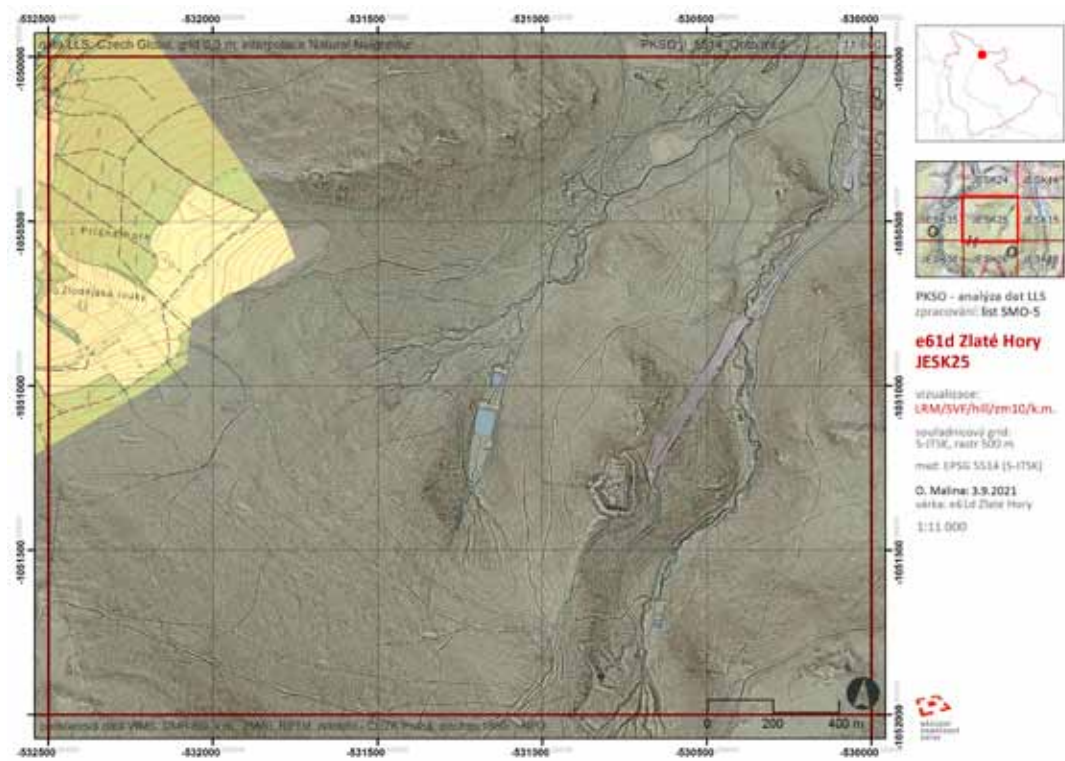
• Obr. 49 – Mapa evidovaných důlních děl a poddolovaných území (Zdroj: ČGS).

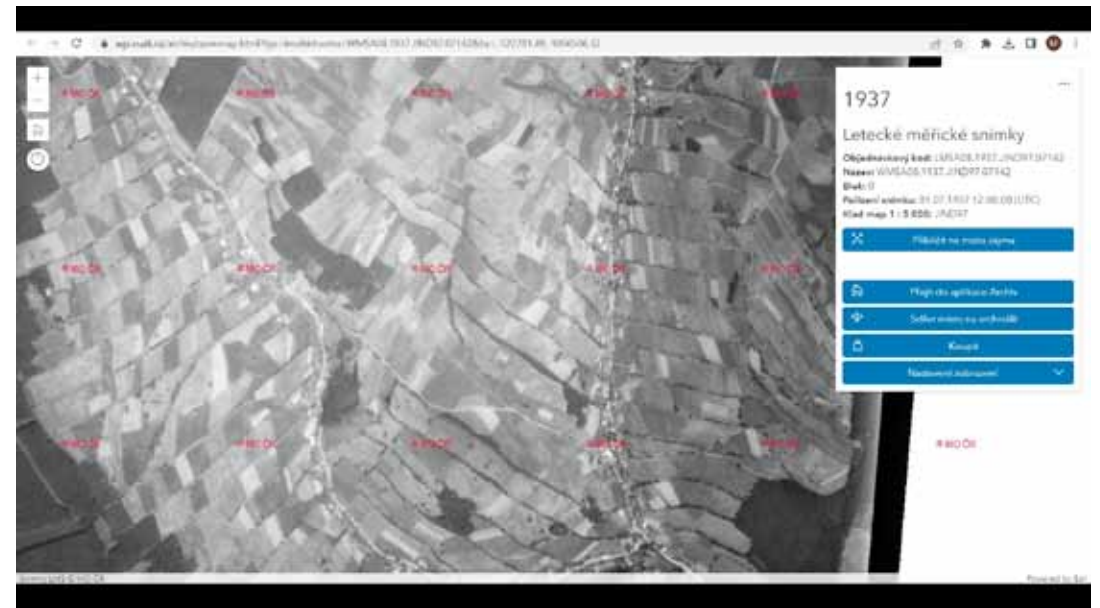
• Obr. 50 – Dlouhá Voda, m. č. obce Město Albrechtice (okr. Bruntál). Výřez z císařského otisku Stabliného katastru. Zdroj: Geoportál Moravskoslezského kraje.

• Obr. 51 – Polygony laserového leteckého skenování (LLS) realizovaného v rámci projektu (CzechGlobe).

• Obr. 52 – Příklad vizualizace dat LLS pořízených v rámci projektu.

• Obr. 53 – Historické letecké kolmé snímkování. Zdroj: Kontaminace.cenia.cz.

• Obr. 54 – Současná ortofotomapa Zdroj: Mapy.cz.

9.1.2 Primární zdroje informací o ohrožení památek kůrovcovou těžbou

(PK) **Identifikace památek aktuálně ohrožených kůrovcovou těžbou** byla realizována průnikem polygonů (evidovaných v >SASČR i nově zjištěných) území s archeologickými nálezy, zaznamenaných v *Heuristické mapě paměti krajiny moravských a slezských Sudet* s polygony zaznamenanými v *Kůrovcové mapě* poskytnutými >ÚHUL v *Katalogu mapových informací* (obr. 55). Poněvadž *Kůrovcová mapa* se aktualizuje zpětně, tj. zaznamenává zpravidla již odtěžené plochy, vzhledem k rychlému postupu kůrovcové těžby je nutno průnik pravidelně aktualizovat (například k 30. 5. 2022 jsou v *Kůrovcové mapě* vyznačené holiny a plochy se suchými jehličnany aktuální v období duben až září 2020). Komparací výsledku průniku polygonů z mapových podkladů s terénním průzkumem bylo zpravidla zjištěno již proběhlé narušení „opomíjených“ památek.

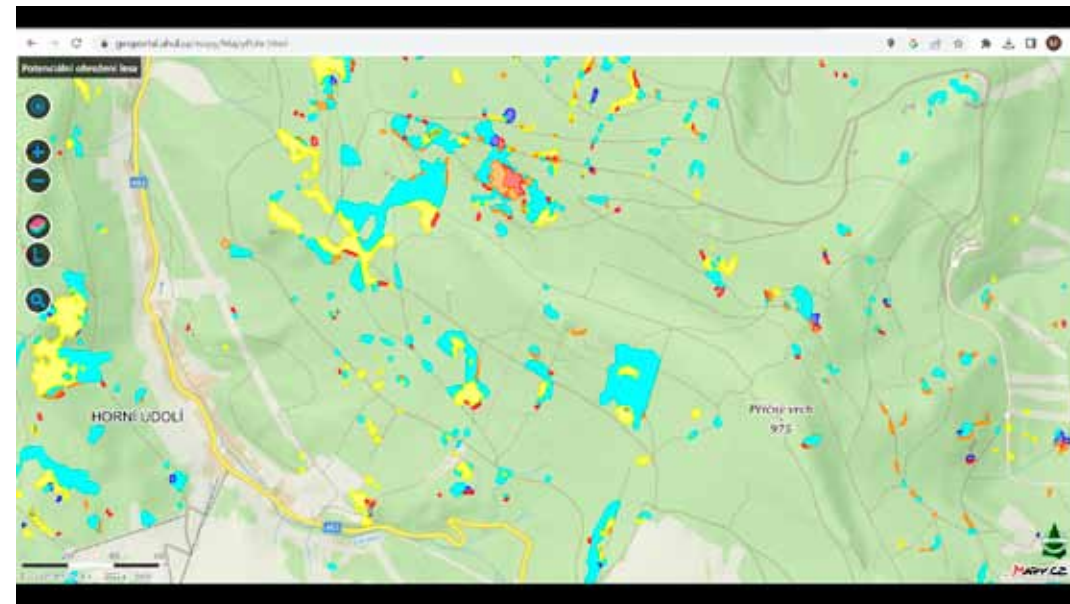
Rozšířenou možností, vedoucí k případné prevenci, nebo alespoň ke stanovení podmínek záchraného archeologického výzkumu na předem lokalitě ohrožené kůrovcovou těžbou, je **predikativní stanovení památek ohrožených kůrovcovou těžbou**. Lze tak učinit prostřednictvím průniku polygonů (evidovaných v >SASČR i nově zjištěných) území s archeologickými nálezy, zaznamenaných v *Heuristické mapě paměti krajiny moravských a slezských Sudet* (obr. 56) s polygony zaznamenanými v mapové sadě *Potenciální ohrožení lesa*, konkrétně v mapě *Lesní porosty se zastoupením smrku ztepilého nad 20 % podle věkových tříd 2018*, provozované >ÚHUL v *Katalogu mapových informací* na webu <https://geoportal.uhul.cz/mapy/MapyPohr.html>. Opět ale musíme brát v potaz zpoždění 4 let od zaznamenání „aktuálního“ stavu. Takže i v tomto případě se při ověření situace terénním průzkumem může někdy jednat o již narušené či aktuálně narušované lokality.

Při sběru dat v roce 2020 pro „Heuristickou mapu archeologických památek“ bylo z celkového počtu 1444 lokalit definováno na základě průniku polygonů lokalit s polygony území zasaženými kůrovcovou těžbou 107 lokalit aktuálně ohrožených kůrovcovou těžbou. Podle výsledků sběru dat prostřednictvím terénního výzkumu pro účely aktuálně vytvořené „*Mapy paměti krajiny moravských a slezských Sudet v ohrožení*“, konkrétně její dílčí části s názvem „*Ohrožení památek moravských a slezských Sudet lesním hospodářstvím v roce 2022*“, je aktuálně těžbou dřeva ohroženo **akutně 25 lokalit, pravděpodobně** (to jest ve výhledu cca 2–5 let) **97 lokalit a potenciálně 105 lokalit**.

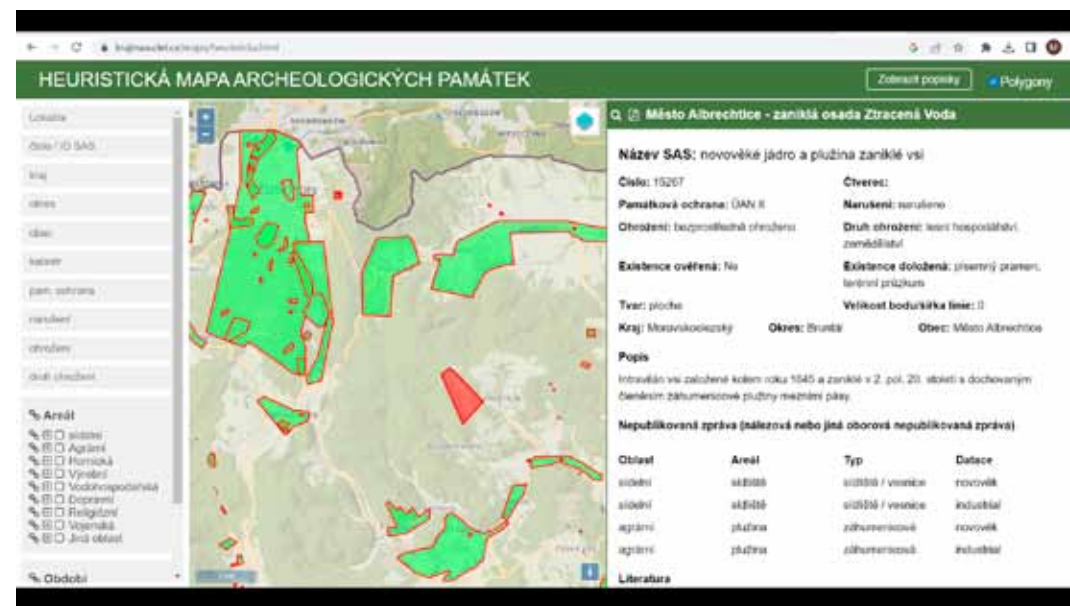
Protože kůrovcem, případně dalšími škůdci a vlivy jsou ohroženy i borové lesy (viz <https://www.enviweb.cz/121556>), obdobně lze postupovat i v případě tohoto druhu lesů (viz mapa *Ohrožené borové lesy* ve zmíněné mapové sadě *Potenciální ohrožení lesa*, provozované >ÚHUL v *Katalogu mapových informací* (opět <https://geoportal.uhul.cz/mapy/MapyPohr.html>)).

9.2 Výsledky terénního výzkumu vybraných částí území

(MZ/JH/PŠ/JV) Nedílnou součástí projektu *Paměť krajiny moravských a slezských Sudet v ohrožení* byly rovněž drobné terénní odkryvy v prostoru lokalit v různé míře zasažených kůrovcovou kalamitou a následnou těžbou. Cílem bylo získat informace o charakteru a stavu archeologických terénů v lesním prostředí, identifikace rizikových faktorů z hlediska těžební a pěstební činnosti a jejich dopadu na hodnoty tvořící podstatu archeologického dědictví. Jako referenční lokality byly vybrány dvě montánní památky a jedna zaniklá středověká ves, které zahrnují různé typy archeologických objektů. Vzhledem ke skutečnosti, že archeologické výzkumy nebyly vyvolány stavební činností či jinou činností, kterou by mohlo být ohroženo provádění archeologických výzkumů (srov. odst. 2, § 22, zák. č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči), jednalo se o tzv. výzkumy badatelské, ke kterým na základě žádosti vydal kladné stanovisko >ARÚ v Brně. S vlastníky příslušných nemovitostí byla uzavřena Dohoda o podmínkách provedení archeologického výzkumu (srov. odst. 1, § 22, zák. č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči), v jednom případě (prostor národní přírodní památky) byl nutný souhlas orgánu ochrany přírody podle ustanovení § 75 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 78 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Příkladem aplikace památkového postupu na kulturní památce po polomu je záchraný archeologický výzkum realizovaný na hradišti v trati „U Josefa“ na k. ú. Stavenice.

Obr. 55 – Mapová sada *Potenciální ohrožení lesa* v *Katalogu mapových informací*. Zdroj: <https://geoportal.uhul.cz/mapy/MapyPohr.html>.

Obr. 56 – *Heuristická mapa paměti krajiny moravských a slezských Sudet*. Zdroj: <http://krajinasudet.cz/mapa/heuristicka.html>.

9.2.1 Doly na železnou rudu na Javorovém vrchu (k. ú. Malá Morávka, okr. Bruntál)

V oblasti Javorového vrchu v severní části katastru Malé Morávky na Bruntálsku (obr. 57) jsou zachovány četné pozůstatky historické hornické činnosti zaměřené na těžbu železných rud, které byly zpracovávány železárnami v Malé Morávce a později i v Ludvíkově a Hubertově (Karlova Studánka). Počátky exploatace železných rud v Malé Morávce lze předpokládat již ve středověku, založení dodnes dochovaných dolů patrně spadá do doby kolem počátku 17. století. Prudký rozvoj zdejších hutí a dolů je spojen s poptávkou po zbraních a střelivu v době třicetileté války, kdy bruntálské panství získal Řád německých rytířů. V důsledku problémů se zajištěním dřevěného uhlí potřebného pro železářskou výrobu došlo na konci 17. století k útlumu těžby, která se opětovně začala rozvíjet ve 2. pol. 18. století a udržela se až do 19. století (obr. 58). Lokalita je chráněna jako národní přírodní památka, kde předmětem ochrany je komplex železorudných dolů, včetně všech jeho podzemních i povrchových částí, tvořících významné geologické odkryvy v komplexu hornin vrbenské skupiny, a zvláště biotop společenstva letounů (Chiroptera), včetně jejich populací, a dále i fragment květnaté bučiny. Jednotlivé dobývky jsou zabezpečeny ohrazením a mřížemi a monitorují je pracovníci České geologické služby (obr. 59–61).

V rámci projektu byla níže položená část dolů na severovýchodním úbočí Javorového vrchu detailně zaměřena metodou leteckého a výběrově i pozemního laserového skenování, jejíž výsledky posloužily k vytvoření digitálního modelu reliéfu a revizi výsledků dosavadních zaměření (obr. 62–66). V takto získaném modelu byly interpretovány terénní hrany, které byly následně ověřeny a interpretovány v terénu. Identifikovány tak byly různé montánní reliktů – jámy a dobývky (vč. pozůstatků průzkumných prací), odvaly, plošiny a také pozůstatky dopravních a zpracovatelských objektů. Cílem drobného terénního odkryvu bylo vybrané terénní útvary interpretovat z hlediska jejich funkce (obr. 67, č. 6, 12 a, b), resp. pokusit se získat archeologický materiál umožňující časově zařadit jednotlivé etapy těžby v prostoru uměle vytvořených plošin (obr. 67, č. 8 a 13). Realizováno bylo celkem 6 sond o plošné rozloze 1,5–7,2 m², které byly ihned po ukončení jejich exkavace zahrnuty, a reliéf terénu byl uveden do původního stavu (obr. 68, 69). Odebírány byly rovněž vzorky pro specializované přírodovědné analýzy (archeobotanickou, mineralogickou a archeometalurgickou). Na lokalitě proběhl, jako součást archeologického výzkumu, rovněž průzkum detektorem kovů. Získané nálezy byly přesně zaměřeny totální geodetickou stanicí.

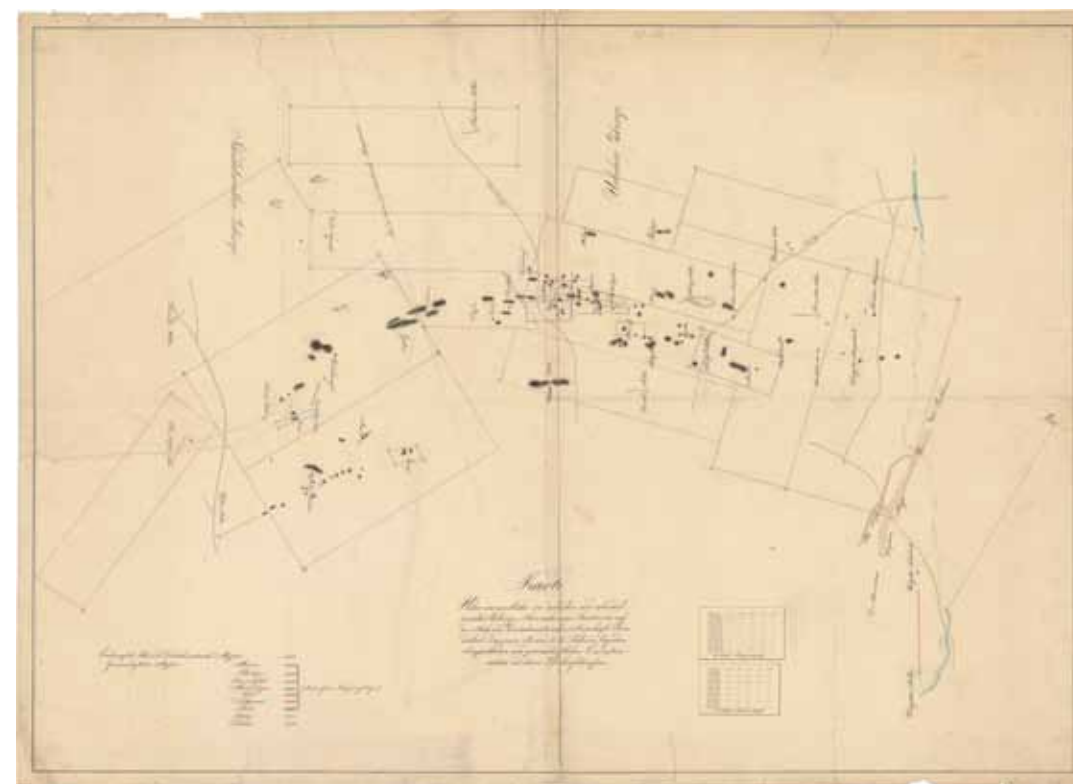
Terénní odkryv umožnil studovat stratigrafii lokality a lépe pochopit vznik zdejšího velmi členitého montánního reliéfu. Ten je tvořen takřka výhradně antropogenními tvary sestávajícími z materiálu přemístěného v důsledku těžby (skrývky, odvaly), dochovány jsou i zděné konstrukce (zídka vymezující pracovní prostor při ústí jámy Martin, objekt kovárny) a situace související se závěrečnou fází těžby (deponie železné rudy). Praktická absence keramických nálezů v prostoru dolů ukazuje, že lokalita patrně nebyla ani krátkodobě osídlena, kovové nálezy vykazovaly souvislost s dobýváním a transportem suroviny pro výrobu železa (podkovy, různá kování, části řetězů, hřeby), resp. jeho kovářským zpracováním v prostoru kovárny (struska).

Lokalita pokrytá vzrostlým lesem většinou bez keřového patra je vynikající časovou konzervou vhodnou k všestrannému studiu montánního reliéfu, jediné narušení představovaly stopy nelegálního detektoringu v podobě různě hlubokých nezahrnutých jam a jamek. Jako vhodné opatření pro ochranu lokality se jeví předání podkladů s dislokací a popisem archeologických objektů pracovníkům příslušné lesní správy spolu s upozorněním na nutnost hlásit PČR případná podezření na protiprávní jednání ze strany neoprávněných osob vyhledávajících detektorem kovů nálezy archeologické povahy (správní delikt uvedený v § 35, odst. 2, písm. g) zák. č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči). Do budoucna lze předpokládat, že menší morfologické tvary mohou být ohroženy polomem nebo těžbou při dosažení mýtního stáří porostu.

9.2.2 Rudní revír Starohoří

V oblasti Starohoří (Altenberg) se na jihozápadním svahu Příčné hory (k. ú. Horní Údolí, okr. Jeseník) nachází velké množství reliktů dolování (dobývky, propadliny, odvaly, zářezy, jámy, štoly aj.), úpravy rud, souvisejících s dopravní infrastrukturou, vodním hospodářstvím a také osídlením (obr. 70–74). Jejich časové zařazení do 14. až 15. století vychází z datace keramických zlomků získaných většinou povrchovými sběry, některé z nich jsou mladší a souvisí s novověkou těžební činností. Doly byly odvodňovány od počátku 14. století I. dědičnou štolou, kterou doplnila na konci 15. století II. dědičná štola zvaná Althackelsberská. V 17. století byl k odvodnění dolů sestaven vodotěžní stroj, jehož některé části se dochovaly v hloubení

- Obr. 57 – Javorový vrch, k. ú. Malá Morávka (okr. Bruntál). Lokalizace území řešeného v rámci projektu
Zdroj: Mapy.cz.

- Obr. 58 – Javorový vrch, k. ú. Malá Morávka (okr. Bruntál). Historická důlní mapa (uloženo MZA Brno, fond. D16-mapy, č. 486).

• Obr. 59 – Javorový vrch, k. ú. Malá Morávka (okr. Bruntál). Ústí Urlenschacht pod Velkou pinkou. Foto: M. Zezula 2020.

dodnes. V prostoru lokality je vyhlášena kulturní památka r. č. 12895/8-3843 rudní revír Starohoří. Nejproblematictější místa z hlediska bezpečnosti (nebezpečí pádu nebo vzniku propadu) jsou zabezpečena ohrazením.

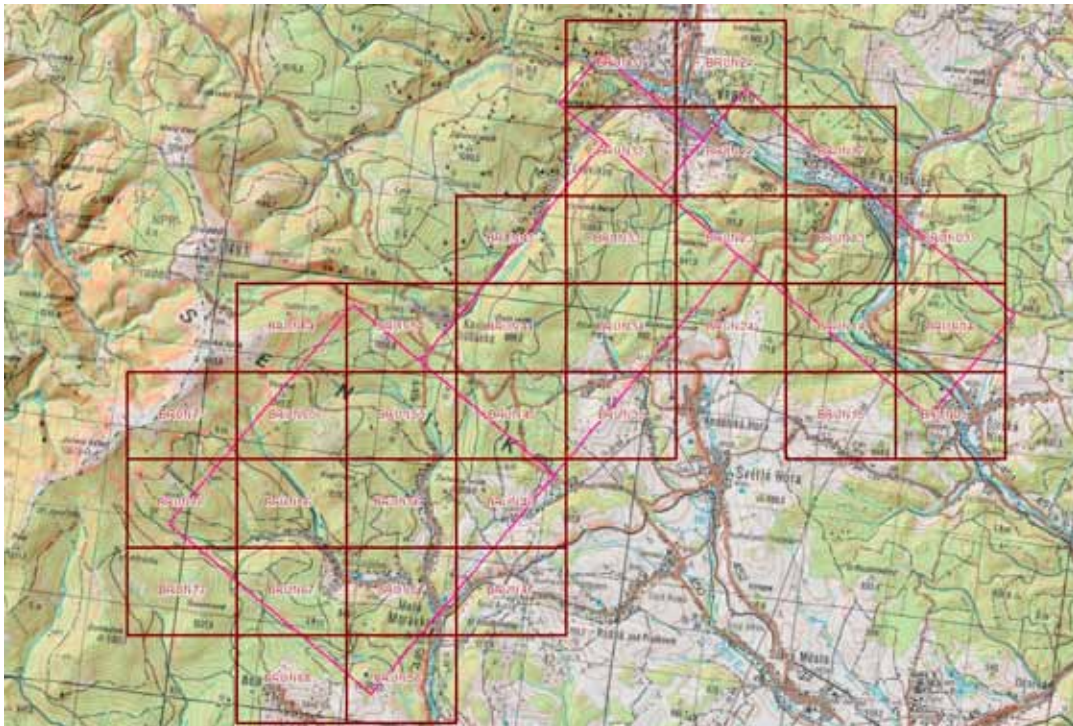
Lokalita byla již dříve geodeticky zaměřena a popsána, další informace o ní doplnil >DMR vytvořený na základě dat pozemního laserového skenování. Hlavním cílem aktuálního výzkumu bylo získat více informací o kamenných stavbách v SV části lokality (terénní terasy s kvadratickými zděnými útvary), tak aby byla možná jejich interpretace z hlediska funkce a datace. Současně byly v prostoru zaniklých vodních nádrží odebírány vzorky pro přírodovědné analýzy (palynologická, archeobotanická, C14 aj.). V části lokality byla prostorová data doplněna metodou pozemního laserového skenování. Terénní odkryvy byly plošně omezené, realizovány byly 3 sondy o rozloze 10 až 16 m² (obr. 76, 77). Sondy byly situovány v místech půdorysů staveb (lokalizace viz obr. 75, č. 11, 16 a 27) a bodové sondy pro odběry vzorků (obr. 75, nádrže č. 9, 20 a 22). V okolí sond proběhl také detektorový průzkum. Na základě získaných nálezů můžeme potvrdit středověkou dataci zděných struktur a jejich souvislost s těžební činností a zpracováním získané suroviny (nálezy hornických železek a strusek). Ačkoliv nebyla v případě zkoumaných objektů přímo doložena jejich sídlíšní funkce, na trvalejší osídlení lokality v průběhu 14. a 15. století ukazuje poměrně značná kvantita keramických a kovových nálezů (obr. 78, 79).

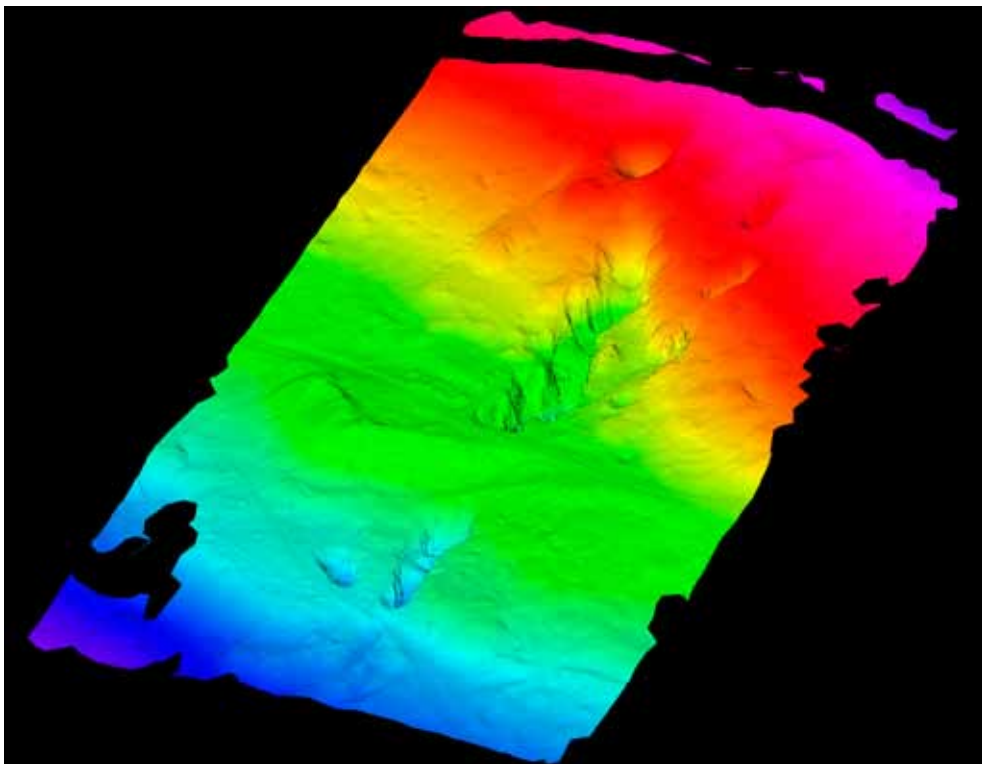
• Obr. 60 – Javorový vrch, k. ú. Malá Morávka (okr. Bruntál). Dobývky a šachty pod dolem Simon-Juda. Foto: M. Zezula 2020.

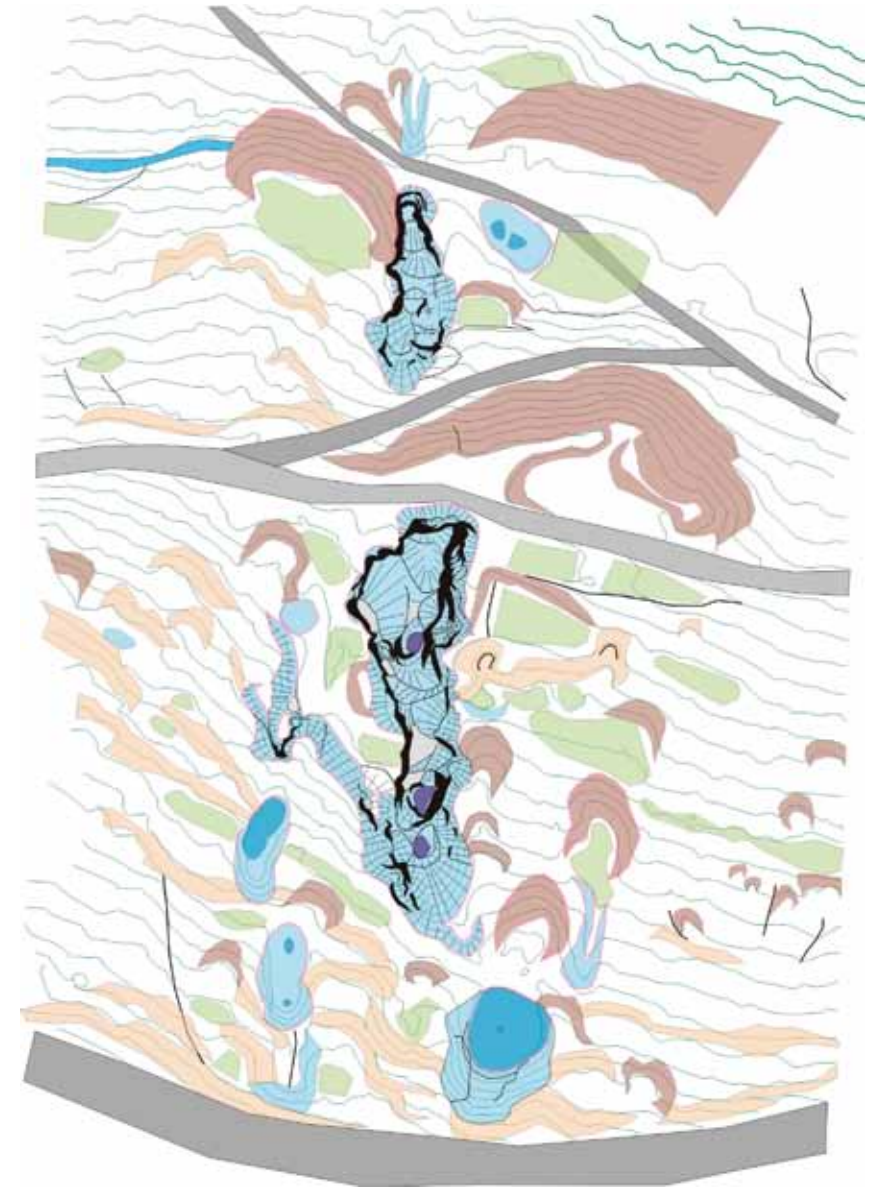
• Obr. 61 – Javorový vrch, k. ú. Malá Morávka (okr. Bruntál). Dobývka dolu Simon-Juda. Foto: M. Zezula 2020.

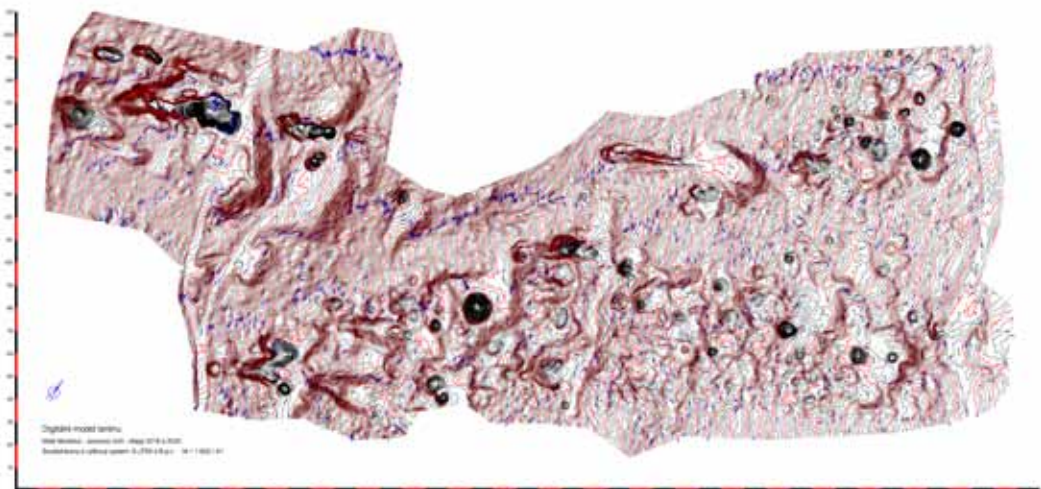
• Obr. 62 – Bruntálsko. Rozsah LLS realizovaného v rámci projektu (CzechGlobe).

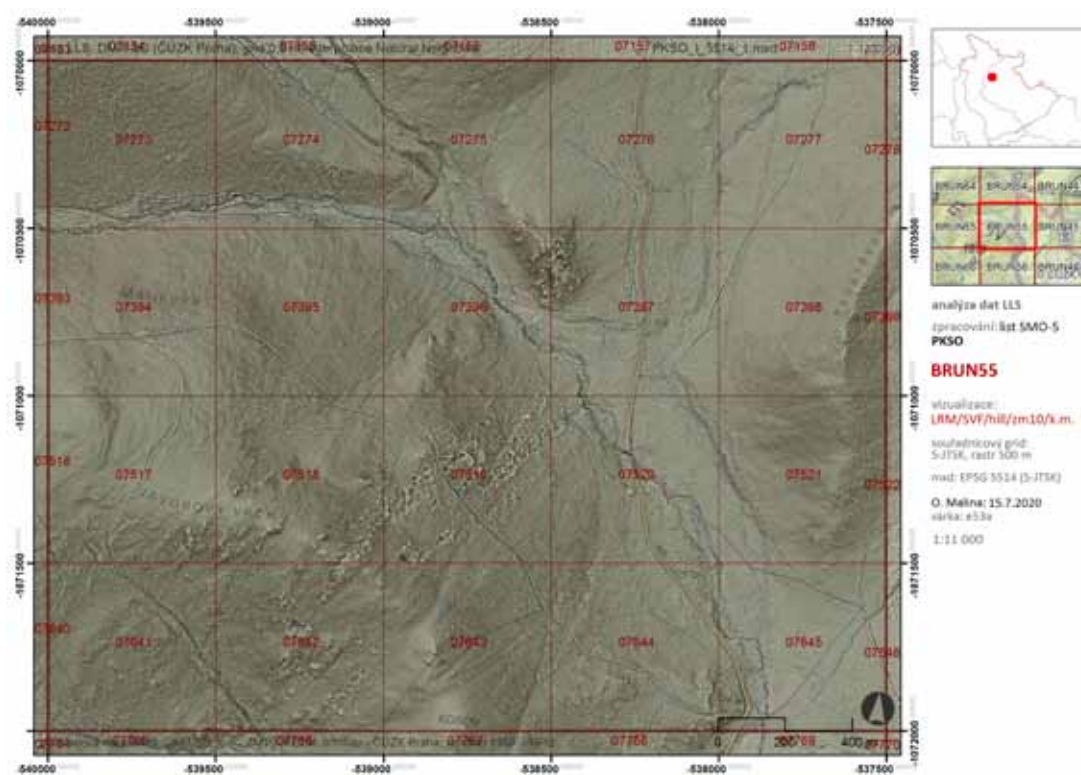
• Obr. 63 – Javorový vrch, k. ú. Malá Morávka (okr. Bruntál). Důl Simon a Juda. Zaměření laserovým pozemním skenováním, stínovaný model, pohled od severu. Autor: M. Tejkal.

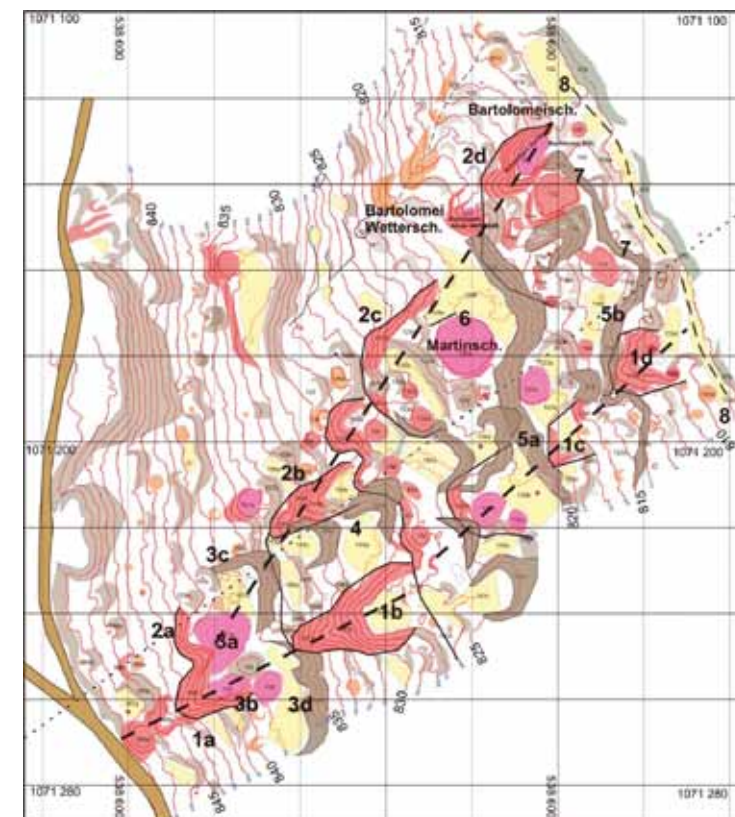
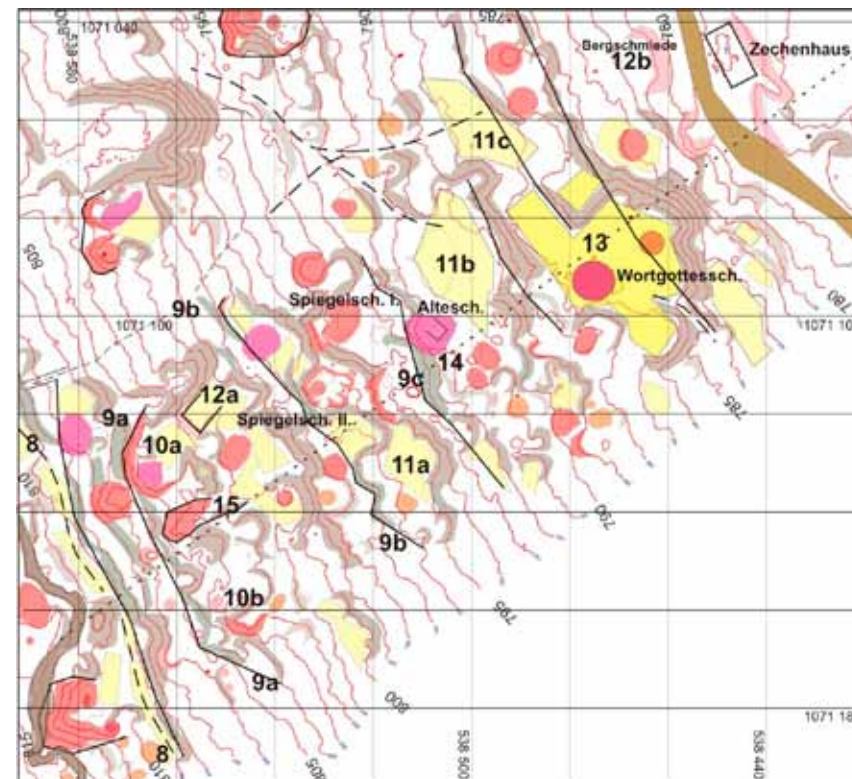
• Obr. 64 – Javorový vrch, k. ú. Malá Morávka (okr. Bruntál). Důl Simon a Juda. Interpretace terénních relikvů zaměřených laserovým skenováním. Autor: J. Večeřa.

• Obr. 65 – Javorový vrch, k. ú. Malá Morávka (okr. Bruntál). DMR pořízený metodou PLS. Autor: M. Tejkal.

• Obr. 66 – Javorový vrch, k. ú. Malá Morávka (okr. Bruntál). Digitální model reliéfu (DMR) z dat laserového leteckého skenování (LLS) v kompozitní vizualizaci. Podkladová data CzechGlobe, vizualizace O. Malina.

• Obr. 67 – Javorový vrch, k. ú. Malá Morávka (okr. Bruntál). Zaměření a interpretace montánního reliéfu. Autor: J. a V. Večeřovi.

• Obr. 68 – Javorový vrch, k. ú. Malá Morávka (okr. Bruntál). Terénní odkryv v archeologické sondě S5.
Foto: M. Zezula 2021.

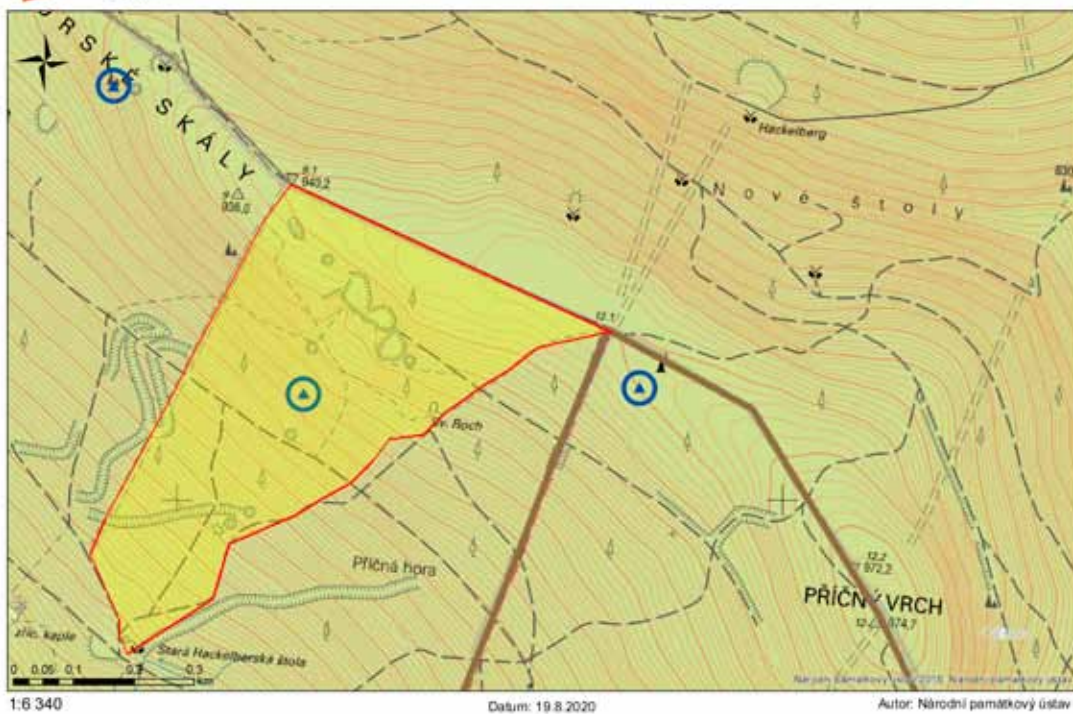
• Obr. 69 – Javorový vrch, k. ú. Malá Morávka (okr. Bruntál). Terénní odkryv v archeologické sondě S5.
Foto: M. Zezula 2021.

• Obr. 70 – Příčný vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Lokalizace území řešeného v rámci projektu. Zdroj: Mapy.cz.

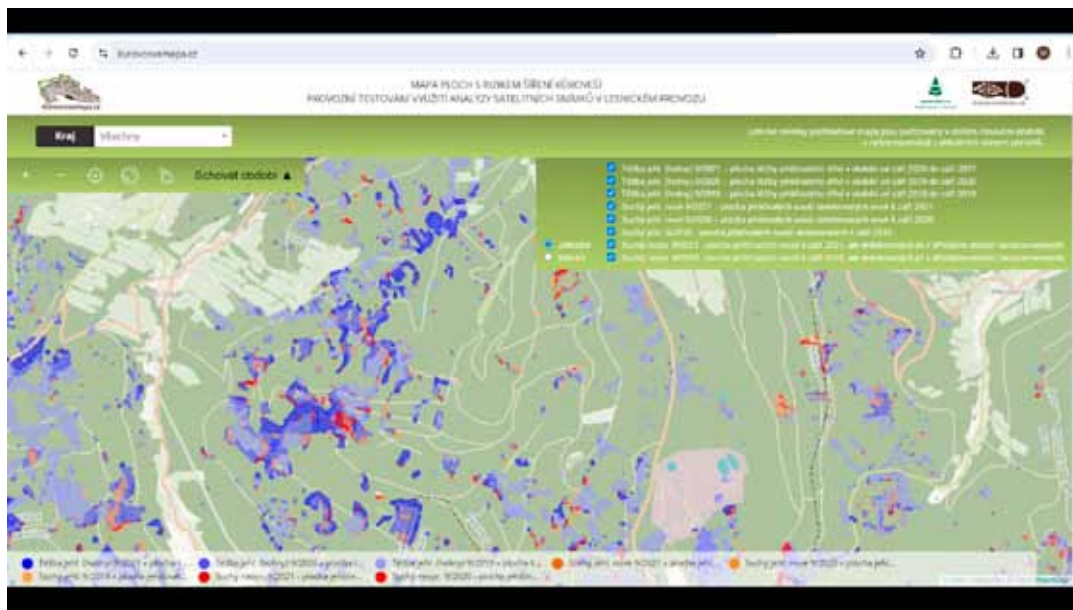

• Obr. 71 – Příčný vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Poddolovaná území Zdroj: Geofond ČGS.

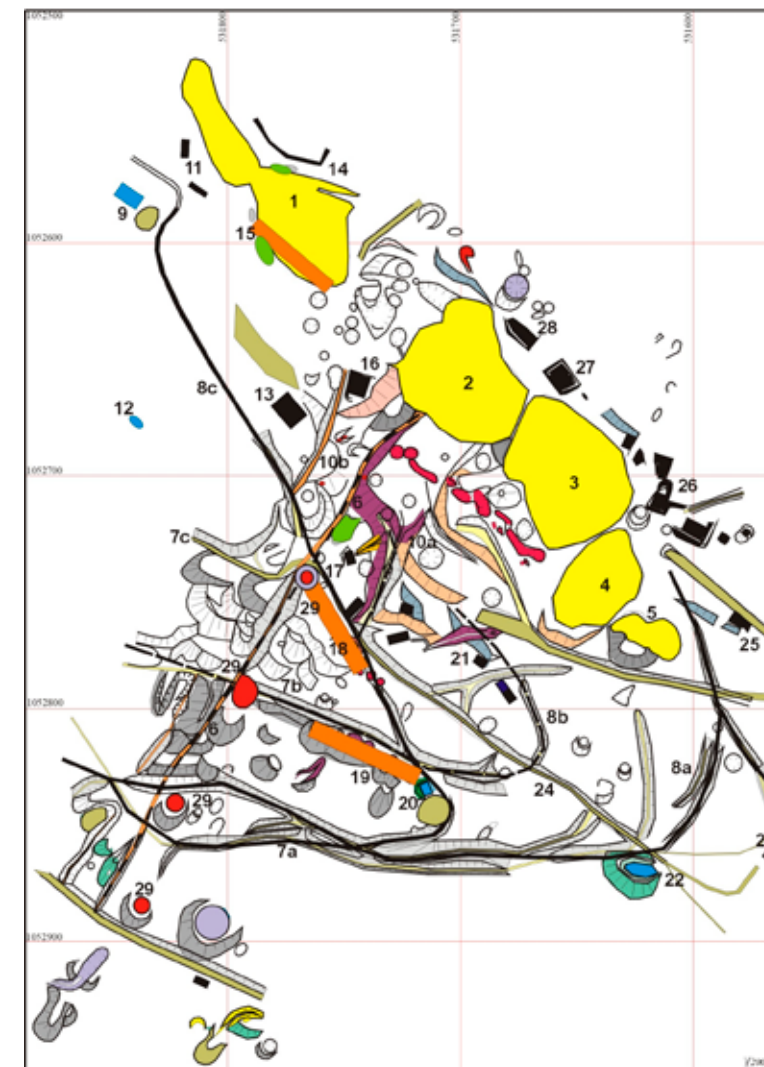

• Obr. 73 – Příčný vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Prostorové vymezení lokality v Památkovém katalogu NPÚ.

• Obr. 74 – Příčný vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Kůrovcová mapa (ÚHUL)

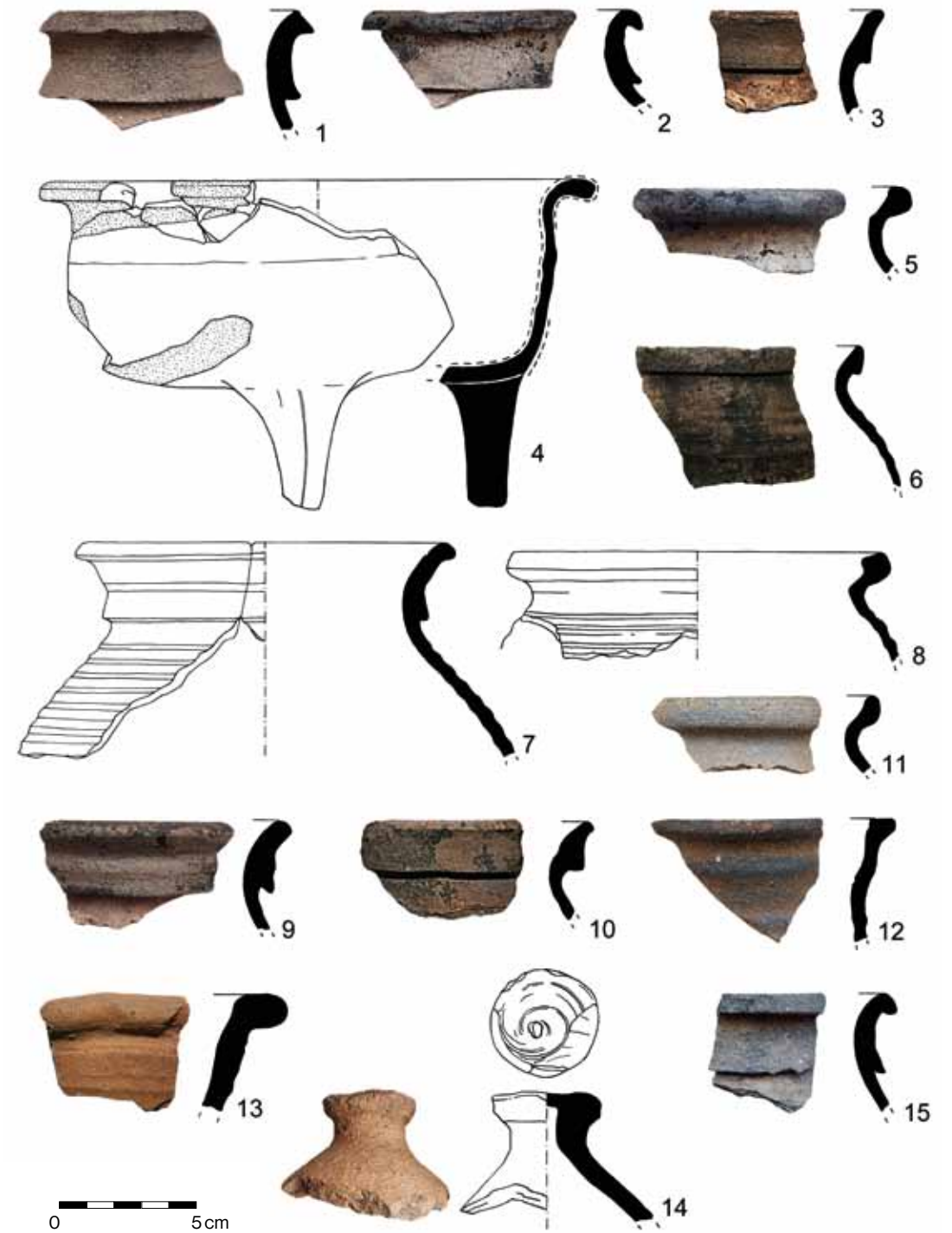
• Obr. 75 – Příčný vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Podle J. a V. Večeřových.

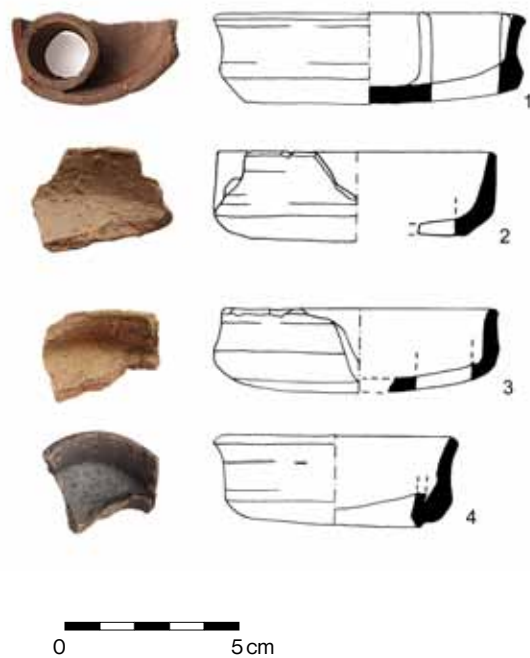
• Obr. 76 – Příklad vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Terénní terasa zkoumaná archeologickou sondou S3.
Foto: M. Zezula 2020.

• Obr. 77 – Příklad vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Terénní terasa zkoumaná archeologickou sondou S3.
Foto: M. Zezula 2020.

• Obr. 78a – Příklad vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Výběr keramických nálezů z terénního odkryvu.
Kresebná a fotografická dokumentace NPÚ (2021).

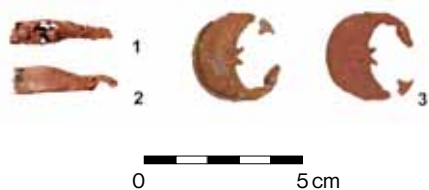
• Obr. 78b – Příčný vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Výběr keramických nálezů z terénního odkryvu. Kresebná a fotografická dokumentace NPÚ (2021).

• Obr. 79a – Příčný vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Výběr kovových nálezů z terénního odkryvu. Foto: O. Schejbal 2021.

• Obr. 79b – Přičný vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Výběr kovových nálezů z terénního odkryvu. Foto: O. Schejbal 2021.

• Obr. 79c – Přičný vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Výběr kovových nálezů z terénního odkryvu. Foto: O. Schejbal 2021.

• Obr. 80 – Přičný vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Odběr vzorků pro přírodovědné analýzy v rámci archeologického výzkumu. Foto: M. Zezula 2020.

• Obr. 81 – Přičný vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Polomem zasažená Lange Pinge. Foto: M. Zezula 2020.

Rudní revír Starohoří byl zasažen kůrovcovou kalamitou a kalamitní těžbou, která probíhala současně s archeologickým výzkumem. Narušení lokality bylo eliminováno díky komunikaci s vlastníkem lesa a pracovníky lesní správy, kteří měli k dispozici zaměření jednotlivých částí lokality vynesené do porostních map. Přesto se nepodařilo poškození lokality zcela zabránit, neboť terén v prostoru Lange Pinge byl na jaře roku 2021 zasažen polomem, v důsledku kterého byly ve vývratech narušeny vrstvy s archeologickými nálezy. Následná likvidace polomu byla na naše doporučení provedena za pomoci lanovky, takže nedošlo k jejímu dalšímu narušení pojezdem mechanismů. Dohodnuta byla i další opatření směřující k ochraně předmětné kulturní památky spočívající v úklidu dřevní hmoty a regulaci pěstební činnosti, která by se měla vyhnout stěnám konkávních tvarů.

9.2.3 Zaniklá středověká ves Rabendorf

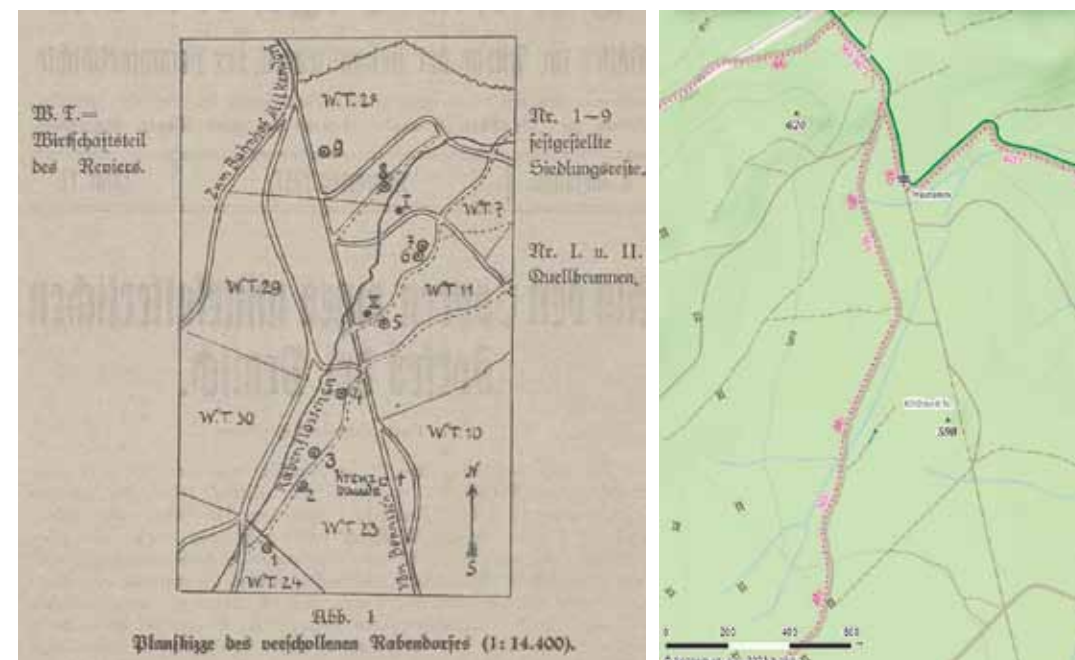
Ves Rabendorf je poprvé zmíněná v roce 1288 v listině Beneše z Branice pro klášter Hradisko u Olomouce. Ve 14. století byla vyčleněna z hornobenešovského dominia a stala se součástí statku v Lichnově, v souvislosti s nímž je naposledy uvedena jako osedlá k roku 1421. Poté z písemných pramenů mizí a opětovně je již jako pustá zaznamenána v urbáři lichnovského zboží z roku 1564. Terénní pozůstatky vsi identifikoval ve 20. letech 20. století J. Rotter v prostoru mezi tzv. Křížovou boudou a dnešním turistickým rozcestníkem Havranov, ve 30. letech byl jeden z těchto relikvů archeologicky odkryt K. Schirmeisem, prozatím naposledy v odborné literatuře na zánik ves upozornil V. Goš (1979, 64–66; obr. 82–84).

V uplynulých zhruba pěti letech bylo polesí Havranov těžce zasaženo kůrovcovou kalamitou a následnou kalamitní těžbou, nyní je postupně opět zalesňováno (obr. 85). Terén s pozůstatky >ZSV je z části pokryt hustým porostem tzv. pionýrských dřevin, zčásti se na něm nacházejí vysokou trávou zarostlé holiny s novou výsadbou. V místech vytěžených a zalesněných ještě před kůrovcovou kalamitou je hustý neprostupný porost. Na základě podnětu Obce Lichnov zde byla provedena v rámci projektu Paměť krajiny povrchová prospekce, která sice identifikovala některé z ploch, kde se měly dle J. Rottera a K. Schirmeisena nacházet jednotlivé usedlosti související se zaniklou vsí, žádné průkazné známky sídlištních aktivit ale nebyly v těchto místech zjištěny. Průkazné doklady sídlištních aktivit se nepodařilo identifikovat ani studiem >DMR pořízeného z dat >LLS. (obr. 86).

Cílem terénních prací proto byl plošně omezený revizní odkryv usedlosti č. 4, který měl výsledky měření ověřit. Realizována byla sonda S1, vytyčená ve tvaru písmene T o rozměrech 7 krát 1,5 m s vybočením jižním směrem 2 krát 1,5 m. Následně byla v místě křížení doplněna severním směrem sonda S3 o rozměrech 3 krát 1,5 m. Bezprostředně pod vrstvou lesní hrabanky byla zachycena kamenná destrukce, pod níž se v sondě S3 podařilo vypreparovat líc zdiva a v jeho sousedství zahloubený objekt. Z jeho výplně i kulturní vrstvy v okolí destrukce byl získán poměrně početný soubor keramických nálezu, které se časově řadí do 2. poloviny 13. až přelomu 13. a 14. století (obr. 94). Výzkum měl pouze částečně destruktivní charakter, kamenné struktury nebyly rozebírány a došlo k jejich opětovnému zásypu. Terénní odkryv byl v okolí doplněn také detektorovým průzkumem se standardní prostorovou identifikací nalezených předmětů. Mezi takto získanými artefakty je poměrně početně zastoupena výstroj koně a jezdce (podkovy, udidlo, ostruhy), takže je možná jejich souvislost s provozem na cestě procházející vsí, ze které se dochovaly na severním úbočí lichnovského údolí svazky úvozových cest (obr. 87, 95). Část terénních prací proběhla jako praxe studentů archeologie Univerzity Palackého v Olomouci.

>ZSV Rabendorf představuje specifický příklad lokality, na které probíhala v nedávné době jak plánovaná, tak i kalamitní těžba dřeva bez jakýchkoliv opatření ve vztahu k ochraně archeologických struktur. Přesto nebylo v rámci odkryté plochy zjištěno jakékoliv narušení archeologické situace. Ta ovšem byla překryta lesní hrabankou a bez použití prospekčních metod ji nebylo možné identifikovat. To se týká i ostatních usedlostí, jejichž zbytky byly v 1. polovině 20. století patrné, takže je pravděpodobné, že došlo v důsledku lesnických činností k jejich částečné aplanaci, aniž bychom ovšem mohli určit, kdy se tak stalo. Důsledkem uvedených vlivů je ztížená možnost lokalitu vědecky studovat a dokumentovat. Mimo to ale nejsou relikty >ZSV patrně nijak akutně ohroženy, nicméně je žádoucí jejich postupná identifikace tak, aby mohly být zohledněny v porostních mapách. I zde se místně příslušná lesní správa projevuje jako maximálně součinná a plánuje se prezentace lokality přímo v terénu formou informačních cedulí. Vzhledem k následnému očekávanému zájmu amatérských hledačů pokladů, kteří vykonávají nelegální průzkum detektorem kovů, se jako vhodné opatření jeví preventivní detektorový průzkum a spolupráce s lesní stráží, která by měla monitorovat pohyb vozidel v tomto odlehlém území.

- Obr. 82 – ZSV Rabendorf, k. ú. Lichnov (okr. Bruntál). Lokalizace území řešeného v rámci projektu (Mapy.cz).

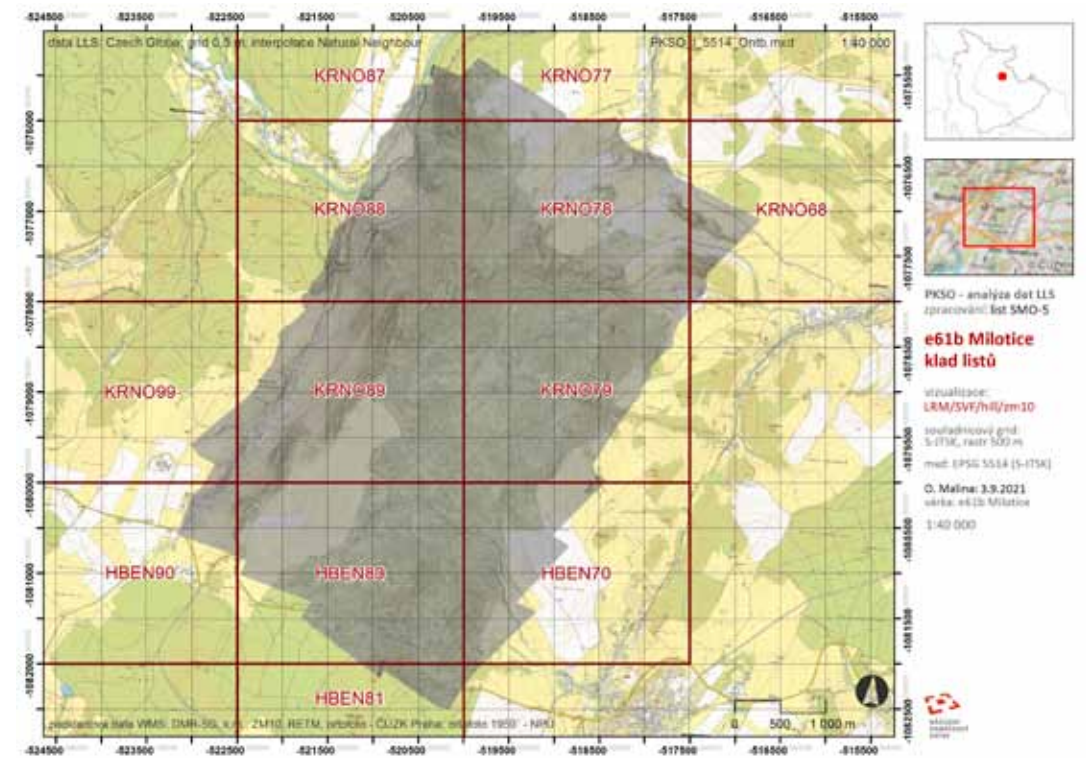
- Obr. 83 – ZSV Rabendorf, k. ú. Lichnov (okr. Bruntál). Relikty zaniklé vsi podle K. Schirmeisena (1937) a její území v současném mapovém podkladu (Mapy.cz).

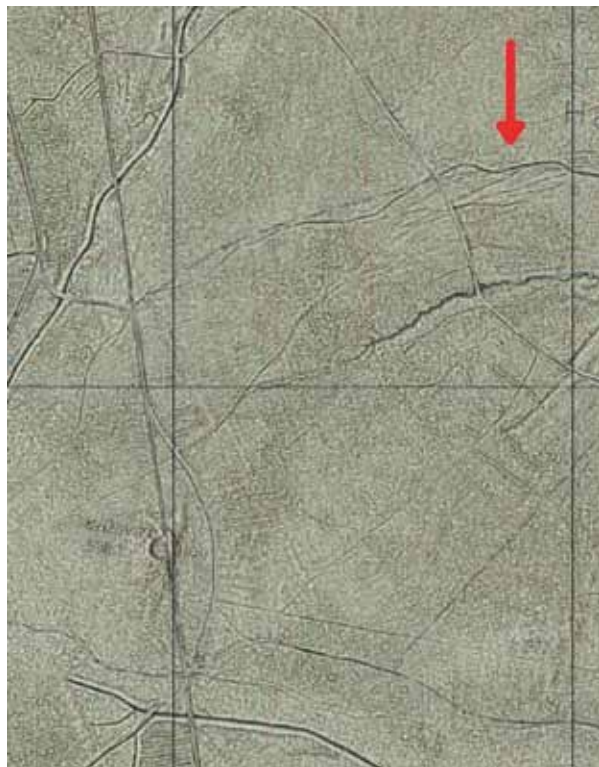
• Obr. 84 – ZSV Rabendorf, k. ú. Lichnov (okr. Bruntál). Soutisk plánu K. Schiremisena (1937) a současné ortofotomapy (Mapy.cz, georeferencoval J. Gemela).

• Obr. 85 – ZSV Rabendorf, k. ú. Lichnov (okr. Bruntál). Území zaniklé vsi odkryté kalamitní kůrovcovou těžbou. Foto: J. Hlas 2021.

• Obr. 86 – Polesí Havranov, k. ú. Lichnov a Milotice n. Opavou, (okr. Bruntál). Digitální model reliéfu (DMR) z dat laserového leteckého skenování (LLS) v kompozitní vizualizaci. Podkladová data CzechGlobe, vizualizace O. Malina.

• Obr. 87 – ZSV Rabendorf, k. ú. Lichnov (okr. Bruntál). Území zaniklé vsi ve výřezu z DMR, svazek úvozových cest označen šipkou.

• Obr. 88 – ZSV Rabendorf, k. ú. Lichnov (okr. Bruntál). Magnetometrické měření (ÚHAM Filozofické fakulty Masarykovy univerzity) v místě usedlosti č. 4 dle plánu K. Schirmeisena (1937). Foto: M. Zezula 2021.

• Obr. 89 – ZSV Rabendorf, k. ú. Lichnov (okr. Bruntál). Výsledky magnetometrického měření v místě usedlosti č. 4 dle plánu K. Schirmeisena (1937). (ÚHAM Filozofické fakulty Masarykovy univerzity).

• Obr. 90 – ZSV Rabendorf, k. ú. Lichnov (okr. Bruntál). Terénní odkryv pozůstatků usedlosti č. 4 v archeologické sondě S1. Foto: J. Hlas 2021.

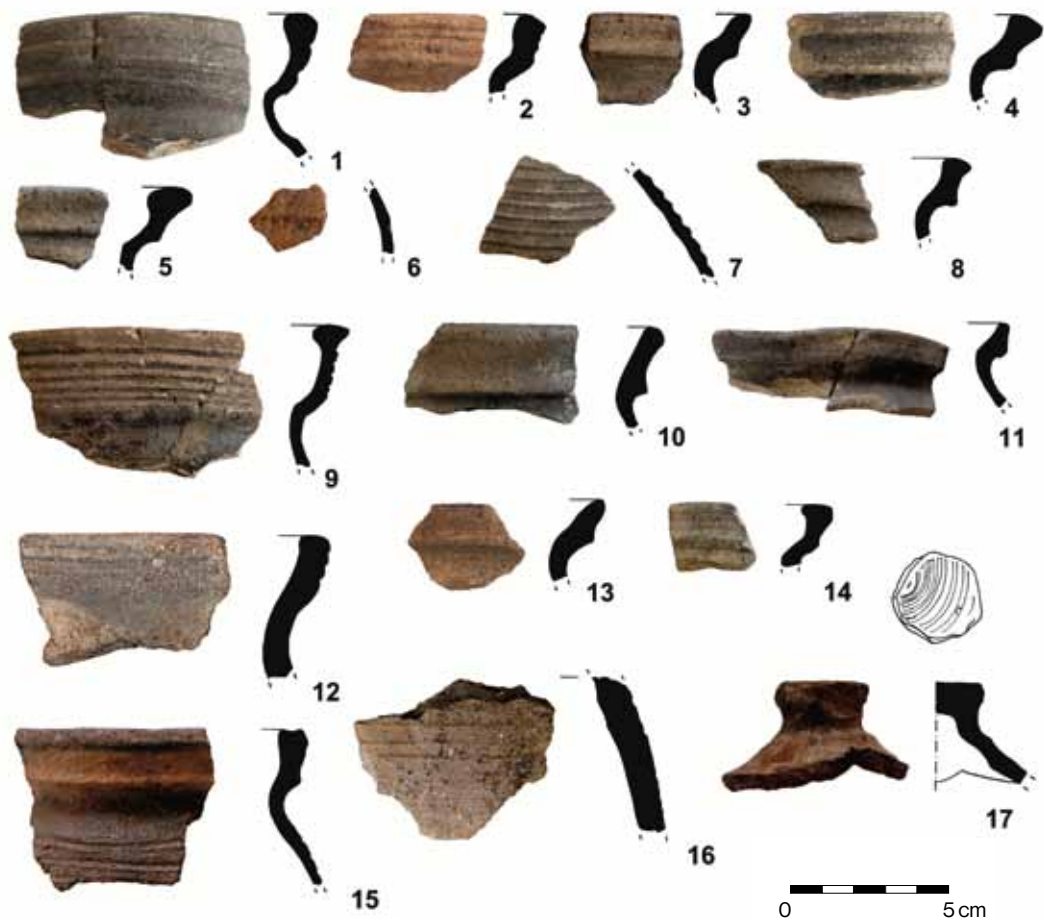
• Obr. 91 – ZSV Rabendorf, k. ú. Lichnov (okr. Bruntál). Terénní odkryv pozůstatků usedlosti č. 4 v archeologické sondě S1. Foto: J. Hlas 2021.

• Obr. 92 – ZSV Rabendorf, k. ú. Lichnov (okr. Bruntál). Terénní odkryv pozůstatků usedlosti č. 4 v archeologické sondě S1. Foto: M. Zezula 2021.

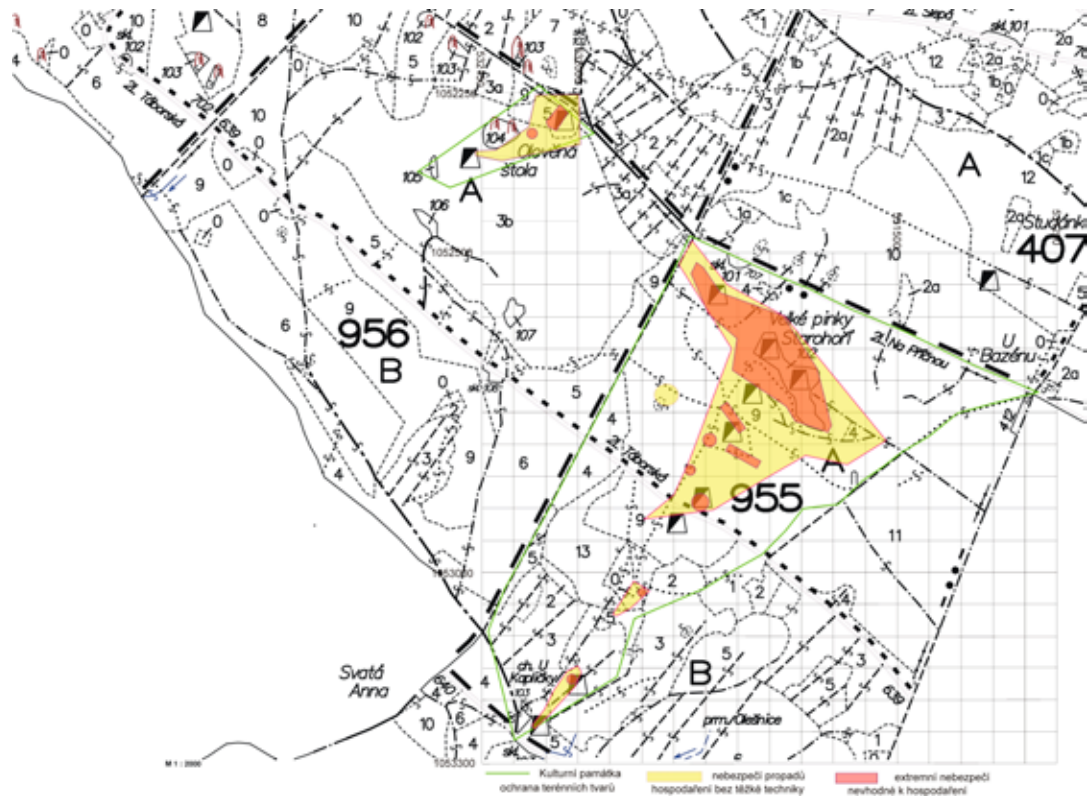
• Obr. 93 – ZSV Rabendorf, k. ú. Lichnov (okr. Bruntál). Terénní odkryv pozůstatků usedlosti č. 4 v archeologické sondě S2. Foto: M. Zezula 2021.

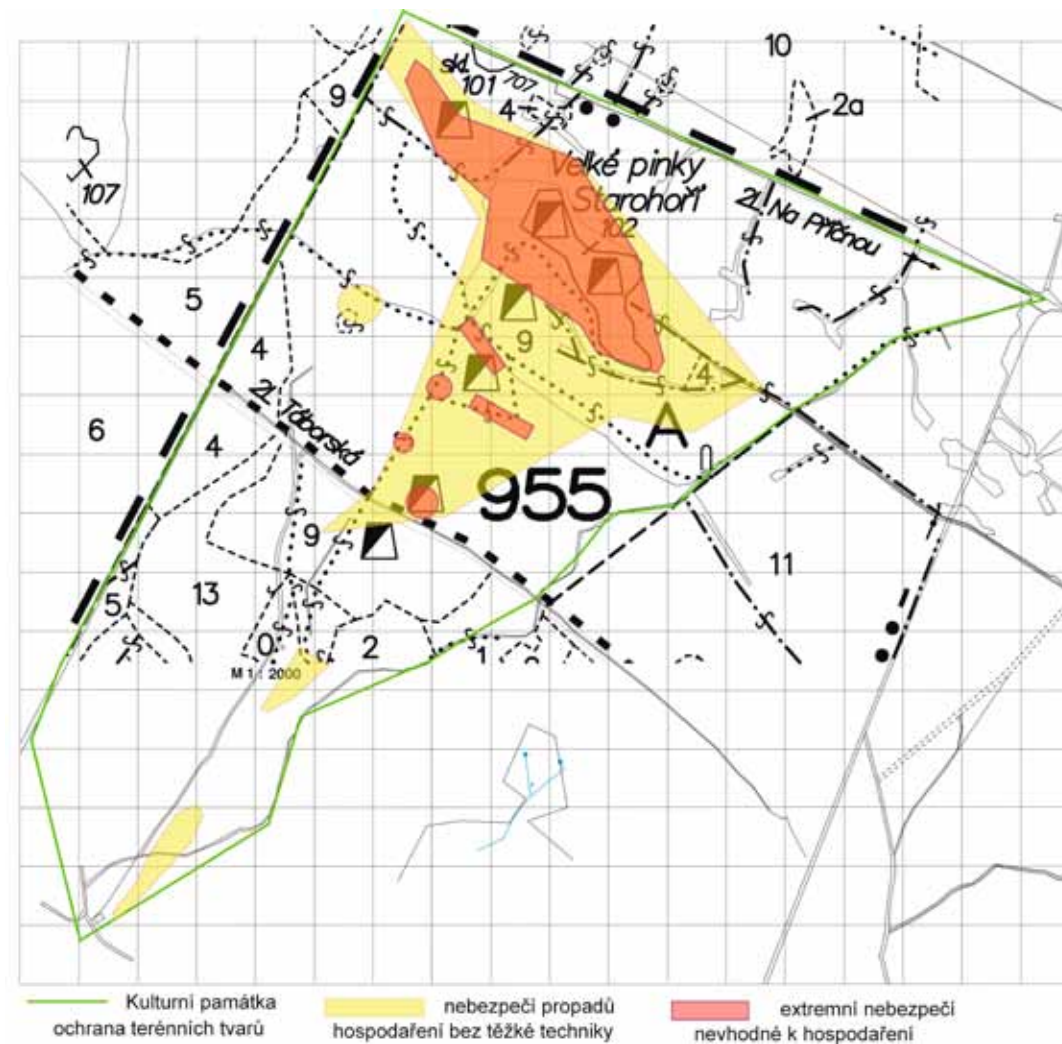
• Obr. 94 – ZSV Rabendorf, k. ú. Lichnov (okr. Bruntál). Výběr keramických nálezů z terénního odkryvu pozůstatků usedlosti č. 4 v archeologické sondě S1. Foto: O. Schejbal 2021.

• Obr. 95 – ZSV Rabendorf, k. ú. Lichnov (okr. Bruntál). Výběr kovových nálezů z detektorového průzkumu území zaniklé vsi. Foto: O. Schejbal 2021.

• Obr. 96 – Příčný vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Polygony s rozsahem kulturních památek Starohoří (rej. č. 12895/8-3843) a Rudný důl Olověná štola (rej. č. 12898/8-3840) v souřadnicovém systému S-JSTK.

• Obr. 97 – Příčný vrch, k. ú. Horní Údolí (okr. Jeseník). Archeologické a montánní struktury zanesené do porostní mapy. Zdroj: Arcibiskupské lesy a statky Olomouc s. r. o.

9.2.4. Hradiště v trati „U Josefa“ (k. ú. Stavenice, okr. Šumperk)

Jednodílné hradiště o ploše přibližně 1 ha se nachází ve strategické poloze na vrchu Hradisko (též U Josefa) nad levým břehem Moravy v lese Doubrava v blízkosti Moravičan, avšak již na katastru Stavenic. Lokalita byla sice ve vlastivědné literatuře známa již od 19. století, nicméně rozsáhlejší archeologický výzkum tam až do roku 2019 nebyl proveden. Na základě nepočtených nálezů bylo hradiště datováno do 10. století, nicméně soubor keramických nálezů ukazoval na využití lokality i během 2. poloviny 13. století.

Během pravidelného monitoringu této prohlášené nemovitě kulturní památky archeologické povahy bylo zjištěno množství vývrátů stromů po lokální vichřici, k níž došlo 21. 8. 2019. Po prvotním ohledání a dokumentaci škod na lokalitě bylo konstatováno, že se vývraty nenacházely pouze na vnitřní ploše hradiště, ale poškodily i samotné těleso valu s viditelnými odkrytými prvky vnitřní konstrukce. Bezodkladně byl územním odborným pracovištěm NPÚ v Olomouci se situací obeznámen výkonný orgán státní památkové péče (Městský úřad Mohelnice), následně došlo k obhlídce škod na místě samém i s vlastníkem (Lesy ČR) a dalším dotčeným orgánem – Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR, protože hradiště leží v přírodní rezervaci Doubrava, která se navíc překrývá s CHKO Litovelské Pomoraví. Důvodem ochrany je soubor přírodě blízkých ekosystémů s výskytem typických i vzácných druhů rostlin a živočichů. Výkonným orgánem bylo dále svoláno jednání s písemným zápisem formou protokolu z výkonu státního dozoru památkové péče, ve kterém byly zaznamenány výsledky jednání. Zejména bylo deklarováno a de facto z moci úřední nařízeno provedení záchranného archeologického výzkumu, vyvolaného zásahem vyšší moci v podobě působení přírodních živlů. S vlastníkem pozemku byla následně uzavřena dohoda o podmínkách archeologického výzkumu na lokalitě. Náklady na realizaci výzkumu hradila oprávněná organizace, protože výzkum nebyl vyvolán stavební a ani jinou činností. Záchranný archeologický výzkum proběhl pouze na přímo poškozených místech, a to nejen formou dokumentace a vzorkování, ale i odkryvu v podobě sond. Součástí dohody mezi účastníky a dotčenými orgány bylo i uvedení lokality do stavu před poškozením, tedy navrácení zeminy z kořenových balů v maximálně možné míře zpět. Vzhledem k přírodní rezervaci byla hmota dřeva ponechána na místě a v případě nutnosti by bylo k odstranění využito síly bez mechanizace. Konstatováno bylo také, že tyto konkrétní archeologické práce nevyžadují povolení výjimek ze základních nebo bližších ochranných podmínek přírodní rezervace Doubrava. Dále bylo ujednáno, že v závislosti na klimatických podmínkách bude výzkum zahájen ještě v roce 2019.

První fáze výzkumu, realizovaná v roce 2019, se zaměřila na dokumentaci a průzkum vývrátů v severní části plochy hradiště. Hlavním cílem následné fáze výzkumu během léta a podzimu roku 2020 byl sondážní výzkum opevnění hradiště v místech jeho narušení vývraty stromů. Celkem bylo položeno devět sond, které přinesly důležité informace ke konstrukci fortifikace. Přes jeden metr mocná požárová destrukce hradby obsahovala fragmenty, ale i velké bloky přepálené hlíny s otisky dřevěných prvků fortifikace. Vnitřní konstrukce tělesa hradby byla tvořena vodorovnou výztuží pomocí příčných dřevěných prvků v podobě roštu procházejícího nasypáním zemním tělesem. Opevnění doplňovala ještě nasucho kladená čelní kamenná zeď. Prakticky první větší archeologický výzkum na lokalitě odhalil existenci neopevněného pravěkého sídliště kultury lužických popelnicových polí, potvrdil vznik a datování hradiště do 10. století, přinesl nové poznatky k podobě opevnění. Byly prokázány sídlištní aktivity na již zaniklém hradišti během 13. století. Výzkumné aktivity doplňoval i průzkum pomocí detektorů kovů, geofyzikální prospekce, měření magnetické susceptibilitě a odběr řady vzorků (teplota výpalu, C14 atd.). V závěrečné fázi terénního výzkumu proběhla na lokalitě i archeologická komise s odborníky z Archeologického ústavu AV ČR Brno. S výsledky výzkumu byl seznámen i vlastník a dotčené orgány státní správy na úseku památkové péče a následně bylo zahájeno zpracování výzkumu do podoby náleзовé zprávy.

9.3 Příklad aplikace doporučených mechanismů na lokalitě Zlaté Hory

(MZ/PK/JH/JV) Významnou část lesních celků v oblasti Zlatohorské vrchoviny v podhůří Hrubého Jeseníku na pomezí Moravskoslezského a Olomouckého kraje obhospodařují Arcibiskupské lesy a statky Olomouc a. s. prostřednictvím Lesní správy Rejvíz. Jedná se o území, kde se vyskytují četné pozůstatky historické montánní činnosti, jejichž část je prohlášena kulturními památkami (Starohoří, důl Karel, Poštovní štola, Měkké doly a d.). Uvedená oblast je od roku 2017 těžce zasažena kůrovcovou kalamitou a byla proto vybrána pro aplikaci mechanismů, pomocí kterých může vlastník s pomocí odborné organizace státní památkové péče (>NPÚ) eliminovat možné poškození kulturních památek archeologické povahy při kalamitní těžbě a následné pěstební činnosti. Součástí tohoto postupu byl i drobný badatelský terénní odkryv, jehož cílem bylo přinést informace o charakteru archeologického terénu v prostoru KP Starohoří (rej. č. 12895/8-3843) v k. ú. Horní Údolí. Vstupní jednání identifikovala jako jeden z hlavních problémů nedostatek informací o charakteru dotčené kulturní památky a lokalizaci jejích jednotlivých součástí přímo v terénu, což ztěžuje pracovníkům lesní správy přijmout vhodná opatření při hospodářské činnosti v lese. Záznam ve formě rozsáhlého polygonu doplněného stručným popisem v >PK a v >SASČR je málo konkrétní a na jejím základě není zpravidla možné jednotlivé prvky v často dosti nepřehledném terénu identifikovat (obr. 73). Pracovníci lesní správy proto požadovali podrobné podklady k lokalizaci archeologických a montánních reliktů v digitální podobě (vektorový formát, prostorová data), které by byly následně vloženy do porostních map a staly by se tak dostupnými a snadno prostorově identifikovatelnými pomocí mobilních zařízení používaných v terénu (obr. 96, 97). Uvedené podklady byly následně využity při likvidaci polomu, který na jaře roku 2021 zasáhl povrchovou dobývku Lange Pinge, kde byla k transportu vytěženého dřeva použita na místo kolové techniky šetrnější lanovka (obr. 81). Zároveň došlo k dohodě o tom, že povrchové konkávní relikt montánní činnosti nebudou využívány k deponování zbytků po těžbě (větvě a podobně) a nebude v nich realizována nová výsadba. Nezbytnou podmínkou aktivní ochrany je monitoring situace ze strany odborné organizace státní památkové péče (> NPÚ) a komunikace s lesní správou v případě zjištěných problémů.

Jednotlivé kroky směřující k eliminaci poškození kulturních památek archeologické povahy:

- Podrobný popis památky a detailní identifikace jejích součástí (>zaměření, digitální model reliéfu a jeho interpretace, digitalizace analogového podkladu).
- Předání digitálního podkladu vlastníkovi a jeho zanesení do podkladů vstupujících do systému správy, plánování a rozvoje lesa na území ČR (>OLH; >LHO/>LHP; >ÚHUL).
- Využití těchto informací pracovníky lesních správ při těžební a pěstební činnosti.
- Monitoring lokalit ze strany odborné organizace státní památkové péče (>NPÚ) a komunikace s vlastníkem.
- V případě nemožnosti dohody na vhodných opatřeních nutnost intervence orgánů veřejné a státní správy (>ORP, >KÚ).

Obecným problémem evidence je absence detailních informací o charakteru a jednotlivých součástech většiny kulturních památek (chybí zaměření a podrobný polohopis nebo jejich použitelná digitální podoba), nedostatečná personální kapacita pro pravidelný monitoring, resp. digitalizaci analogových podkladů.

10. Závěr

(MT) Smyslem této práce i významnou částí snažení spojeného s celým projektem Paměť krajiny moravských a slezských Sudet v ohrožení bylo pojmenovat průniky a možné přesahy ochrany památek, přírody a krajiny a hospodářského využití lesa. Tyto průniky a přesahy by mohly a měly vést ke vzájemné spolupráci směřující všude, kde je to možné, k eliminaci části rizik spojených s uplatňováním různých veřejných zájmů, a to ve prospěch zachování archeologické komponenty v krajině. Legislativa v oblasti péče o památkový fond obecně patří v našem právním řádu k těm, které je bezpodmínečně nutné změnit. Je jen málo zákonů z doby před rokem 1989, které jsou dosud v platnosti, a památková legislativa, přes své novelizace, je jednou z nich.

Za jeden z výsledků tohoto projektu považujeme zdůraznění potřeby změny památkové legislativy a konstatování, že v mnohém je možno hledat podobná řešení, jaká již byla zvolena v oblasti přírody a krajiny. Přirozeně s přihlédnutím ke zkušenostem, které tato praxe přináší. Je to například komplexní uchopení problematiky označování památkového fondu v krajině. Je to koncept plánů péče o archeologické památky, mající dostatečné údaje i případnou úpravu plánu hospodářského využití lesa. Nepochybně další oblasti, kde je možné hledat inspiraci, je periodické mapování biotopů, které řídí >AOPK (aktualizace vrstvy mapování biotopů). Je to botanicky zaměřený monitoring cenných částí přírody na území celé republiky. ČR je rozdělena na mapovací okrsky, z nichž se každý rok část aktualizuje (formou zakázek malého rozsahu). Výsledky jsou exportovány do centrálních databází, z nichž je řada dat volně přístupných. Momentálně se tak ví, kde je jaká hodnotná louka, les, skála, co tam roste, případně co se s nimi děje (o živočišné složce či houbách je známo už méně). Jinak řečeno, existuje neustále aktualizovaná systematicky zpracovaná celorepubliková vrstva velmi detailních informací. Památková péče by mohla následovat tohoto příkladu, přičemž velkou roli by zde mohli hrát dobrovolníci. Nejširší veřejnost, která je uživatelem lesů, historické krajiny a konečně i v širším slova smyslu tou skupinou, pro kterou jsou archeologické památky chráněny, by měla v tomto procesu hrát významnější roli.

Dalším výsledkem projektu je uvědomění si skutečnosti, že v současnosti dostupná data, shromažďovaná v oborových informačních systémech (>SASČR) jsou pro účely plošné ochrany památek v krajině příliš hrubá, a to včetně mapy jako výstupu z tohoto projektu. Vznikl by tak opravdu relevantní podklad pro zpracování LHP/LHO na úrovni jednotlivých porostů, který momentálně citelně chybí a bez něj je celkem nereálné současné stav systémově zlepšit. Navržený Plán péče o archeologickou lokalitu (>PPAL) jde právě tímto směrem. Systémových změn je ale bohužel možné dosáhnout pouze změnou příslušné legislativy.

V kontextu současné legislativy je jako výsledek tohoto projektu třeba vnímat právě důraz na vznik konkrétních doporučení, která sice legislativu respektují, ale věří v ochotu konkrétních osob interpretovat ji ve prospěch památkového fondu. Pro autory bude největší odměnou, když informace zde shromážděné a interpretované pomohou změnit alespoň jeden lesní hospodářský plán či osnovu. Když vzniknou nějaké Plány ochrany archeologických lokalit, které ukáží meze tohoto řešení. Když na základě informací zde veřejnosti představených dojde k aktualizaci informačních systémů památkové péče i ochrany přírody a krajiny. Když informace zde obsažené ovlivní územně plánovací dokumentaci. Obecně tedy, když pomůžou šířit povědomí o tom, že antropogenní georeliéf a archeologické lokality, které pod sebou ukrývá, jsou důležitým svědectvím o minulosti. Jistou hodnotou v čase nejistot, jistotou, že vše už tu v nějaké podobě bylo a je a stále vzniká a musí i zanikat.

11. Citovaná a doporučená literatura

- Bludovský, Z. a kol. 1998: *Lesní hospodářství v České republice*. Hradec Králové, Lesy ČR, s.p.
- Bukáček, R. – Matějka, P. a kol. 1997: *Metodický podklad hodnocení krajinného rázu v chráněných krajinných oblastech*. SCHKO ČR.
- Dostálek, J. – Ehrlich, M. – Kuča, K. – Kučová, V. – Pacáková, B. 2014: *Metodika tvorby standardizovaného záznamu krajinné památkové zóny*. NPÚ, GR v Praze, Praha.
- Goš, V. 1979: *Zaniklá osada Rabendorf (Rábov) u Horního Benešova*. Vlastivědný věstník moravský XXXI, s. 64–66.
- Kalferstová, J. 2006a: *Ochrana archeologického dědictví*. Zprávy památkové péče 66/2006/2, 131–133.
- Kalferstová, J., 2006b: *Archeologické nálezy v rámci územního plánování*. Zprávy památkové péče 66/2006/2, 154–159.
- Kuča, K. (ed.) – Malina, O. – Salašová, A. – Weber, M. 2020: *Historické kulturní krajiny České republiky*. Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví.
- Kuna, M. et al. 2004: *Nedestruktivní archeologie. Teorie, metody a cíle – Non-destructive archaeology. Theory methods and goals*. Praha (ACADEMIA).
- Kuna, M., et al. 2007: *Archeologie pravěkých Čech 1. Pravěký svět a jeho poznání*. Praha: Archeologický ústav AV ČR,
- Krusová, A., 2015: *Památkový postup. Příprava podkladů pro poskytnutí aktuálních údajů Národního památkového ústavu pro pořizování územně analytických podkladů*. Odborné a metodické publikace, sv. 77. Národní památkový ústav, Praha.
- Lenoch J. 2014: *Dějiny lesního hospodářství a dřevozpracujícího průmyslu*. Mendelova Univerzita v Brně, Brno. 123 stran.
- Löw, J. – Míchal, I. 2003: *Krajinný ráz*. Lesnická práce. Kostelec nad Černými lesy.
- Míchal I., et al. 1999: *Hodnocení krajinného rázu a jeho uplatňování ve veřejné správě (metodické doporučení)*. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK ČR).
- Němec, J. – Hrib, M. 2009: *Lesy v České republice*. Praha: Lesy ČR, s.p.
- Neuhöferová, P. 2006: *Historie a vývoj lesů v českých zemích*. Praha, ČZU v Praze.
- Neustupný, E. 2007: *Metoda archeologie*. Praha: Aleš Čeněk.
- Pešout P. 2019: *Šedesátiletá historie organizace státní ochrany přírody v České republice*. In. Ochrana přírody 1/2019, s. 35–41.
- Placht, O. – Buzek, F. Daneš – Dvořák, J. 1934: *Příručka školské a osvětové správy*. Praha: Státní nakladatelství.
- Poláková, J. (ed.), 2007: *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. I. svazek. Praha, 160–173.
- Prix, D. – Večeřa, J – Zezula M. 2017: *Těžba zlata na Bruntálsku. Montánní region pohledem mezioborového výzkumu*. Ostrava.
- Riezner J. 2007: *Agrární formy reliéfu ve Zlatohorské vrchovině*. Geomorphologia Slovaca et Bohemica, roč. 7, č. 1, s. 50–55.
- Řezáč, J. 2002: *Lesy a lesní hospodářství na přelomu tisíciletí*. Praha: MZE ČR.
- Sokol, P. a kol. 2017: *Metodika terénní prostorové identifikace, dokumentace a popisu nemovitých archeologických památek*. Edice odborné a metodické publikace, svazek 91. Praha: Národní památkový ústav.
- Večeřa, J. a kol. 2021: *Návrh popisu a vyhodnocení historických hornických děl*, ČGS, Praha.
- Večeřová, V. – Večeřa, J. 2007: *Hornická osada ve Zlatohorském rudním revíru – Erlitz nebo Altenberg?* Archeologia technica, svazek 18. s. 60–63. – Brno: Technické muzeum v Brně.
- Večeřa, J. – Večeřová, V. 2010: *Historie zlatohorských dolů*. History of mining in Zlaté Hory. Jeseník: Pinka.

Vorel, I. – Bukáček, R. – Matějka, P. – Culek M. – Sklenička P. 2004: *Posouzení vlivu navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz – metodický postup*. Praha, ČVUT.

Zídek, M. – Klusoň, J. 2005: *Zákon o státní památkové péči a jeho prováděcí předpisy s komentářem*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 178–184.

Zežula M. – Brhelová, J. – Kočár, P. – Petr, L. – Večeřa, J. 2021: *Archeologický výzkum rýžoviště v Nové Věsce (místní část obce Staré Město, okres Bruntál)*. *Archaeologia historica* 46, 2, s. 487–511.

Štěpánová J. 2010: *Pravidla jednotného vizuálního stylu označení zvláště chráněných území, památných stromů, ptačích oblastí, evropsky významných lokalit, smluvně chráněných území a smluvně chráněných památných stromů*. Praha, Ministerstvo životního prostředí.

12. Elektronická literatura

Peterka, J. 2017: Fond Pruský katastr pro Hlučínsko (1860–1959) v Zemském archivu v Opavě, In ed. Buchlovský M.: *Stabilní katastr 1817–2017, Sborník z konference konané 14. listopadu 2017 v sídle Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního v Praze*, 41–50 (online https://www.cuzk.cz/Urady/Zememericky-urad/Dalsi-informace/UAZK/Konference-1817-2017/Sbornik_1817-2017.aspx).

Polívka, M. a kol. 2022: *Rádce vlastníka lesa do výměry 50 ha, I.* (online http://www.uhul.cz/images/poradenstvi/radce_2022/Radce_I_2022_web.pdf).

Vorel, I. – Kupka, J. ed., 2011: *Krajinný ráz v sídlech / sídla v rázu krajiny*. ČVÚT (online <http://www.uzemi.eu/veda-a-vyzkum/publikace-ke-stazeni.html>).

13. V textu zmíněná legislativa

Narižení protektorátní vlády č. 274/1941 Sb., ze dne 12. června 1941, o archeologických památkách. Dostupné z <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/9650/1/2/vladni-narizeni-c-274-1941-sb-o-archeologickych-pamatkach/vladni-narizeni-c-274-1941-sb-o-archeologickych-pamatkach>

Zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1956-40>

Zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1958-22>

Zákon č. 166/1960 Sb., o lesích a lesním hospodářství ze dne 17. listopadu 1960. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-166>

Zákon č. 61/1977 Sb., o lesích. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1977-61>

Zákon České národní rady č. 96/1977 Sb. o hospodaření v lesích a státní správě lesního hospodářství. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1977-96>

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Dostupné z <https://www.npu.cz/portal/npu-a-pamatkova-pece/pamatky-a-pamatkova-pece/pravni-predpisy-a-mezinarodni-dokumenty/zakon%20o%20st%20pamatkove%20peci.pdf>

Zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon). Dostupný z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-44>

Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-114>

Zákon č. 439/1992 Sb. o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon) – (úplné znění s působností pro Českou republiku, jak vyplývá ze změn a doplňků provedených zákonem České národní rady č. 541/1991 Sb.). Dostupný z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-439>

Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon). Dostupné z http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/Legislativa-MZe_uplna-zneni_zakon-1995-289-viceoblasti.htm

Vyhláška č. 84/1996 Sb., o lesním hospodářském plánování. Příloha č. 4 Číselné označení, názvy a zkratky

dřevin. Dostupné z http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/Legislativa-MZe_uplna-zneni_Vyhlaska-1996-84-lesnictvi.html

Úmluva č. 99/2000 Sb. m. s., o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidovaná), Valletta, 16. 1. 1992. Dostupné z <https://www.mistnikultura.cz/maltska-konvence>

Směrnice Ministerstva kultury ze dne 13. 2. 2001 č.j. 12871/2000, kterou se upravuje postup okresních úřadů, hlavního města Prahy a měst Brna, Ostravy a Plzně při označování státem chráněných nemovitých kulturních památek, ve znění Směrnice Ministerstva kultury č.j. 12279/2002 ze dne 6. 12. 2002 (publ.) v částce 2/2001 a 7/2002 Věstníku vlády ČR pro orgány krajů, okresní úřady a orgány obcí. Dostupné z <https://www.mvcr.cz/soubor/rejstrik-castka1-10-pdf.aspx>

Zákon č. 149/2003 Sb., o obchodu s reprodukčním materiálem lesních dřevin. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-149>

Evropská úmluva č. 13/2005 Sb. m. s., o krajině. Dostupné z http://emuzeum.cz/admin/files/File/evropska_umluva.pdf

Úplné znění zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), jak vyplývá z pozdějších změn. Dostupné na <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2010-273>

Metodika sledovaných jevů pro územně analytické podklady. Metodický návod k příloze č. 1 vyhlášky č. 500/2006 Sb. dostupné z <http://www.uur.cz/images/8-stanoviska-a-metodiky/od-01-01-2018/31-metodika-uap-jevy-2019-12.pdf>

Vyhláška č. 64/2011 Sb. o plánech péče, podkladech k vyhlásování, evidenci a označování chráněných území. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-64>

Metodický pokyn MŽP, odboru obecné ochrany krajiny, ve spolupráci s MMR, odborem územního plánování, k uplatňování §12., odst. 4 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. In Věstník ministerstva životního prostředí, ročník XXVII – září 2017 – částka 9. Dostupné z <http://www.uur.cz/images/8-stanoviska-a-metodiky/52-vestnik-mzp-mmr-%C2%A712-zopk-2017-10-25.pdf>

Vyhláška č. 298/2018 Sb., o zpracování oblastních plánů rozvoje lesů a o vymezení hospodářských souborů. Dostupné z http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/Legislativa-MZe_uplna-zneni_vyhlaska-2018-298.html

14. Užitečné kontakty

Kontaktní e-mail Národního památkového ústavu (>NPÚ): epodatelna@npu.cz

Kontaktní e-mail Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v.v.i. (>ARÚ): arupraha@arup.cas.cz

Kontaktní e-mail Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v.v.i. (>ARÚ): sekretariat@arub.cz

15. Užitečné odkazy

Archeologická mapa České republiky (>AMČR). Dostupná na <https://amcr-info.aiscr.cz/>

Česká inspekce životního prostředí (>ČIŽP). Dostupná na <https://www.cizp.cz/>

Důlní díla a poddolování (>ČGS). Dostupná na https://mapy.geology.cz/dulni_dila_poddolovani/#

Památková inspekce ministerstva kultury ČR (>PI). Dostupná na <https://www.mkcr.cz/pamatkova-inspekce-233.html>

Kúrovcová mapa. Dostupná na <https://geoportal.uhul.cz/mapy/MapyDpz.html>

Letecké Laserové skenování (>LLS). Dostupné na <http://geoportal.cuzk.cz>

Naučné stezky. Průběžně doplňovaný kompletní přehled naučných stezek v ČR. Dostupný na <https://www.naucne-stezky.cz/>

Oblastní plány rozvoje lesa (>OPRL). Dostupné na <https://geoportal.uhul.cz/mapy/MapyOprl.html>

Památkový katalog (>PK). Dostupný na <https://www.pamatkovykatalog.cz/>

Sesuvná území (>ČGS). Dostupné na https://mapy.geology.cz/svahove_nestability/.

Seznam organizací, oprávněných k provádění archeologických výzkumů dle §21, odst. 2 zákona č.20/1987Sb., o státní památkové péči (>OO). Dostupné na <https://www.mkcr.cz/seznam-organizaci-opravnenych-k-provadeni-archeologickych-vyzkumu-278.html>

Státní archeologický seznam České republiky (>SASČR). Dostupný na <https://iispp.npu.cz/rozcestniky/isad>

16. Seznam publikací, které předcházely památkovému postupu¹⁷

Kozák P., 2021: *Listiny knížete Jana Korvína (1473–1504) a jeho úředníků uložené v českých archivech: Originály, opisy i výtahy a zmínky v písemnostech jiných vydavatelů*. Sborník archivních prací, roč. 71, rok 2021, číslo 1, s. 137–204.

Dudková V. – Kováčik P. – Koutecký T. – Večeřa J., 2021: *Dřevěné části historického vodotěžného zařízení z Poštovní štolý u Zlatých Hor*. In: *Vlastivědný věstník moravský*, 3/4, rok 2021, s. 146–164.

Kováčik P. – Dudková V. – Frömelová S. – Hanšut M. – Lafková H., 2021: *Dva dřevohlinité suterény z období kolonizačního horizontu ve městě Mohelnice*, *Pravěk – Nová řada*, roč. 30, s. 143–181.

Tomášek M. – Mařík J. v tisku: *Archaeology and the natural environment in the Czech Republic. Recognition, documentation and protection in a time of climate change*. EAC Occasional Paper No. 18.

PŘÍLOHA 1

Členění archeologických lokalit pro heuristickou mapu

Oblast	Areál (plošný/linie)	Typ
sídlní	Sídliště	stanice
		usedlost
		sídliště/vesnice
	specializované sídliště	mlýn
		hornické sídliště
		podhradí
	centrální sídliště	výšinné sídliště
		sídlištní aglomerace
		městečko / trhová osada
	opevněné centrální sídliště	hradiště
		město
	sídlo nižší elity	dvorec pravěký
		dvůr
		tvrz / hrádek
	sídlo vyšší elity	zámeček / vila
		hrad
		městský hrad
		zámek
	a.specifické komunity	palác
		kasárna
		věznice
		škola/kolej
		špitál/lázně
klášter		
komenda		
chata/bouda		

¹⁷ Vzhledem k době trvání projektu nebylo plánováno mnoho publikací, projekt cílil zejména do krajiny a výstupy jsou zejména specializované mapy s odborným obsahem a také celá druhá část tohoto památkového postupu, včetně fotodokumentace jednotlivých typů archeologických lokalit.

agrární	Plužina	bloková
		traťová
		záhumenicová
	agrární stavba	agrární výrobná
		agrární sklad
		mez
		agrární val
		kamenice
		hromadnice
		meliorace
agrární příkop		
hornická	a. povrchové těžby	kamenolom
		pískovna/šterkovna
		hliniště
		dobývka
		provozní objekt
		odvaly a výsypky
	rýžoviště	aluviální
		vyšších teras
		pohřbených sedimentů (měkké do- lování)
		svahoviny
a. podzemní těžby	důlní pole/důlní tah	
	štola	
	jáma	
	provozní objekt	
	odval a výsypka	
úpravna	třídírny	
	stoupa, rudný mlýn	
	pražírna	
	odkaliště	
	uhelné prádlo	
jiný hornický a.	vrtná plošina	
	lochštajn	

výrobní	a. energetický	mlýn vodní
		mlýn větrný
		koksovna
		elektrárna
		plynárna
	a. zpracovávající nerostné suroviny	huť
		železárna
		hamr
		varna (vitriolu)
		sklárna
		vápenka
		kamenoprůmysl
		porcelánka
		šamotárna
		cihelna
	a. zpracovávající organické suroviny	pila
		miliřiště
		dehtárna
potašárna		
tírna		
koželužna		
papírna		
a. zpracovávající výrobky	pivovar	
	lihovar	
	cukrovar	
	mincovna	
jiný výrobní a.	válcovna	
	textilka/oděvní pr.	
vodohospodářská	pekárna	
	ostatní	
	rybník	
	plošný / akumulací	
	přehrada	
	lineární / vododopravní	
	kanál/náhon	
	jez/splav	
	pramen	
	bodový / zdrojový	
studna		
cisterna		
jiné vodní dílo		
ostatní		

dopravní	pěší komunikace	pěšina
	komunikace pro zvířata	draha/průhon
	kolová komunikace	cesta
	kolejová komunikace	dráha
		vlečka
	jiná komunikace	smyk
		lanovka
	dílčí stavba	úvoz
		svazek úvozů
		násep
		most
		viadukt/akvadukt
		brod
milník		
pohřební a.	pohřebiště	
	samostatný hřbitov	
	hřbitov u kostela/kaple	
	hrob	
	mohyla	
	mohylník	
kultovní a.	kultovní místo	
	kostel	
	kaple	
	synagoga	
	kříž	
	smířčí kříž	
	boží muka	
sociokultovní a.	rondel	
	Viereckschanze	
jiný religiozní a.	ostatní	

vojenská	bojiště	zákop/příkop
		násyp/val
		tunel
		kráter
	polní opevnění	příkop
		val
		hradba
		bunkr
	tábor	pochodový tábor
		oblévací tábor
	pevnostní a.	bunkr
		pevnost
	jiný vojenský a.	ostatní
Jiná	hranice	hraniční kopa
		hraniční příkop
		hraniční kámen
	a. jiné aktivity	depot
		depotové pole
		popraviště
		rozhledna
		plošina
	neurčený a.	stopa
		stopa exponovaná
		aktivita
		aktivita exponovaná
		mince
		ojedinelý nález
		nález v druhotné poloze
	zničený prostor	
paleoenvironment	paleoenvironment	
negativní zjištění	negativní zjištění	

PŘÍLOHA 2

Plán péče o archeologické památky:

Obsahuje:

a) základní údaje o chráněném území, ev. jeho ochranném pásmu ve struktuře:

Evidenční číslo památky: v případě, že památkou není, pak ev. číslo SASČR

Kraj:

Okres:

Obec:

Část obce:

Katastrální území:

Trať:

Souřadnice:

Kategorie: ÚAN I/ÚAN II

Typ památky (Oblast/Areál/Typ):

b) obecnou charakteristiku chráněného území (příp. jeho ochranného pásma) zaměřenou na popis jeho antropogenního reliéfu,

Zejména s ohledem na popis a základní interpretaci konkávních a konvexních prvků v krajině, dochovaných zdív či jiných specifických prvků charakterizujících památku.

c) popis archeologických objektů, struktur nebo jejich složek tvořících předmět ochrany a jejich hodnocení z hlediska cílů ochrany památky,

Rozčlenění archeologických objektů či celých struktur v krajině dle jejich dochovanosti/autentičnosti/důležitosti. Lze aplikovat základní metodiku SASČR a pro nejdůležitější část území použít stupeň I., pro méně důležité II. stupeň. Pro terény, které spíše propojují jednotlivé známé prvky zaniklé struktury (jejich archeologický obsah lze sice předpokládat, ale není v terénu vidět a nebyl dosud evidován) a IV. místa v rámci památky již vytěžená/zničená. Jsou lokality, kde je nejdůležitější částí území rovná plocha, nikoliv dochovaný komplikovanější georeliéf. Jsou to např. plochá pohřebiště apod. Tato kategorizace má zásadní vliv pro další stanovení např. koridorů pro svážení dřeva apod.,

d) výčet a popis známých činitelů ohrožujících předmět ochrany chráněné archeologické kulturní památky, Zejména s ohledem na jeho hospodářské využití

e) zhodnocení dosavadní péče o předmět ochrany,

Byla-li již nějakým způsobem v minulosti nastavena

f) zásady péče o archeologické objekty, struktury nebo jejich složky z pohledu památkové ochrany archeologické kulturní památky, včetně řešení střetů plynoucích z odlišných nároků na hospodářské využití lesa, Z poznatků bodu c) plynoucí zásady péče o antropogenní reliéf památky, a to zejména za využití kategorizace území pro stanovení tras pro odvoz dřeva. Stanovení míst, kde by těžba neměla probíhat strojně, resp. s maximálním ohledem na antropogenní reliéf. Dále místa, kde by nová výsadba neměla být umísťována na vrcholky valových těles či naopak na dna propadů po archeologických objektech.

g) vymezení ploch s odlišnými způsoby péče o a jejich složky vycházející z cílů ochrany zvláště chráněného území archeologické kulturní památky,

Dle bodu c) a při aplikaci zásad bodu f) zaznamenat kategorizaci území. Ta by měla najít odraz v mapě, která se stane přílohou Plánu ochrany archeologické památky.

h) zásady hospodářského, rekreačního, sportovního či jiného využívání území archeologické kulturní památky (případně jejího ochranného pásma). Pokud je nebo by mohlo být území s památkovou ochranou nebo jeho ochranné pásmo k těmto činnostem využíváno a pokud by přitom hrozilo poškození jeho předmětu ochrany,

Les je využíván jako prostředí pro různé volnočasové aktivity, z nichž některé mohou být pro památku likvidační (terénní cyklistika, čtyřkolky, motorčky apod.), stejně tak je nebezpečnou volnočasovou aktivitou vyhledávání archeologických nálezů za použití detektorů kovů. Riziko by mělo být, s ohledem na kategorizaci území památky zváženo a pojmenovány možnosti jejich realizace v území. Kromě detektoringu, který je v území vždy nelegální aktivitou.

i) přehled potřeb zaměření, označení a technického vybavení zvláště chráněného území a jeho ochranného pásma v terénu,

Zaznamenání kategorizace území památky a návrhu opatření do kartografických podkladů, zejména souvisejících s hospodářským využitím lesa, ale také IS památkové péče a ochrany přírody a krajiny. Označení rozsahu památky přímo v terénu apod.

j) přehled potřeb sledování stavu nemovité archeologické památky s ohledem na cíle ochrany území, Stanovení pravidel monitoringu, a pokud je to možné, pak i odpovědné osoby/instituce, která jej upravuje pro vlastníka, péči o památkový fond ČR i ochranu přírody a krajiny.

k) určení období jejich platnosti.

Většinou bude platnost přizpůsobena době platnosti lesní hospodářské osnovy/lesního hospodářského plánu.

Památkový postup

Péče o archeologické nemovité a movité dědictví v krajině České republiky ohrožené těžbou lesa

**NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV**

**ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE
V OSTRAVĚ**

Vydal: Národní památkový ústav v Ostravě

@ 2023

Vydal: Národní památkový ústav v Ostravě

@ 2023